

הישיבה השלוש-מאות וחמש של הכנסת השמינית

יום שלישי, י"ז סיון תשל"ו (15 יוני 1976)

ירושלים, הכנסת, שעה 15:00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הונחו על שולחן הכנסת מסקנות הוועדה המשותפת לוועדת החינוך והתרבות וועדת השירותים הציבוריים בנושא התפסות גג עישון חשיש ושימוש בסמים בקרב תלמידי בתי-ספר על-יסודיים.

היו"ר א. גיבלבר: הגני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורר: ברשות היושב-ראש, הגני מתכבד להודיע כי היום

ב. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

ועדת הכנסת, בישיבתה היום, החליטה להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת השירותים הציבוריים.

אמנון לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, בתגובה על קריאות-הביניים של חברי-הכנסת וילנר אני מוחה על ההחלטה הפושרת שקיבלה ועדת הכנסת. לאחר שסיעה בכנסת כינתה את הממשלה בשם "ממשלת רוצחים" ואת אחד השרים "רבי-הטבחים" דרשתי שיוציאו אותם חברי סיעה מן הכנסת לחמש ישיבות.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אנו דורשים ועדת חקירה על מה שקרה באותו יום, אם היה רצח או לא. אנו אומרים שהיו רציחות של תושבים ערבים. מדוע אין מקימים ועדת חקירה?

היו"ר א. גיבלבר:

נסתיימה הפרשה של קריאות-הביניים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

מדוע החליטה ועדת הכנסת בלי ועדת חקירה?

היו"ר א. גיבלבר:

ועדת הכנסת מילאה את החובה שהטילה עליה הכנסת. אבקש לא להפריע עוד ולאפשר לכנסת לדון בנושאים שעל סדר-יומה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני מוחה נגד ההחלטה. היא פוגעת בחופש הדיבור בכנסת ובדמוקרטיה.

ג. הודעת הממשלה על המצב המדיני

ראש-הממשלה י. רבין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ממשלת ישראל הנוכחית קיבלה את אמון הכנסת ב-3 ביוני 1974, ימים

היו"ר א. גיבלבר:

רשות להודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת חברי-הכנסת אנקוריון.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברצוני להביא לידיעת הכנסת את החלטת ועדת הכנסת בדבר הפנייה של יושב-ראש הכנסת והסגנים בעניין הפרעה חמורה מצד חברי כנסת:

1. ועדת הכנסת מגנה את התנהגותם הפרועה של חברי-הכנסת מאיר וילנר, תופיק זיאד ותופיק טובי ואת דברי הנאצה וההסתה שהשמיעו בישיבת הכנסת מיום כ"ט באדר ב' תשל"ו — 31 במארס 1976.

2. ועדת הכנסת גוזפת בהם גזיפה חמורה והיא רואה צורך להתרות בהם בבל תישנה תופעה זו, כדי שלא תיאלץ לנקוט נגדם אמצעים הקבועים בתקנון.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני מוחה נגד ההחלטה. היא בלתי-חוקית. אי-אפשר לקבוע דעה על ההשקפות של חברי הכנסת. זוהי החלטה נגד הדמוקרטיה. אנו מתריעים נגד החלטות מסוג זה על דברים הנאמרים בכנסת.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):

הריני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הבאה:

בישיבת הכנסת מיום י"א בסיון תשל"ו — 9 ביוני 1976 הוחלט, בהתאם לסעיף 17א לתקנון, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת א. לבני, בנושא: "הסדרים של משרד הבריאות בקניית מכשירים ותכשירים רפואיים בחוץ-לארץ".

היו"ר א. גיבלבר:

נשמע עתה מפי ראש הממשלה את הודעת הממשלה על המצב המדיני, ולאחריה יתקיים דיון.

סיפים להתעלם מן המציאות הזאת ולנקוט עמדות שיש בהן שירות לסילוף ולעיוות. בהקשר זה ראוי להזכיר בהקשר את הממשל בארצות-הברית, אשר נתן ביטוי בפומבי להערכתו החיובית לעמדותיה ומהלכיה של ממשלת ישראל לקידום השלום באזור.

את מהלכינו האמורים עשינו תוך דאגה מתמדת להתעצמות בטחונית, תוך פתרון ובהירות הדרך מבחינה מדינית ותוך תשומת-לב לשמירת מערכת יחסינו עם ידידינו, ובראשם ארצות-הברית. היה זה קו עקבי, המציין את כל שעשינו ונמנענו מעשות.

אנחנו משוכנעים כי בזכות היזמות והעמדות של ישראל השגנו: א) תקופת זמן של רגיעה והעדר לחימה; ב) התעצמות בטחונית רבה; ג) מציאות מדינית באזור שיש בה כדי לחזק את סיכויי ההתקדמות אל השלום; ד) חיזוק ההבנה המדינית עם ארצות-הברית והגברת הסיוע הבטחוני והכלכלי של ארצות-הברית לישראל.

כשאמרתי בשעת בכנסת כי הסכסוך הביניים עם מצרים הוא מאורע רב-סיכויים התכוונתי לא רק לתועלת שתצמח לישראל אלא גם לחיוב שיצמח למצרים. ולפי המידע אשר בידינו מצרים אכן מפתחת פעולת שיקום נרחבת, הכוללת הרחבת תעלת-סואץ, בינוי ערי התעלה ואיכלוסן בכמיליון תושבים. המשך הרגיעה שהושגה בעקבות הסכסוך הביניים עם מצרים מאפשר לה — כל עוד ההסכם מקיים — ליהנות מן היתרונות הרבים של חידוש השיט הבין-לאומי. בתעלת-סואץ והפקת הנפט באכזריות.

להסכסוך הביניים עם מצרים היו גם התפתחויות מרחיקות לכת ביחסים הבין-ערביים. רוב מדינות ערב ואירגוני הטרוור יצאו בהתקפה קשה נגד הכרעת מצרים לחתום על הסכסוך הביניים עם ישראל. במיוחד נתהווה קרע בין מצרים לבין סוריה, שנעשה ציר מרכזי בהיפרדות הבין-ערבית.

מעניין לעקוב אחר ההאשמות אשר סוריה, לוב ועיראק מטיחות כנגד מצרים: היא נאשמת בהסכמה למעשה לסיום מצב המלחמה; בהפרת החלטות חארטום, אלג'יריה ורבאט; בהפגנת עורף לסולידאריות הערבית; התרת מעבר המטענים בתעלה מוצגת כהריסת החרם הערבי. טוענים כנגדה כי היא ביזבה את הישגי אוקיינוס ופנתה עורף למאבק הפלשתיני; מאשימים אותה כי היא מרגילה את עמי ערב במהלך של השלמה עם ישראל וכן בסיוע לביטוס מעמדה של ארצות-הברית באזור. ויש אשר טוענים כנגד מצרים שהיא נהפכה לגבול בטחון לישראל.

לא לנו להתערב בהתנצחות זאת. מצרים עצמה כופרת בכל ההאשמות הללו ומתנצחת כל האשמה והאשמה ומדגישה את נאמנותה העקיבה לעניין הערבי והפלשתיני. דוברים מצרים אינם טומנים לשונם בצלחת בפולמוס זה, וראוי לציין נימה מעניינת בוויכוח בין מצרים ומבקריה: נשיא מצרים הטיח בעת האחרונה כנגד מבקריו באמרו כי מדינות ערב הן המפריעות לתנועה לקראת שלום.

אני מודע לכך שדובריה של מצרים באו"ם ובמעמד אחרים משתתפים בתעמולה עוינת וארסית כנגד ישראל. אני בא לומר כי המסלול המדיני מצדה של מצרים מובטח ברציפות עד השלום; אני בא לומר כי מובטח לנו ריאליזם בגישה המצרית אל הסכסוך בדבר

אחדים לאחר שנפסקה האש בחזית הסורית בעקבות החתימה בז'נבה על הסכם הפרדת הכוחות בינינו לבין סוריה. אמרתי בכנסת, עם הצגת הממשלה, כי הסכם ההפרדה בין סוריה לישראל מהווה שלב נוסף בתהליך המעבר ממלחמה לרגיעה באזורנו. לא אחת הבהרתי בכנסת כי הרגיעה דרושה לנו לא רק לעצמה, אלא לשם המאמץ ליצור מציאות אשר תאפשר התקדמות בנתיב המדיני אל סיום המלחמה. מאז חתרנו להתקדם בכיוון זה, וההתרחשויות שאירעו במשך שתי השנים שחלפו הושפעו לא במעט על-ידי כיוון פעולתנו. לא התיימרנו להבטיח השגת שלום מיידי, אך לא נכזבה התקווה שהדריכה את מדיניותנו.

בגיוזרה המצרית חתמנו על הסכם-ביניים, שמשמעותו החיובית רבה. בגיוזרה הסורית, אף-על-פי שהמתיחות גברה לא אחת במשך הזמן, הוארך מאנדאט כוח החירום של האו"ם זו הפעם הרביעית. אדייק אם אומר כי שני המאורעות — הסדר-הביניים עם מצרים והארכת המאנדאט של חיל החירום של האו"ם — שקורים היטב זה בזה. העדר לחימה בכל גזירות החזית הוא עובדה רבת-משמעות, המאפשרת להניח אדנים שעליהם צריכה ויכולה להיבנות המסילה המובילה להתקדמות אל השלום, אם השליטים במדינות ערב אכן ישימו פעמיהם אל השלום.

השלום לא יכול להיות מושג על-ידי מאמץ חד-צדדי, אך ממשלת ישראל רואה לעצמה תפקיד ראשון במעלה — מבחינה ישראלית, יהודית, אזורית ובין-לאומית — לעשות מצדה כל הניתן על-מנת להתקדם אל השלום. השלום היה והינו היעד המרכזי של המדינה הישראלית. לתכלית זאת ערכנו את דרכנו המדינית בשני מסלולים: האחד, והוא העדיף — מעבר חד ממלחמה אל שלום בגבולות בני-הגנה עם כל אחת ממדינות ערב. המסלול השני — התקדמות מדורגת אל השלום מהסכמי הפרדת הכוחות דרך הסכם-הביניים עם מצרים ונכונות למשאומות על הסכם לביטול מצב המלחמה עם כל אחת משכנותינו.

אני קובע כי ממשלת ישראל עשתה כל אשר ניתן לעשות מצדה כדי להשיג התקדמות אל השלום, וזכותנו להיות גאים על כך. מלוא האחריות להעדר התקדמות משמעותית אל השלום מוטלת על מדינות ערב, על ברית-המועצות ועל גורמים מדיניים המזוהים עם המיידיסטיות הערבית.

ישראל הודיעה על נכונותה לכינוסה מחדש של ועידת ז'נבה ונענתה בסירוב. ישראל הודיעה על נכונותה לבדוק אם אפשרי לפתוח במשאומות עם מדינות ערב — מצרים, סוריה וירדן — על ביטול מצב המלחמה וטרם נענתה בחיוב.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מתי הצעתם ללכת לז'נבה?

ראש-הממשלה י. רבין:

כללנו של דבר: ישראל מתמידה בנכונותה לפתוח במשאומות על שלום עם כל אחת ממדינות ערב ועם כולן יחד, תוך נכונות לווייתורים טריטוריאליים, והתשווה בה עודנה שלילית.

למרבית הצער, אף-על-פי שאחריותם של שליטי ערב היא כל ברורה והחלטית, עדיין מעטים הגורמים המדיניים המודעים בכך בפומבי. רבים הגורמים המדיניים אשר נציגיהם במוסדות האו"ם, לרבות מועצת הבטחון, מו-

חוברת ל"ב, ישיבה ש"ה
— הודעת הממשלה על המצב המדיני (רבין) —

ותנאים, ובכללם מגמת הכוחות הצבאיים הזרים הפוע־
לים בלבנון, וכנגד מי הם פועלים; האזור הגיאוגרפי
של אחיזתם ומידת קירבתו לגבולות; עוצמתו והיכרכו של
הכוח הפועל ומשך הזמן של שהותו באזור נתון.

אם אכן יתהווה מצב חדש, עלול לחול שינוי גם
בעמדתנו, כפי שיתחייב מצרכי בטחוננו. למותר להגיד
כי במידה שהדבר תלוי בגו היינו מעדיפים שלא תיווצר
מציאות שתחייב פעילותנו מעבר לגבול.

חברי הכנסת, שינויים וחמורות באזורנו אינם תופעה
נדירה. רק תמול־שלושם היתה סוריה גורם אקטיבי
בבידודה של ממלכת ירדן ובסיוע לאירגוני הטרור,
האויב המושבע של מלך ירדן. אך לא עבר זמן רב
והיא פתחה במאמץ להתחבר עם ירדן לברית צבאית
ומדינית לשם החייאתה של החזית המזרחית. ירדן
מחזקת את קשריה עם סוריה, בינתיים כחשדנות ובשמי־
רה על גבול מסויים, לבל תתקפה עצמאותה. האם תדע
את הגבול? המלך חוסיין מגלה זריוות בתמרונים מדי־
ניים, עד כדי נסיונות הידברות עם ברית־המועצות.
האם יידע את הגבול?

הגנו עוקבים אחר המתרחש בגיורה המזרחית שלנו.
לנו אין סיבה לשנות את מדיניותנו כלפי שכנתנו ממזרח.
אותנו לא מחייבות החלטות רבאט, וכן אין אנחנו
מקבלים כלשונן הצהרות ירדניות דיפלומטיות בדבר
קבלת מרותן של החלטות רבאט. ומבחינה זו מקובלת
עלינו ירדן כפארטנר למשאומתן על שלום ועל ביטול
מצב המלחמה, כשם שהגנו מכבדים את קיום הקשר
בין תושבי יהודה ושומרון לבין אחיהם בירדן. אנו
רואים בחיוב את הסיוע שירדן מגישה לרשויות המר־
ניציפאליות ביהודה ובשומרון. נמשך לדון את ירדן
על־פי מהלכיה הממשיים ולראות במדינה ירדנית־
פלשתינאית, שיינתן בה ביטוי לזהות הפלשתינאית,
אחד ממרכיבי הפתרון לסיכסוך באזורנו.

בהקשר זה אזכיר דברים שאמרתי בהודעתי בכנסת
ביום 2 בדצמבר 1975: "פתרון של שלום באזורנו צריך
להביא בחשבון את הנושא הפלשתיני. אך לא יושג כל
פתרון בטרם תחדל אי־ההשלמה עם קיומה של ישראל.
התנגדותנו לכל משאומתן עם אירגוני הטרור הקרויים
אש"פ היא פועל־יצא טבעי מרצון הקיום של ישראל.
הוא מבטא את התנגדותנו הנחרצת לכינונה של מדינה
פלשתינאית חדשה ואירינטיבית. זהו גם ביטוי לעמדתנו
שאינה מזהה את הערבים הפלשתינאים עם אירגוני
הטרור. כל נסיון לכרוך התקדמות לשלום במשאומתן
עם אירגוני הטרור, סופו כשלון".

הסירוב של שכנינו להתקדם אל השלום, וההסתה
השופעת מעבר לגבולות, נותנים רישומים שליליים
בקרב ערביי השטחים המוחזקים. ממשלת ישראל תמשיך
במדיניותה, שמשולבים בה התחשבות מירבית בזכויות
האוכלוסיה והקפדה על שמירת החוק והסדר.

חברי הכנסת, סוריה וישראל שבו והאריכו את
תוקף המאנדאט של האונדוד"ף. אנו רואים צעד זה
כשלעצמו בחיוב. ראוי לחזור ולהדגיש כי ישראל רצתה
בהארכת תקפו של מאנדאט כוח האו"ם, אך התנגדה
להתנית הדבר בתנאים כלשהם. על אשנתנו זו
הודענו למזכ"ל האו"ם ולגורמים נוספים. עשינו זאת
בעוד מועד, בטרם ניתנו לסוריה הבטחות שהיו עשויות
לגרור להסתככות. אני מצוין ברצון כי סוריה האריכה

ביטול מצב המלחמה או אל הסכם השלום. למרבה
הצער חייבים אנו להביא במניין גם רצדיבות מסוכנות.

מכל מקום, חתימתה של מצרים על הסכם־הביניים
עם ישראל היתה צעד משמעותי, אשר ממנו נסתעפו
כמה וכמה התפתחויות מדיניות במזרח התיכון ומחוצה
לו. הסכם־הביניים עם מצרים, שהושג בעזרת שירותיה
הטובים של ארצות־הברית, עודנו סימן־היכר מובהק
המבדיל בין נכונות לנקוט מהלכים מדיניים תוך שיתוף
עם ארצות־הברית לבין האוריינטאציה על דרך המגבי־
רה את המתיתות הצבאית־מלחמתית תוך הסתייעות
בברית־המועצות. אך לא יכול להיות שום ספק מהו
המהלך שיש עמו סיכוי חיובי ואיזו דרך צריכה ישראל
לבחור. ממשלת ישראל בחרה, עד כמה שהדבר תלוי
בה, במסלול של נכונות להתקדמות בכל אחד משני
המסלולים, כאמור: מעבר חד אל השלום, או באמצעות
שלב נוסף של הסכם בדבר ביטול המלחמה.

חברי הכנסת, ההתרחשויות הנוראות בלבנון, על
האכזריות, ההרג, ההרס וההתפוררות של המדינה, התה־
פוכות והאפתעות, יש בהן כדי להדהים ולצער כל איש
מישראל הרוצה בשלומה של שכנתנו הצפונית. כל אחד
מאתנו רואה בהתרחשויות אלו קודם כל את ההיבט
האנושי של הטראגדיה הלבנונית, ואנחנו מלווים בחרדת
דאגה גורלם של אנשים, נשים וטף הנהרגים יום יום אף
בלי לדעת על מה ולמה.

ערות נוראה היא לדמותו של עולמנו, שיכולה
להתרחש שפיכות הדמים הזאת. אך מחמת ניוודי אינטר־
סים בין־לאומיים נמשכת ההתדרדרות, ואין עוצר. ולקח
אכזר ניתן ללמוד כאשר רואים לאן יכול להגיע שילחוב
ניגודים ויצרים בעולם הערבי.

המעקב אחר ההתפתחויות מלמד איזה גורם סכסכני
ופרובוקאטיבי מהווים אירגוני המחבלים ומנהיגיהם
במדיניותה הפנימית של לבנון, בקריעת ריקמת החיים
הבין־עדתית, בליבוי ניגודים ומדינים, ובהצתה של אש
המלחמה. למרבה הצער נתקיימו תחזיותינו ואזהרותינו
בדבר התוצאות הנוראות הנשקפות ללבנון אם זו לא
תתגבר על אירגוני המחבלים הפלשתינאים.

המצב בלבנון עודנו נזיל ומשתנה משעה לשעה.
הוא הדבר לגבי המהלכים של הכוחות המדיניים הפוע־
לים בזירת לבנון ומחוצה לה. לא אקבל על עצמי להגיד
אם ומתי יתפסק האש, אם ומתי תשוב לבנון להיות
מדינה עצמאית, לא אטול על עצמי להתנבא מה יילד
יום.

ממשלת ישראל אינה יכולה להיות אדישה למתרחש
בשכנותה. אנו מודעים היטב לתוצאות ולסכנות האפ־
שירות לאינטרסים הבטחוניים שלנו וליציבות באזור
כולו אם תאבד לבנון את עצמאותה ותיפול בחלקם של
אירגוני המחבלים ובעלי־בריתם, או אם תהיה למרמס
תחת שליטה סורית.

אנחנו עוקבים בדריכות אחר ההתפתחויות. מטעמים
מובנים אקמץ במלים. צה"ל עומד הכן על משמר בט־
חוננו. הגורמים הפועלים בלבנון מודעים אל נכון מה
הם המוולכים והתנאים בשטחה של לבנון שנראה בהם
מצב חדש ובלתי־נסבל מבחינת בטחוננו של ישראל.
הדברים אמורים לא במרכיב אחד בלבד אלא בצירוף
של כמה מרכיבים בסיסיים, שיכולה להיות להם משמ־
עות מסוכנת לבטחוננו. זהו מכלול משולב של נתונים

הבטחוני הכבד ולהמשיך לקדם את מערכות הכלכלה והפיתוח, הורחבו בשיעור משמעותי ממדי הסיוע הכספי. לא חל סחף בעמדתם וביחסם של הממשל, הקונגרס והציבור בארצות-הברית כלפי ישראל.

היחסים בין ארצות-הברית לישראל עומדים איתן. הידידות ושיתוף הפעולה בין ארצות-הברית וישראל עולים בקנה אחד עם המגמות והתפקיד של ארצות-הברית בקידום השלום באזור וקיום השלום בעולם. אני מאמין כי לא רק לישראל אלא גם לארצות-הברית צומחת ברכה ממערכת יחסיה עם ישראל. לעולם לא יהיה למותר לשלב ולהדגיש את רחשי ההוקרה והתודה שהעם, הכנסת והממשלה בישראל רוחשים לארצות-הברית על התייצבותה לימין ישראל.

חברי הכנסת, למרבה הצער איני יכול לבשר על תמורה כלשהי לטובה במדיניות של ברית-המועצות באזורנו וביחסה למדינת ישראל. אדרבה, בנושא המורח התיכון ניתן אפילו להבחין בהחמרה מבחינת מהלכיה המכבידים על ההתקדמות אל השלום. בהיותה נתונה למאמץ גובר והולך על שמירת המאוזנים והמעמד שלה במזרח התיכון פונה ברית-המועצות להידוק הברית עם הגורמים הקיצוניים ביותר בעולם הערבי, תוך הסתגלות למדיניותם ולתביעותיהם. סימניה של פעילות זאת ניכר רים בזירה בסוריה, בעיראק, בלוב ובתמיכה באירגוני הטרור.

ברית-המועצות מכהנת כאחד מיושבי-הראש של ועידת ז'נבה, אך היא סירבה לשתף פעולה עם ארצות-הברית בכינוס מחדש של הוועידה על בסיס כתב הזימון והרכב המשתתפים המקורי, שהוסכם עליו לאחר מלחמת יום-הכיפורים. היא אף דחתה הצעה אמריקנית בדבר כינוס ועידה מכינה לוועידת ז'נבה. ברית-המועצות ציינה את התביעה האנטי-ישראלית לשתף את נציגות אירגוני הטרור בוועידת ז'נבה בכל השלבים, אף מבלי שהיא מתנה הזמנה זו בהסתלקות של אירגוני הטרור ממדיניותם המוצהרת, השוללת קיומה של ישראל.

(חברי הכנסת מ. וילנר קורא קרי-אט-ביניים)

היו"ר א. גיבלבר :

חברי-הכנסת וילנר, שב. בשקט, אנא.

ראש-הממשלה י. רבין :

אמנם ברית-המועצות חוזרת ומדגישה את עמדתה בזכות קיומה של מדינת ישראל, אך היא מוסיפה לסייע לאירגוני הטרור בזירה הבינ-לאומית, והיא עושה מאמץ ללכד חזית ערבית של סירוב לכל התקדמות ממשית אל השלום. עד כה המדיניות הסובייטית טרם השכיחה ללמוד מנסיון מהלכיה הכושלים במזרח התיכון, ואין לנו אלא להמשיך ולתבוע תמורה במדיניותה בכיוון הדרך הריאלית אל השלום וההתחשבות בצרכיה של ישראל.

חברי הכנסת, מאז מלחמת יום-הכיפורים עשתה ישראל מאמץ כביר להגברת עוצמתה הצבאית. המהלכים המדיניים של ישראל, תקופת הרגיעה בעקבותיהם, האפשרות להסתייע בארצות-הברית, והמאמץ העצום של אזרחי ישראל — כל אלה איפשרו לנו התעצמות ללא תקדים. צה"ל קלט ציוד רב, חדש ומתוחכם, שופרו יחסי הכוחות בינינו לבין מדינות ערב ובמיוחד בינינו לבין מדינות העימות, בהשוואה ליחסי הכוחות שהיו

את המאגדאט על בסיס ההסכם הקיים, ללא כל תנאים חדים.

סוריה מסרבת לעשות כל צעד משמעותי בכיוון ההתקדמות לשלום. היא עודנה מתעקשת על תביעה אולימפאית לנסיגה ישראלית כוללת והקמת מדינה עראפאית, ואף זאת שלא תמורת שלום. כמו כן טרם הביעה סוריה כל נכונות להשתלב במשאומתן על הסכם בדבר ביטול מצב המלחמה. עיקשות זאת מהווה את המכשול בדרך אל השלום.

חברי הכנסת, במשך השנתיים שחלפו הוטרה ישראל על-ידי סדרת דיונים באירגון האומות המאוחדות. ריבוי הדיונים האלה בעצרת הכללית, במועצת הבטחון, בוועידות ובוועדות גובע לא מחיפוש דרך קונסטרוקטיבית למצוא פתרון לסיכסוך במזרח התיכון אלא מהסתגלות למהלכים עוינים של הגורמים הערביים עשירי הנפט ועתירי הקולות במוסדות האו"ם.

ישראל תוסיף להיאבק בזירה הבינ-לאומית על צידקת זכויותיה ומדיניותה, במאמץ מתמיד להסביר את דרכה, בלא להשלים עם הבידוד המדיני שמבקשים להטיל עליה. גם מול גינויים נחמשל להמשיך בדרךנו מתוך שיקול-דעתנו הריבוני ומתוך הכרת צידקתנו.

חיוקנו את ביטחוננו עם העם היהודי. אל מול מסע ההסתה והגינוי נגד הציונות בא המעמד של כינוס ירושלים לאחדות ישראל ונתן ביטוי לרחשי ההזדהות של העם היהודי בתפוצות עם ישראל ותפקידה בהגשמת הציונות. התכנסות גדולה זו הגבירה בקרב העם את הפעילות הציבורית, החינוכית, הכלכלית והמדינית למען ישראל. המיפגמים היהודים העממיים הגדולים בצרפת, בבריטניה ובארצות-הברית מהווים עידוד לקהילות ישראליים אל בתפוצות ולמדינת ישראל גם יחד. פעולה שיטתית לקיום ההתחייבויות שכינוס ירושלים נטל על עצמו תימשך בהתמדה.

חברי הכנסת, אני מצוין בסיפוק כי במשך השנתיים האחרונות התהדרקו היחסים בין ארצות-הברית וישראל. ממשלותינו הגיעו לכלל גישה משותפת בנוגע לכיוון המדיני הרצוי בדרך אל השלום ופיתוח תהליכי השלום. קיימת הסכמה בין עמדות ארצות-הברית וישראל לגבי כינוסה של ועידת ז'נבה. על דעת שתי הממשלות יכולה ועידה זו להיות מכונסת אך ורק על בסיס החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338, ובהרכב המקורי של המשתתפים אשר זומנו בדצמבר 1973.

יש גישה משותפת בין שתי ממשלותינו בדבר הצורך לבחון אפשרות משאומתן על ביטול מצב המלחמה, שהוא אמור להיות מרוויח לכת מסדרי-הביניים הקודמים. בטרם יתחיל משאומתן זה אנו אמורים לדון עם ממשלת ארצות-הברית כדי להגיע לכלל הסכם עמה בדבר מובנו הברור והמחייב של המושג "ביטול מצב המלחמה". מאמצי ארצות-הברית לבדיקת המסלול של קידום השלום טרם נשאו פרי.

ראוי לציין כי נשיא ארצות-הברית ואישים בממשל ובציבור האמריקני נתנו ביטוי לשותפות הקיימת בעמדות שתי הממשלות. אני מאמין כי גישה משותפת זו מאפשרת ותאפשר לנו להתגבר גם על חילוקי-דעות בנושאים שקיימת בהם מחלוקת עם ארצות-הברית.

ארצות-הברית ממשיכה להושיט לישראל סיוע צבאי להגברת עוצמת צה"ל בממדים שלא היה להם תקדים עד כה. נוסף על כך, כדי לסייע לישראל לעמוד בעומס

של ההומאניזם, הדמוקראטיה, עצמאות העמים והשלום. בהסתכלנו סביב רשאים הננו לבטוח בהכרח כי ישראל חזקה היא ערובה לקיומה העצמאי ותנאי יעקרי לשלום בעת ובעונה אחת.

חברי-הכנסת, למען שלום לא נחשה. לא אנו אחר-אים להחמרת מצב המלחמה הקיים עתה בינינו לבין שכנינו, מצב העלול להחמיר.

נאולה כהן (הליכוד):

למען ציון לא אחשה. זו החלפה מודרנית.

ראש-הממשלה י. רבין:

כאמור, חתירתנו לשלום היא יעד מרכזי במדיניותנו. ואת נכונותנו לעשות למען השלום חזרנו והוכחנו בפועל ממש. ציווי יהודי ישראלי ראשון במעלה הוא לעשות למען קידום השלום תוך כדי היערכות ונכונות להדוף כל תוקף. לא ניואש מן השלום גם אם יתמהמה, אך לא נשב באפס מעשה. נעשה כל אשר ביכלתנו לקדם הגשמת החזון הציוני.

כל יום, כל חודש וכל שנה של רגיעה חייבים להיות מוקדשים לחיים של תוכן, להעלאת הפרט והחברה בישראל. הממשלה נקטה צעדים משמעותיים לתיקון עיוותים חברתיים בישראל, ועלינו ללמוד ביתר שאת להמשיך ולעשות בעת ובעונה אחת להתבצרותנו ולתיקון בדק-הבית של חברתנו. בכך יגבר כוחה העצמי של ישראל, הודהות אורחיה עם משימותיה, וכך יגבר כוחה המרכזי בעם היהודי לתפוצותיו.

1. דיון

מאיר פעיל (מוקד):

הוא מדבר לעניין.

מנחם בגין (הליכוד):

מי שאל שאלה? אני מוכן להשיב. אה, מאיר פעיל, אתה תמיד שואל. אתה מאשר את הדברים שהם לעניין, אינך יחידי בבית הזה. מנהיגה של מפ"ם קבע כי תכנית זו, הנושאת את שמו של שר החוץ, לעולם לא תתקבל על-ידי הערבים. אני גם קראתי במו עיני בבטאונה של מפלגה זו — שהיא חלק בלתי-נפרד של המערך — שהתכנית הזאת היא מכשול לשלום.

משה כרמל (המערך):

מה החידוש בזה? יש דעות שונות.

מנחם בגין (הליכוד):

מר כרמל, אני רק פתחתי ואני מבקש להוכיח שאין לכם שום תכנית שלום. תן לי להמשיך. רק פתחתי, וכבר העצבנות הזאת בספסלים שלכם? אינכם יכולים לשמוע אמת? תירגעו קצת, תשמעו. אני חושש שהיום תשמעו דברים עוד יותר קשים. תצטרכו להודיין בסבי-לנות.

ובכן, מכשול לשלום. זוהי תכנית-אלון לפי דעת חלק מן המערך.

אחד ממנהיגיה של מפלגת העבודה קבע כי תכנית-אלון אינה יכולה עוד להביא לשלום. מדוע? משום שהיא מחייבת צירוף, או על-פי לשון הבורים סיפוח, של 30% מן "הגדה" למדינת ישראל. אני מבקש לש-אול, בכל הכבוד, את חברי-הכנסת אבנא אבן, מה הוא, האוזן של "הגדה" שלפי דעתו מותר יהיה לספח למדינת ישראל ולהגיע לשלום — 20, 10, אולי 5%?

קיימים במלחמת יום-הכיפורים. צה"ל, מפקדיו וחייליו נתונים מאז סיום המלחמה במאמץ ענק. תוך קיום הבטחון השוטף, בלימת חדירות המחבלים לאורך גבול-לוחינו, תוך ערנות לקדם כל התפתחות בלתי-צפויה, תוך היערכות מהירה ואיתנה בקו החדש בסיני — קלט צה"ל כמיות עצומות של נשק וציוד, הרחבת את שורותיו, עבר מערכת אימונים מקיפה תוך הפקת הלק-חים של מלחמת יום-הכיפורים ושיכול שטות הלחימה והאירגון. אכן ראויים צה"ל, מפקדיו וחייליו, אנשי הקבע, החובה והמילואים, להערכה ולברכת כולנו. כן ראויים להערכה וברכה משטרת ישראל, אשר נטלה על עצמה משימות נוספות בבטחון, מתנדבי המשמר האזרחי, אשר אני מקווה שרבים יבואו בעקבותיהם, ישובי הספר וחלוצי ההתנחלויות, הממשיכים לבנות ולהתפתח בגבול-לוחינו, וכוחות הבטחון האחרים.

חברי הכנסת, מערכת היחסים, הציירים והבריתות באזורנו נתונה לשינויים ולטלטלות, הן מבחינת היחסים והקשרים שבין מדינות האזור בינו לבין עצמו והן בהקשרם הגלובאלי. שעה זו במיוחד, אשר היא הרת שינויים ומערכים מתחלפים, מחייבת מעקב ערני אחרי המתרחש ומאמץ מחודש להערכת מצב, המשות-ררת משיגרה. בתוך התהפוכות האלו מהווה ישראל, מדינתנו של עם חפשי ושוחר שלום, אי איתן של דמוקראטיה, מול בריתות ומערכים שאינם מתיישבים עם דמוקראטיה ושלום. בעצם קיומה של ישראל יש שירות ממעלה ראשונה. למגמות האנושיות והחברתיות

היו"ר א. גיבלבר:

חברי הכנסת, אנחנו פותחים בדיון. הוקצו לו 4 שעות. רשות הדיבור לחברי-הכנסת בגין, ואחריו לחברי-הכנסת נבון.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מורי ורבותי, חברי הכנסת, הממשלה טוענת שיש לה תכנית או אפילו תכנית שלום. אין שחר לטענה הזאת. זו היא הטעיית הציבור ביועיו. נתבונן באחת התכניות הללו, ששר החוץ קורא לה "תכנית-אלון". פרטיה ידועים. אילו דעות הושמעו עליה לאחרונה?

(שר-החוץ י. אלון קורא קריאת-בי-

ניים)

לא אחת שמעתי מפיך, אדוני שר החוץ, את המלים "תכנית-אלון".

(קריאה: זה היה שר החינוך.)

כל חברי הכנסת שמעו אותך, אבל אם אתה רוצה לקרוא לה בשם אחר, אדרבה, תבחר בו.

אני קורא: "כאשר יגאל אלון מדבר על גבולות בני-הגנה ובעלי עומק אסטרטגי, האם הוא יודע מה הוא שח? מי מוכן בכלל היום לדבר על דברים אלה?" ולהלן: "זהנה בא יגאל אלון, ומה באמת-תחת? — התבצ-ריות ליד חברון ויריחו עם מסדרון צר של כ-12 קילו-מטר ומובלעת ערבית גדולה, שתהיה נתונה לממשל צבאי ישראלי, שהוא ליבראלי ביסודו של דבר, אך מבוסס כמעט תמיד על עקרון השוט והגזר, ויהיה שמו אשר יהיה... אני אומר לך שהערבים לעולם לא יסכימו לך מבחינת גאווהם הלאומית". הדברים האלה נאמרו על-ידי מנהיגה המוכר של מפ"ם.

לשום שלום. אפילו אי-ירידה מרמת-הגולן וקיום ירו-
שלים בריבונות ישראל כבר משמיטים את הבסיס לכל
תהליך מדיני ברי-סיכוי.

יש תכנית שלישית. דובר עליה בוועידת מפ"ם.
תכנית זו אומרת כי הגבול בין ישראל לבין סוריה יעבור
על רמת-הגולן. ירושלים בריבונות ישראל — בירתנו.
אני מבקש כל איש ישר לשאול את עצמו ולהשיב
בכנות וברצינות: האם בימים אלה הוא מצפה שהסורים
יסכימו שהגבול יהיה על רמת-הגולן ויעשו עמנו הסכם
שלום. או, אם להשתמש בדבריו של מנהיגה של מפ"ם,
האם יסכימו לכך מבחינת גאוותם הלאומית? יוצא, כי
תכנית מפ"ם אינה מוליכה לשלום.

מאיר פעיל (מוקד):

נכון.

מנחם בגין (הליכוד):

מי אמר נכון? מאיר פעיל? חשבתי ששכנך אמר
נכון.

אהרן אפרת (המערך):

חבר-הכנסת בגין, עשית שיעורי-בית על ועידת
מפ"ם, מה היא תכניתך?

מנחם בגין (הליכוד):

אתה חבר כנסת צעיר. אינך יודע שאני עושה שי-
עורי-בית. צריך לכבד את הכנסת, צריך להתכונן. אלא
מה, מן השרוול, מן המותן?

הנה בניתוח הגיוני פשוט ניתנה הוכחה: כל שלוש
התכניות האלה, הרווחות בצד הזה של הבית, אינן
מוליכות לשום הסכם עם הערבים. יש לכם תכניות
ויתורים, לא תכנית שלום. תכניות הוויתורים האלה,
לפי טבע הדברים, אינן מוליכות אלא ללחץ לווייתורים
נוספים. כי כל התכניות כבר הוכחו על-ידי חלק מן
הבית הזה כמכשולים לשלום, ואיך יקבלו אותן זרים?

בראיון המפורסם של המקור הבכיר אמר האיש
הפנימי, בחשובה על השאלה האם יש לרצון כוח להע-
ביר בישראל ויתור גדול על שטחים תמורת הסכם שהוא
פחות משלום, כי "הוא משוכנע ואף בטוח בכך שאם
מר רבין יילך על זה לבחירות, יזכה ברוב גדול". עלי
לומר לאיש הפנימי הזה: אל יתהלל חוגר כמפתח. עוד
אל הלכת לשום בחירות, אבל אם תלך על עניין זה,
נסיגות עמוקות בלי שלום, יהיה מלומר שתקבל רוב
גדול. ראשית, יש להניח שלא תקבל אותו. אבל זה
נראה לאחר קיומן, לכל הדעות. מדוע צריך לומר דברי
הבל כאלה באזני אמריקה ובאזני עמים אחרים? מה
אמרת במשפט זה? — אנו מוותרים על השלום, ולמען
אי-שלום ניסוג, נוותר על שטחים רבים. האם הודעה
קלת-דעת כזאת, חסרת אחריות כזאת, אינה מזמינה,
לפי טבע הדברים, לחצים לווייתורים עוד יותר מרחיקי-
לכתו הרי, כפי שנוכחתם לדעת, כל מפה שלכם שהיא
מינימום, כביכול, הופכת בין-לילה למאקסימום. ואתה
אמרת היום, שנונתן פסק קדוש ומקודש "למען
ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט".... שלמען
השלום לא תחשה. אדרבה. אבל הרי בהודעה זו ויתרת
על השלום. אמרת שאתה מבקש פחות משלום. ואף-
על-פיכך אתה מבטיח נסיגות עמוקות, ויתורים על

לכל הדעות, 30% לא יוליכו לשלום אלא להעדר הסדר
בינינו לבין חוסיין.

רב זכין (המערך):

מר בגין, הפתרון זה 100. זה בטוח ...

מנחם בגין (הליכוד):

חבר-הכנסת זכין, יהיה עליך לשמוע היום דברים
עוד יותר קשים. הודיין בסבלנות. הכל מן המקור.
אתה שומע דב, הכל מן המקור.

אליעזר רונן (המערך):

אנו דרוכים.

מנחם בגין (הליכוד):

חבר-הכנסת רונן, אני זוכר את הצעתך בוועידה
לסגת לגבולות 4 ביוני 1967. מה אתה עוד רוצה?

אליעזר רונן (המערך):

אתה מסכים?

מנחם בגין (הליכוד):

קודם כל תשאל אם המפלגה שלך הסכימה. אני
חושש מאוד שדעתך הולכת וחודרת.
אדוני היושב-ראש, אני אוהב קריאות-ביניים; בכל
זאת יש איזה גבול שבו חבר כנסת יחיד יכול לנהל
דרישה מתמיד עם כל כך רבים.

רב זכין (המערך):

מה היא תכנית השלום שלך?

מנחם בגין (הליכוד):

תמיד כאשר קוראים קריאות-ביניים אתם אומרים:
שמענו את דברי חבריכם ולא הפסקנו אותם לרגע אחד.
ראש הממשלה דיבר 45 דקות, ולא הפסיקו אותו לרגע
אחד. אני מייצג את האופוזיציה בכנסת, תנו לדבר, מה
העצבנות הזאת?

מה קרה איפוא לתכנית-אלון? היא איננה קיימת
עוד. אם הוא יבוא פעם נוספת למחלקת המדינה בווינגי-
טון וישתדל להסביר אותה, יגודו לו. האמריקאים, כמו
הערבים, אינם יכולים להיות יותר ישראלים מאשר
מפלגת השלטון בישראל או חוגים בה. הם פסלו אותה
כמכשול לשלום. הם טוענים שהיא קיצונית, נוקשה,
מרחיקת-לכת, אין לקבל אותה. הנה כי כן, אינה קיימת
עוד.

יש תכנית שנייה. המפה-שורטטה לעין כל. הנה
היא: ברמת-הגולן אפשר לשנות את הקו, אבל בשום
פנים לא נרד ממנה גם בהקשר של חווה שלום.
פיתחת-רפיח — לנו. שארם אי-שייך — בשליטתנו, עם
רצון יבשתי לאילת. ירושלים מאוחדת. אני מבקש את
מחברת של המפה הזאת לומר לנו האם לפי הערכותי
זוהי תכנית שלום? לאמור, שהערבים יהיו מוכנים היום
או מחר לקבל אותה? הוא בעצמו כבר נתן תשובה,
ואני אקרא אותה: "מי שאינו מוכן לרדת מרמת-הגולן
ולחלוקה פוליטית של ירושלים משמט בסיס לתהליך
מדיני ברי-סיכוי הנראה לעין". דבריו של ראש הממ-
שלה, אף הם בוועידת מפ"ם, כפי שקראתי אותם בעתון
ששמו "על המשמר", מלה במלה. הנה כי כן, גם
תכנית זו, על-פי הודעת מחברת, אינה יכולה להוליד

בים, כפי שלעת-עתה אתם כולכם מסכימים, הסכנה הדמוגרפית אינה רבה מבחינת הזמן והיחסות לשמירת ריבונותנו על ארץ-ישראל המערבית? ההפרש איננו של מיליון ערבים, אלא של 400,000 – 500,000 ערבים, בערך. ואז מציגים לנו תחזיות של עלייה ואומרים לנו כי אי שם בשנת 2000 לספירתם, אם אנו נקיים ריבוי נות ישראל על ארץ-ישראל, ישתוו הערבים עם היהודים. אבל אם יהיו מיליון ערבים, דבר כזה יקרה עלי-פי אותה תחזית בשנת 2010 או בשנת 2012. ציונים נכבדים, על מה אתם מסמיכים תחזיות אלו, על חוסר עלייה ב־30 או ב־40 שנה, או על עלייה של 15,000 – 20,000 עולים בלבד? הרי אתם על-ידי כך משמיטים את היסוד לכל אמונת ישראל, מאז נקראנו כולנו לדגל הציונות. איך עלינו ממינוט של 7% לרוב של כמעט שני-שלי-שים בארץ-ישראל? על-ידי שיבת-ציון.

על-פי כללים מדעיים כל עם ב־25–30 שנה מכפיל מספר בניו. היום יש 12 מיליון יהודים בתפוצות הגולה. בעוד 25–30 שנה יהיו 24 מיליון. והעם הגדול הזה, כך אתם אומרים לנוער שלנו, לא יתן לארץ-ישראל 3–2 מיליון יהודים במשך דור שלם? אילו זה היה כך, גם עם המיליון שלכם אנו אבודים. אולם איננו אבודים. תהיה עלייה רבתי, תהיה שיבת-ציון, יצטרפו אלינו מיליוני יהודים. נקיים את הרוב בשני המקרים גם יחד. אבל אתם צריכים להציג ולעצמכם את השאלה, אם אתם מאיימים עלינו בגלל הפרש של כמה מאות אלפי תושבים ערבים, באבדן האופי היהודי של המדינה, איננו מחבב את המלה "תבוסנות" — כל אחד לפי דעתו ולפי השקפתו — אבל, גבירותי ורבותי, אין לנו ברירה אלא לומר שדעה כזאת היא בלמוא משמעות המושג תבוסנות לגבי כל מהותה של תנועת השיחור והעם היהודי ושמה הציונות.

יש תוחלת, יש יסוד לאמונה, בארץ-ישראל וברוב יהודי גדול במדינה יהודית והמינוט הערבי יהיה עם הרוב בשיווי זכויות, בחירות ובצדק ובכבוד הדדי.

יש, כמובן, להתנחל בארץ-ישראל, ביהודה ובשומרון. שמעתי זעקה מצד אחד של הבית נגד ההתנחלות הזאת, שפירושה נישול, והיום אעיר על כך בקראי את הדברים הבאים: "ומשחו בפרשת ה'נישול'. בדקתי בעני רת איש יודע דבר ומצאתי כי יותר מ־20 קיבוצים של הקיבוץ הארצי יושבים על אדמות של ערבים הקרויים 'נפקדים נוכחים'. מובן כי לא רק קיבוצים של הקיבוץ הארצי יושבים על אדמות כאלה, אבל האחרים לפחות אינם מכריזים יומם לילה נגד נישול ערבים, וכאן — יושבים קיבוצים על אדמות שבעליהם שוכנים על-ידם ומעסיקים לא אחת את חבצלים הללו כשכירים אצלם על אותן אדמות, ווועקים על נישול". דברים אלה לא הובאו בעתון "הצופה", גם לא ב"ידיעות אחרות" —

דב זכין (המערך):

אלה דברי כוב.

מנחם בגין (הליכוד):

— הם הופיעו בעתון "דבר", עתונו של המערך, וכתב אותם לא יגאל, אלא עזריה, אלון. הוא בדק את הדבר בעזרת אדם יודע דבר, ואני מוכן לומר שהוא עצמו יודע דבר.

שטחים רבים. זוהי מדיניות לאומית? היא תוליך אותנו לשלום, כאשר הממשלה מוותרת על עצם השלום ומב-טחה לעולם ויתורים מרחיקי-לכת?

אדוני היושב-ראש, קיימת בעיה הקרויה דמוגרפית. והסימה המהלכת מן הצד הזה של הכנסת: אין אנו רוצים לשלוט במיליון ערבים, שאינם מסכימים לשל-טוננו. להלכה סיסמה מוסרית — איננו רוצים מיליון ערבים תחת שלטוננו; הם אינם רוצים בו; איך נטילו עליהם?

גם לטענה זו אין שחר. באתי היום בעזרת מספרים בדוקים ומעודכנים. אדוני היושב-ראש, להוכיח שבעוד המערך אומר: איננו רוצים לשלוט במיליון ערבים, הוא מציע לשלוט במיליון ערבים. והראיה: בירושלים היום יש 90,000 ערבים; ברצועת-עזה 370,000 ערבים. ובשטח של ארץ-ישראל שהיה בריבונותנו הלה למעשה עדי מלחמת ששת-הימים חיים עמנו 450,000 אזרחים ער-בים; יחד 910,000 ערבים. אבל כל מחלקי ארץ-ישראל המערבית אומרים במפורש, שיהיו עוד תיקוני גבול — לטרוניים, קלקילייתיים, עיבוי ירושלים, גוש-עציון ועוד. אינני יכול לומר שבדקתי, אי יכולתי אפילו לבדוק, את המספר המדויק של תוספות אלו. אבל לכל הדעות המדובר הוא בעשרות אלפי תושבים ערבים נוספים. וכך אנו מגיעים למעט מיליון ערבים במדינת ישראל שאתם רוצים בה, שאתם מדברים עליה, לפי החלטת הממשלה הנשארת בתקפה, שלמענה כולכם הצבעתם. איך איפוא אתם, בהטעית-הציבור, זורקים את הסיסמה הזאת, סיסמת-כזב: איננו רוצים לשלוט במיליון ערבים, כאשר במעט בדיקו למספר כזה של בני המיעוט הערבי אתם מתכוונים?

כתוצאה מכך יש כבר כאלה האומרים שלא להכליל את עזה בשטח הריבוי של מדינת ישראל, ואז נוריד מן המספר 370,000 ערבים. קראתי החלטה האומרת שעזה לא תחזור לשלטון מצרי. רעות רוח היא החלטה זו. וזיית חול בעיניי. האם המצרים דורשים את עזה? מה תאמרו לציבור, לנוער שלכם, אם כך הכוז עזה?

סאדאת אמר במפורש שבעזה צריכה להיות מדינה שהוא קורא לה פלשתינא. הוא איננו רוצה בעזה. ואם אתם מוכנים היום לרמוז או לומר במפורש שעזה תוצא מחחום הריבונות של ישראל, אתם מניחים את היסוד למדינה עראפאתית, כי אויבי ישראל אומרים: מדינה זו, הקרויה פלשתינא, צריכה להשתרע על שומרון ויהודה ורצועת-עזה, ופרוודור מחבר ביניהם. אם אתם מוותרים על עזה בידעכם שהיא חלק מן המדינה הפלש-תינאית העומדת לקום על-פי דרישת כל מדינות ערב, אתם היום אומרים: אותה מדינה שלישית, שהיום אתם פוסלים אותה, כביכול, לחלוטין, היא באופן חלק ממנה הוא בדרום, ברצועת-עזה, אתם, כמובן, אומרים: יקום פרוודור, כי אין קשר אחר בין יהודה ושומרון ודרום ארץ-ישראל. תכנית-אלון מציעה פרוודור משכם ליריחו. אלה מציעים פרוודור מיהודה ושומרון לעזה. אם כך תימשך המדיניות שלכם, ידידי ויריבי הנכבד, חברי הכנסת אליאב, עוד מעט לא יקראו לארץ-ישראל ארץ הצבי, אלא "ארץ הפרוודורים". פרוודורים עלינו מצד זה של הארץ ומצד זה של הארץ. לאן אתם מוליכים אותנו בהודעות כאלה?

יש בעיה דמוגרפית. צריך לדבר עליה בכנות וברצינות. אני מבקש לדעת: אם יהיו לנו מיליון ער-

במשך 19 שנה. החלוקה לא הביאה לפיוס עם שום חלק מן הערבים".

לא קראתי באזניכם, מורי ורבותי, את דברי זאב ובוטינסקי. קראו קראתי עלי-פי הסדר הזה את הדברים שנכתבו על-ידי ברל כצנלסון ויצחק טבנקין, שאתם תלמידיהם. אני קורא איפוא לכל הציונים, ללא הבדל סיעה, על סף ההכרעה: הבה ונתלכד סביב זכותנו לארץ-ישראל אשר היא גם בטחוננו והבטחת עתידנו. הבה ונתלכד סביב ההתנחלות על אדמת המולדת, לא על-פי תכנית-אלון אלא על-פי זכותנו וצרכי בטחוננו האמרי-תיים. ואז תהא זו שעה גדולה לעמנו בארץ ובתפוצות הגולה. תנועת מתנדבים אדירה תקום, אמנם כן, לקיים את מצוות יישוב ארץ-ישראל, ובשני היסודות הללו, לאמר: — הזכות והבטחון — גם הסיכוי לשלום, הסיכוי היחיד בעולם. אם, חלילה, התקבל אחת משלוש התכניות האלה, יאבד לחלוטין הסיכוי לשלום. איך כתב טבנקין? — אז שוב לא יהיה פיוס עם שום חלק מן הערבים, אז ישאפו להשמיד את מדינתנו והשלום, עצם הסיכוי לשלום, ייפול וייעלם.

ברוח קריאה זו לכל הציונים, על סף ההכרעה: בואו נתלכד סביב הציונות, אשר כולנו למדנו את אמתותה בימי נעורינו — אנחנו נגיש היום הצעה לסיכום הדיון המדיני, שכולה חיוב, לאמור: (א) הכנסת מחייבת משא-ומתן ישיר בין ישראל ושכנותיה, ללא תנאים מוקדמים מצד כלשהו, למען חתימת חוזה שלום ביניהם. (ב) הכנסת שבה וקובעת כי יש לקיים התנחלות כפרית ועירונית על אדמת המולדת".

הי"ר א. גיבלבר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת נבון, ואחריו לחבר-הכנסת ורהפטיג.

יצחק נבון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שאין חילוקי-דעות על כך שחבר-הכנסת בגין היה במיטב כשרונו הרטורי היום, אמר דברים שכבר שמענום, אבל בצורה נאה, עם משקל ופאזנטה "טריקים" יפים וציטוטים לא מעטים. אבל דמיונו עדיין לא הקיף את כל שלל הצבעים והגוונים של הדעות בסיעת המערך. הוא מנה חלק מהן; הוא עדיין אינו יודע כמה דעות יש עוד בסיעת המערך. אם רצה להוכיח שהמצב הפוליטי מסור כך, הצליח. אני רק מצטער שהוא לא ראה גם מעבר לתכניות השונות של חברי כנסת שונים, בעלי דעות שונות, את ההתלבטות הפנימית האמיתית, הקשה, הכבדה, שבין הרצון לשלום ובין הרצון לקיים את המינימום החיוני לבטחוננו.

במידה רבה דומה מעשהו של חבר-הכנסת בגין לשען מומחה. אבל הוא מומחה רק לפירוק השעון, אך לא להרכבתו. כאן מחוגה וכאן מחוג, כאן רצועה וכאן מספרים, ופה המכונות והגלגלים, כל דבר במקום אחר. ראה איך פירקתי לך את השעון. אולי, חבר-הכנסת בגין, תרכיב לנו שעון סביר שיאמר מה השעה, שיתק-תק, שיראה את השעה המתאימה, הנכונה?

מנחם בגין (הליכוד):

אני מוכן להרכיב שעון, אבל זה לא יהיה שעון של זהב.

אל לכם בזעקה זו. אל תחנכו את הגורע לצביעות. זו אוזרה רצינית מאוד שמעוניין בה כל עם ישראל. הבה ונביט צפונה. הלך בלבנון — — —

רב זכין (המערך):

צטט את משה שמיר, שכחת לגמרי.

מנחם בגין (הליכוד):

אתה צריך לזכור את משה שמיר, הוא היה ב"השומר הצעיר". אגב, גם אני הייתי ב"השומר הצעיר", אבל רק עד בר-מצווה. אתה צריך לזכור, לא אני.

נביט צפונה ללבנון: יש לקח רב במאורעות בלבנון, מורי ורבותי חברי הכנסת. איך החזיתות מתחלפות? לפני כן אירגונים מרצחים קיללו את סאדאת, היום הם מקללים את סאדאת; סוריה התייצבה לצדם, היום סאדאת מתייצב לימיהם. וקצת הקדים היום ראש הממשלה בשיר השבח שהוא שר למצרים. שמעתי שמצרים מתפארת כי היא שגרמה לאותה החלטה אנטי-יהודית ואנטי-ציונית גם בוועידת ואנקובר, ומצרים פתחה שוב את תחנת השידור של אותם אירגוני מרצחים. החזיתות מתחלפות, ואל יתנבא ראש הממשלה — עוד אינך יודע איזה חזית תקום מחר.

לנו זה לקח רב. ראשית, בלבנון יש מיעוט נוצרי, נעשה נסיון להשמיד אותו לפי חרב, והעולם הנוצרי לא חש לעזרתו, לרבות צרפת שהיתה האפוסטרופית של המארגונים במשך דורות רבים. שום גורם נוצרי לא הושיט עזרה ממשית למיעוט הנוצרי, הנדרף על צוואר, הנצור. עלינו לזכור: אנחנו רוב גדול בארץ-ישראל, אך מיעוט קטן במזרח התיכון לעומת אותו רוב מוסלמי קנאי שאינו סובל שום מיעוט, המחכה רק להזדמנות כדי לקום עליו — שם בעיראק לגבי הכורדים, פה בצפון לגבי הנוצרים, ועוד. לכן המסקנה היא: אמנם כן, עלינו להגביר חיילים.

אבל יש עוד מסקנות. רבותי, יריבינו הנכבדים, אל תיחפזו בהחלטות שלא תוכלו לחזור מהן. אל תבי-טיחו נסיגות עמוקות בלי שלום, אל תעזבו, אל תחלקו את ארץ-ישראל. ראו את החזיתות המשוונות, המשתנות. המזרח התיכון כדי בבחינת "פאנתה ריי", הכל שוטף. נשמור על ארצנו, נשמור על בטחוננו. הזכות על ארצנו היא בטחון חיינו. היעצרו, חישבו נוכח המאורעות האלה, אל תיחפזו.

יש אומרים, אדוני היושב-ראש, כי אם לא השנה הזאת הרי השנה הבאה תהא שנת הכרעה. על סף ההכרעה אני מבקש להזכיר לכם את הדברים הבאים: "שאלת ארץ-ישראל כמדינת יהודים קשורה בלי ספק עם שאלת מקומה במסגרת האירועים של מזרח הים-התיכון. שלום בינינו ובין הערבים יקום לא על יסוד קיצוץ הציונות, כי אם על יסוד הגשמת הציונות". ולהלן: "עלינו לומר לעמי ערב: על-ידי מלחמה בציונות לא תיפטר מאתנו, אך אנחנו נהיה מוכנים לא לעמוד כצר לכם ואף לתמוך במגמותיכם לעצמאות ולהתלכדות, בתנאי שאתם תסתלקו מהפרע אותנו ותכירו בארץ-ישראל כמדינה יהודית. על הנחת יסוד זו תקום ההבנה ההדדית והעזרה ההדדית". ולהלן: "החלוקה התנקה בחיינו. היא היא, בהגיונה הפנימי, הביאה למלחמת ששת-הימים. היא נבעה מהיות הארץ מחולקת. תקוות הערבים ניוזנו והתעצמו מעובדת קיומנו בארץ מחולקת

יצחק נבון (המערך):

לא צריך שעון של זהב, גם לי אין שעון זהב, אני דורש הרבה פחות מזה.

מנחם בגין (הליכוד):

יהיה שעון טוב.

יצחק נבון (המערך):

ניקח את הצעת ההחלטה שאתה מציע: הכנסת ק"ר ראתה לגשת מיד למשאומתן של שלום עם שכניה הערבים; (ב) הכנסת קוראת לחזק את ההתנחלויות הכפריות והעירוניות וכו', האם על הבסיס שאתה הצעת מדינות ערב תבואנה לחתום אתך שלום? אתה אומר: בלי תנאים מוקדמים. בבקשה, בלי תנאים מוקדמים, אתה יושב אתם לשולחן ומסביר להם. רבותי, מה לכם כי תלינו, אנחנו עכשיו רוב קטן, נהיה רוב גדול, ניתן לכם שיווי זכויות, תצביעו לפארלאמנט. איפה הכשרון הגדול הזה שלך, כשאתה מציע, שלא תראה רק את השלילה שיש בדברי אחרים, אלא כשאתה מציע איזו שהיא תכנית, שתהיה בה איזו סבירות — אם מותר להשתמש במלה הזאת אחרי מלחמת יום-הכיפורים — סבירות גבוהה או סבירות נמוכה כלשהי, שזה יתקבל על דעת הערבים, אם אמנם מתווה אצלך שיקול השאלה מה יתקבל על דעת הערבים ומה לא יתקבל על דעתם.

הייתי מבין אילו היית אומר: אין סיכוי לשלום, וגם לא זה מה שחשוב, החשוב הוא בטחוננו וזכותנו ההיסטורית. ואני אינני חולק כהוא-זה על זכותנו ההיסטורית. אבל אי-אפשר לדבר בעת ובעונה אחת גם על סיכוי לשלום לפי תכניתך. איך אתה אומר, חברי-הכנסת בגין, אמור לי עם יד על הלב: האם אתה מאמין שבתוך ניתך אתה תשיג שלום עם הערבים?

מנחם בגין (הליכוד):

הן, התשובה חיובית.

יצחק נבון (המערך):

מה אתה אומר?

מנחם בגין (הליכוד):

ארכיב לך את השעון?

יצחק נבון (המערך):

יכול להיות שאתה מדבר על ערבים שהם או בפלא-נטה אחרת או באזור אחר. אני חושב בכלל שהינתקות ממציאות זה לפעמים דבר מרגיע. יש פרספקטיבה, יש איזו שהיא התקפלות, מגוחה לנפש, דבקות לעקרון, אין סוטים ממנו. מה לי המציאות? יש לי עקרונות. הבה נשנה את המציאות לאור העקרונות האלה. אז אם אתה אומר עם יד על הלב שכך אתה חושב, אני מציע לך באמת: תצא ותציע זאת ותצטט את הערבים המוכנים ללכת לתכנית שלך, אם יש כזאת. זה דבר אחר אם אתה אומר: בטחוננו קודם לכל, זכותנו ההיסטורית קודמת לכל; זה לא יביא שלום עם הערבים — אל יביא, לא זה העיקר. אבל אם אתה אומר שזה יביא שלום עם הערבים, ועוד עם הירד על הלב — אני מאחל לך לב חזק מאוד.

משה ארנס (הליכוד):

חברי-הכנסת נבון, האם אתה אינך מאמין שבטחון-ננו קודם לכל?

יצחק נבון (המערך):

חברי-הכנסת ארנס, תן לי ללכת בדרכי.

דברי ייסבו על שלושה נושאים. כלומר, כשנרשמות לדבר אלה היו שלושת הדברים, ולא חשבתי שגם היום, כמו בכל דיון, נצטרך לגולל את כל היריעה הרחבה של גבולות וכדומה, או כמו שהוא אומר: אתם ערב הכרעה. אינני יודע שאנחנו ערב הכרעה. דווקא זה זמן, כמו שאמר מישור, של אתנתחתה. אז אני רוצה לדבר על האתנתחתה הזאת, באיזו מידה היא אתנתחתה.

הערה ראשונה לגבי לבנון: לא שמעתי חילוקי-דעות לגבי ניתוח המצב בלבנון, ויש הסכמה כללית כי מה שהיה לא יהיה, ואותו נוף פאסטורלי שהיינו רגיי לים לו — לא יהיה, בין שהסורים ינצחו ובין שאש"פ והשמאל, מה שקרוי השמאל, ינצחו. בשני המקרים לבנון תהיה מדינת-עצמות נוספת עם ישראל. מבין האלמנטים החדשים הנוספים נוצר אלמנט של כוח בין-ערבי, גרעין בין-ערבי, אשר מתיישב בלבנון, בינתים, באופן זמני, אבל אי-אפשר לדעת לכמה זמן. ואין לי ספק שהעובדה הזאת, וכן העובדה הראשונה שלבנון תהפוך למדינת-עצמות בחודשים הקרובים ביותר — ואני מציע לדבר כאילו הדיון הזה מתקיים לא היום, אלא בעוד שלושה או ארבעה חודשים — יחייבו אותנו לצעדים מעשיים בשטח של התבצרות, בשטח של מיק-לוט, הוצאות עצומות ומאמצים בלתי-רגילים. ייתכן שזה יהיה כרוך בהגברת מילואים.

לנוכח לוח הזמנים הצפוי, וכפי שמתנבאים — וגם אני חושב כך — לאחר הבחירות בארצות-הברית יגבר הלחץ הפוליטי, כשלצדנו עוד מדינת-עצמות — אינני רואה שאנחנו נכנסים לאותו מצב שאנו חייבים להיכנס לתוכו, הוא מצב של שעת-חירום. אנחנו שומעים משר האוצר על הבעיות הכלכליות התמורות. יום יום אנחנו מתבשרים בבשורות איוב אחרות. בסד-הכל, כשזה נוגע לפרט, לשכבות רחבות מאוד, זה לא מורגש, לא בלבד שנו, לא בסגנון חינוך, לא בנסיעותינו ולא במאכלינו. זה בלתי-אפשרי. זה לא יילך. יהיה צורך לערוך היעדר כות מחודשת את תקציב המדינה. לפי דעתי לא תהיה בריה אלא להציב בסולם העדיפויות נושאים מספר. לכל איש יש הסולם שלו. בעיני הסולם הוא: (א) בטחון, כי זה קיומנו; (ב) החינוך, כי הוא נוגע בבעיית איכותו של האדם בישראל. הכל נוגע באיכות, גם הסדר, גם השכונן. אבל אין דרך יותר ישירה לטפח את איכות האדם מאשר החינוך. אינני יכול לראות כיצד אנו, במוידינו, מסוגלים לקצץ בתקציב החינוך, כאשר זהו יסוד צמיחתו של האדם. אינני יודע מה יקרה את תק-ציב הבטחון, ומה שאני שומע מאוד מדאיג אותי; כך או כך, אי-אפשר לשחק לחצאין.

הערה שנייה, בקשר לארצות-הברית: הסדרה-ביניים היה חשוב מאוד, לדעתי, הן במישור של יחסים ביניים לבין מצרים והן, ובעיקר, במערכת יחסיו עם ארצות-הברית. בגלל זה, בגלל הסדר זה בעיקר, יכלה ארצות-הברית להגביר את השפעתה במצרים, ואולי במזרח התיכון, אבל באיזה שהוא מקום אני חושב שאפשר לבוא אליה גם בטענות.

דבר ראשון, אנחנו הסכמנו להצעה של ביטול מצב המלחמה בינינו לבין מדינות ערב. אני אישית אינני משתייך לאלה התומכים בכך. אינני חושב שזה הדבר שהיינו צריכים לעשות, אבל נניח לזה כרגע.

יגאל הורביץ (הליכוד):

למה?

יצחק נבון (המערך):

אמרתי שאני נגד זה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

תסביר למה.

יצחק נבון (המערך):

הסברתי בסיעת המערך ובמקומות אחרים. אין לי זמן לכך. אני מתנגד לזה משום שבעדו הערבים ידרשו מאקסימום הוויתורים בלי שנקבל משהו ברור וממשי. זה מושג בלתי-ברור ומעורפל. זה מאבד לנו נכס הקרוי מלחמה על שלום, שהוא מובן לכל אדם. אדוני ראש הממשלה, רציתי לעשות את מר הורביץ מאושר. הוא חשב שמא אני מסתיר משהו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

קודם לא הבנתי, עכשיו אני מבין.

יצחק נבון (המערך):

אבל ממשלת ישראל דנה, שקלה והחליטה שזו הדרך. אמרנו זאת לאמריקאים, שמעתי כי הגברת גולדה מאיר אמרה שהנשיא פורד אמר לה שאין לו טענות כלפי ישראל. זה לפי העתון. אנחנו שומעים את הדבר מחוגים שונים. אפשר היה לצפות מממשלת ארצות-הברית, משר החוץ של ארצות-הברית, שיקום ויודיע בפומבי שמדינות ערב אינן נותנות תשובה בעניין זה; הן מעכבות את התהליך הזה. כאשר היתה ההשקפה שהייתה זאת שנה שעברה, בהסדר-הביניים, הואשמונו על-ידו, לדעתי לא בצדק, בכך שאנחנו מעכבים, בגלל זה התפוצץ המשא-ומתן על הסדר-הביניים. מדוע הדברים האלה אינם נאמרים? שיאמרו זאת לחברי הקונגרס, הסנאט ולעתונות, כפי שעשו אז, וכן לעולם, באמצעות אנשים או גופים שלישיים. אני על-כל-פנים לא שמעתי הודעה ברורה כזאת והוקעה של מדינות ערב בעניין זה. בעניין זה מגיע לנו שיווי זכויות.

דבר שני, אנחנו חייבים להיות אסירי תודה לארצות-הברית. כל נשכח כל אשר עשתה ועושה למעננו. אני רק חושב שנוכח ההתפתחויות החמורות באזור, וכאשר ניתנים נשק, טאנקים ונגמ"שים לירדן, אותו מתח הזמן, אשר לתוכו רוצים לספק לנו מה שהוחלט לספק לנו הוא מתח זמן ארוך מדי. הם יכולים וחייבים, לדעתי, לעשות מאמץ כדי לקצר את משך הזמן של הספקת הנשק.

בהזדמנות זו: בעוד זמן קצר ימלאו מאתיים שנה לעצמאותה של ארצות-הברית. יחד עם דברי הביקורת הללו אני רוצה להעביר — ודאי לא רק בשמי — את ברכותינו למדינת ארצות-הברית, לממשלתה ולעמה, בעצם אפשר לומר: צדקה עשה הקדוש-ברוך-הוא עם העולם החפשי שברא את ארצות-הברית. אנחנו מאחלים לה שיגשג וברכה לשנים ארוכות, ושכל העוצמה שיש בה, תוכל להקדישה לצרכי שלום ופיתוח.

הערה שלישית ואחרונה קשורה עם ענייני העם היהודי. העם היהודי מונה כיום כ-14 מיליון נפש, יחד עם מדינת ישראל. במדינת ישראל עוד אין 3 מיליון — 2,900,000 בלבד; מחוץ למדינת ישראל קרוב ל-11 מיל-

יון. אנו מהווים כאן כ-17%—18% של העם היהודי. הטראגדיה של ימינו, כפי שאמר פעם בן-גוריון, היא: מי שרוצה לבוא — אינו יכול; מי שיכול — אינו בא. נוסף על ההשמדה הנוראה של ששת המיליונים הולכים ונעלמים מגופו של העם היהודי חלקים גדולים ונכבדים ממנו, בדרגות התבוללות. דווקא מטביעים אותם בשמנת ובמאור פנים. אין טעם למסור כאן מספרים מפורטים על ערים שונות וארצות שונות. יש ערים שאני מכיר שם ממדי נישואי תערובת של 50%, 40% ו-60%; קיבוצים גדולים של העם היהודי הולכים ונעלמים. החינוך היהודי בהרבה מקומות הולך ומתחסל, יחד עם תופעות אחרות, קטנות, של התעצמות הרגש היהודי, חינוך דתי, מסורתי ושרשי. בסדר-הכלל מבחינה כמותית הולכים ונקרעים אברים שלמים מן הגוף הזה. זה המאגר הגדול שלנו, תקוותנו. המדינה הזאת קמה בשביל העם היהודי כולו. היא מולדתו. חלומנו וציפיונו תנו שהם יבואו הנה, כולם או רובם.

בתור בודדים אנחנו מקיימים אתם קשר. חברי כנסת נוסעים לארצות-חוץ לפגישות עם קהילות יהודיות, שרים נוסעים גם בקשר למלווה וגם בענייני בטחון, הרצאות או קשרים מפלגתיים. כאשר באים הנה מועצות, משלחות, שרים מופיעים לפניכם. בתור בודדים אנחנו מקיימים קשר. בתור קולקטיב אין קשר עם הפורום הזה. יש קשר עם הסוכנות היהודית ועם ההנהגה הציונית. אני יודע שיש בעיה פורמאלית משפטית מסובכת במה שאני רוצה להציע. חייבים לחשוב על פתרון נאות לבעיה. מה שהייתי רוצה לראות הוא שתהיה ועדה בכנסת שתעסוק בנושאים יהודיים, בנושאים של התפוצה. מבין שהדבר אינו פשוט, מפני שזה מעורר סכר של בעיות שאני יודע מה הן, מודע להן. רצוי שמדי פעם הכנסת במליאתה תעסוק בנושאים של העם היהודי. אפשר להתגבר על הבעיות הפורמאליות על-ידי הגדרה מתאימה של סמכויותיה של הוועדה, והכנסת תעסוק מדי פעם בנושא המרכזי ביותר של קיומנו: המאגר הגדול של כוחנו המוסרי, החמרי והתרבותי. אני חושב שעל-ידי תשומת-לב נוספת לכך מצדנו נוכל לחזק ולבצר את מדינתנו.

היו"ר א. גיבלבר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ורהפטיג, ואחריו — לחבר-הכנסת אבן.

זר ורהפטיג (חזית דתית לאומית):

ברשות היושב-ראש, מורי ורבותי, ראש הממשלה רואה בשלושה הסדרים-הביניים, שניים עם מצרים ואחד עם סוריה, שנעשו בשנתיים האחרונות חמורת ויתורים טריטוריאליים חשובים מצדנו — הישג, ואולי אף צעד — מה לקראת שלום. אני מחסס באשר לדיוקה ונכונותה המלאה של הגדרה זו. אכן הסדרים-הביניים הביאו רגעי עה זמנית, ובחזית המצרית אף שיפור-מה של האווירה; אבל צעד לשלום — מי יודע? יכול להיות גם צעד שלילי להסכמי-הביניים, ובעיקר להסכם השני עם מצרים או להסכם דומה לה, מפני שבהסדר מעין זה יש לפעמים גם משום הרדמה, משום דחיפה הצידה של המאבק העיקרי, יש בו משום אשליה לפעמים, דחיית המאמצים להשגת השלום.

החל משנת 1970, משנזרק לחלל העולם רעיון הסדר הביניים, חוששני לדחיית רגלי הדרישה לשלום הצידה.

יצחק נבון (המערך):
גם אני מצפה למשיח.

מושה כרמל (המערך):
משיחי שקר.

אליעזר שוסטק (הליכוד):
זהו מאמר חז"ל.

יצחק נבון (המערך):
תבחר פסוק אחר.

זרח ורחפטיג (חזית דתית לאומית):
פסוק לי פסוקך. לא תמצא פסוק יותר מתאים.
אני משבח את מדיניותה של הממשלה לגבי הנעשה
בלבנון — — —

יצחק נבון (המערך):
כאן יש לי פסוק: לאט לך עם הנער.

זרח ורחפטיג (חזית דתית לאומית):
אני משבח את ערנותה של הממשלה לגבי הנעשה
בלבנון: עין פקוהה, ערנות, כוננות — אבל זהירות
מתערבות בריב הטראגי שבמדינה אומללה זו, כשאין
בידינו לשכך מריבות על-ידי התערבותנו.

אני משבח גם את הצעדים ההומאניים המעטים
שבדינו לעשות למען הסובלים — מתן עזרה לפצועים
ולחולים ומקלט לנרדפים. אבל עם זה דאגתנו
וחרדתנו רבה לשלומם של מיעוטים בערבי: כורדים,
נוצרים. שלום המיעוטים לא ניתן לחלוקה. אם זה ילך
כך, יבוא גם התור לדרוזים. מנהיג של הדרוזים יכול
היום לחשוב שזה לא יאיים על המיעוט הדרוזי; זה
יאיים על המיעוט הדרוזי לא פחות מאשר על השיעיים
ויתר המיעוטים אם לא יושם קץ למצב שמדינה או עם
אינם יכולים לסבול שום מיעוט. יש אומרים כי מתחת
לסף ההכרה מושפע אסאד בתגובתו במידה מסויימת
מדאגה לגורלם של העלוויים, אותו מיעוט שהוא משתייך
אליו.

דאגתנו גם להרס של כל יחס אנושי בלחימה. אולם
יותר מכל דאגתנו רבה נוכח חוסר האונים של העולם
הגדול. אכזבתנו רבה מהאום, מוועידותיו וועדותיו
וממוכ"ליו. בעצם הימים האלה מתקיימות ישיבות
סרק על הנעשה, כביכול, בשטחים בישראל, ואף הגה
על השחיטה ההדדית בלבנון. האם אין לעשות יותר
כדי לעורר את מצפוננו הישן של העולם ולחדד את
ראייתו החד-צדדית של העולם? האם אמת ונכון הפסוק
"אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב"? האם כל אדם
כוזב?

בנסיבות אלה נעים לומר ברכה לעמה של ארצות-
הברית הגדולה, ידידתנו, לחגיגות 200 שנות ארצות-
הברית. ביסודה של ארצות-הברית הונחו עקרונות שהוש-
פעו על-ידי כבוד רב לספר-הספרים, ואולי מכאן, בכל
אופן גם מכאן, ידידותה של ארצות-הברית לעם של
ספר-הספרים.

נדע אנו וידעו ידידנו כי קיומנו, עתידנו, תלויים
בעיקר בכך שנהיה חזקים, חזקים מוסרית, כלכלית,
צבאית. והשם עוז לעמו יתן, השם יברך את עמו בשלום.

הסדר-הביניים הראשון היה המשך הביצוע ההכרחי של
הפסקת-האש; להסדר-הביניים השני שוכנענו במידה
רבה על-ידי ידידנו הגדול — מדינת ארצות-הברית —
כדי להשיג מירוח זמן לצינון-מה של השנאה, ליצירת
אווירה יותר נוחה למשא-ומתן על השלום.

סעיף 8 של ההסכם קובע כי ההסכם צריך להיות
צעד חשוב לקראת שלום צודק וקיים. האם נתמלאו
התקוות? רגיעת-מה — כן; שיפור האווירה — אולי
כן; שמירה על הפסקת-האש — פחות או יותר כן;
אולם צעד לקראת שלום — אינני רואה עדיין. היכן
ההקלה שהובטחה לנו בשדה ההסתה והשנאה בעתונות,
בשידורים, בפורום הבין-לאומי, בדעת-הקהל הער-
למית?

ראש הממשלה חזר והדגיש כי היעד העיקרי שלנו
הוא השלום. חושבני כי הממשלה צריכה לחזור ולשנן
השכם והערב את דרישתנו לשלום, שלום לבבי, או
אפילו שלום פורמאלי בלבד. גם שלום קטעני יש לו
חשיבות. שלום — זוהי מילת-קסם לחינוך הציבור
ליצירת יחסי שכנות; אפילו אם איננו כן, הוא יכול
להשתפר. מטבע הדברים שהוא עתיד להשתפר. הוא
גורם להחדרת המחשבה שאולי "לא נצח תאכל חרב".
לא מצא הקב"ה כל מחזיק ברכה לישראל, ואני מוסיף:
גם לערב, יותר מאשר שלום. בעד השלום יש לתת
תמורה, ואף תמורה רבה בשטחים, בויתורים טריטוריי-
אליים. הדרישה שלנו היא חווה שלום, משא-ומתן אף
על שטחים ששיחררנו, ואלה שכבשנו — לא כל שכן.

הצעות על הסדר-ביניים נוספים, על תחליפים
גרועים לשלום כמו אילוהמה, הפסקת לחימה, או
הצעות כיוצא באלה, אם יבואו מאלה שאינם רוצים
בשלום — אינני אומר שלא ניענה להן. דרישתנו שלנו
צריכה להיות שלום, משא-ומתן על שלום. אבל בינ-
תיים אין לנו ברירה, ואל לנו להקפיא את המצב
כאילו השטחים המשותפים והכבושים הם רק פקדון
בידינו ועלינו לשמור עליהם בשביל הזולת, בלי לגעת
בהם. עלינו לפתח תנועת התנחלות מתוכננת, מחושבת
ורצופה. עלינו ליצור עובדות. יידעו גם שכנינו כי
בדחיית משא-ומתן לשלום מצידם הם יכולים לאבד
סיכויים, כי בינתיים ייווצרו עובדות בשטח, ייעשו דברים,
ולא כל הנעשה אפשר להשיב; את הנעשה אין
להשיב. עלינו לכבד ולעודד את רוח ההתנחלות, את
המעשה הרב של המתקדמים בקדום, ולוא גם כסמל
לרצון העז ולנכונותו של הנוער היהודי להקריב קר-
בנות על לחיות בכל חלקי ארצנו, כדי להגיע אל
המנוחה והנחלה, כדברי חז"ל: מנוחה זו שילה, ונחלה
זו ירושלים.

כבוד שר החוץ — ואני מצטער שאיננו באולם, כי
ברצוני לומר את הדברים באוזני — מאחז זה שנאחו
בקדום, תוך כדי השלמת הממשלה — הממשלה הסכימה
לזה — אל תגעו במשיח; תחכו עד שיהיה משא-ומתן
על שלום ועל גבולות. אל תעשו את קדום קרדום ללי-
בויו של ריב אחים ללא צורך.

יצחק נבון (המערך):

המלה "משיח" בהקשר זה מעניינת מאוד. איזה
משיח? זה לא נאה.

זרח ורחפטיג (חזית דתית לאומית):

כל מי שמצפים למשיח ועושים למען בואו הם
"משיחי".

קשורים בזיקות נאמנות חזקות, שכולם, או מכל מקום רובם המכריע, יראו את ייעוד המדינה כייעודם, זכרונותיה — זכרונותיהם, חלומה — חלומה.

כלום לא הוכח שוב בלבנון פוקח עיניים מה עצומה תהיה טעותנו אם לא נקפיד לשמור על צביונה היהודי של מדינת ישראל ולייחס את מירב המשקל למגמה הזאת בבואנו להציע את מפת השלום והבטחון של מדינת ישראל?

מכל מקום, דבריו של חבר הכנסת בגין לא הביאו לידי סתירת אמת אחת, כי אין קיימת מדינה בעולמנו, ובמיוחד מדינה חפשית, ששליש מתושביה אינם רוצים להימצא בשליטתה, אינם מכבדים את דגלה, את ייעודה, את לאומיותה. אין שום הוכחה כי מדינה בהרכב זה מסוגלת להתקיים לאורך ימים. יש הבדל מהותי בין ראיית מציאות זו כארעית, עד כינון גבולות שלום ומסכמים, ובין קבלת קונצפציה הסותרת את הגולל על צביונה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל לעתיד.

חברי הכנסת, כל התוצאות האפשריות של המערכה בלבנון — הצד השווה שבהן שכולן לרעת ישראל. אינני סבור שחבר הכנסת נבון הפריז בהערכתו הקודרת בנושא זה. האופציות הן כולן חמורות: מחוז סורי; אזור בשליטת אש"ף; מדינת עימית בשיטור הליגה הערבית; לבנון חדשה בשליטה מוסלמית.

כבר ברור כי עצם מהלך המלחמה חיוק את האירגון הקרוי אש"ף בכוחו לחימתו המאורגנת, בסיון התמצית אותו בנשק יותר מתוחכם מזה המופעל בפעולות טרור. קיצורו של דבר, מיתוס גורם מכביד על בטחון ישראל מצפון לגבולו.

מה היא המסקנה לגבי המתרחש מדרום לאותו גבול? האם המסקנה היא שמרחבי הגליל יוסיפו להיות שוממים מישוב יהודי, שדווקא האזור הקרוב ביותר לאיום החדש יהיה שריו בללות אוכלוסין ובקצב חיים רפה? ממש מדהים לשמוע דיבורים על עדיפויות התנחלותיות שאינן מעמידות את הגליל במקום הראשון, כלום מפני הגליל מצוי בתוך הקו הירוק הוא נחשב לפסול לציונות חלוצית, לעומת כל ההמולה המוקדשת להרפתקאות של "גוש אמונים" מחוץ ונגד כל מדיניות התיישבותית מוסמכת, מועילה וחיונית?

יש כמה לקחים שיש להפיק בתחום הטאקטיקה השוטפת. אחד ממכשירי החשובים של מדינת ישראל הוא אמינותה. אמינות של ממשלה כלפי חוץ מחייבת אמינות דברה של הממשלה כלפי פנים. והדברים אמונים בסוגיית קדום. מאז קיבלה הממשלה את החלטתה לפני כמה שבועות התיישנו כמה מסעפי הוויכוח שהעלה חבר הכנסת ורפהטיג. מעתה ואילך השאלה איננה אם נבון או לא נבון להעמיד התנחלות באותו מקום. מעתה ואילך הדיון הוא כולו עקרוני, סמכותי: קביעת מפת ההתנחלות היא ברשות היחיד או ברשות הרבים? אני סבור כי גם שוללי החלטת הממשלה מראש חייבים בדיעבד לתמוך עכשיו בביצועה, ככל שהם נאמני החוק והדמוקרטיה.

אני מודה כי אני מודאג מפער הזמן בין קבלת ההחלטה וביצועה. אורח המעמיד את רכבו במקום אסור — אינו זוכה לשמוע מפי השוטר: זהו מקום אסור, אני מביע את התקווה שאדוני ירחיק את רכבו

יו"ר א. גיבלבר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבן, ואחריו — לחבר הכנסת הורביץ.

אבא אבן (המערך):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, פורסם בעתונות כי דווקא יושב ראש סיעת הליכוד רצה מאוד בקיומו של הוויכוח הזה. אני מודה כי אינני מבין מדוע, שהרי לפני שעלה חבר הכנסת בגין לדוכן הזה היה ידוע לנו כי יש דעות שונות במערך על תכנית אלון ושאר תכניות. כאשר ירד חבר הכנסת בגין מן הדוכן, אותו דבר ידוע הוסיף להיות ידוע לנו.

אולם ההתרוצצות הזאת, התסיסה הזאת, במערך איננה נושא לגנאי או ללעג. זהו גילוי של התלבטות כנה, מכאיבה, בתוך המתח הקיים בין שתי מגמות: מגמת הבטחון מזה ומגמת השלום והצביון היהודי של מדינת ישראל מזה. אנו מחפשים נקודת איזון בין שתי המגמות הללו. ייתכן כי לא מצאנו אותה. אולם החתירה לקראתה אינה מביישת כי אם מכבדת את החותרים.

אדוני היושב ראש, הכנסת חייבת לסמוך ידיה על מדיניות ההתאפקות והריסון העצמי הנקוטה בידי הממשלה בסוגיית לבנון ולתבוע את המשכנה. כלום יש ברירה סבירה? מלחמת ישראל נגד הצבא הסורי ואירי גוני המחבלים על אדמת לבנון, נוסף על ריבוי הסיכונים וכובד העול הרובצים כבר על כתפיה של מדינת ישראל — כלום אין זו חזות חמורה ביותר? רק סכנה ישירה ומובהקת לעצם בטחונה של מדינת ישראל יכולה להצדיק סטייה מן הקו הנוכחי.

אך החלטה נלקוט התאפקות אינה משחררת אותנו מהפיקת לקחים ומהערכות בהתאם להם. כמה לקחים כבר באו על ביטויים המלא ואינם זקוקים לדיבור מרובה: לקח בדבר מגמת פניה של לאומיות ערבית, השוללת כל מושג של ריקמה לאומית מגוונת במזרח התיכון; הרואה את האזור הזה כמקשה אחת; המחסלת בכוח כל שוני וכל ייחוד לאומי חריג בעיניה. יש גם לקח של רפיון האחריות הבין-לאומית. כלום לא היתה לבנון מוגנת, לכאורה, על ידי רטוריקה של חסות מפי צרפת, מפי אירופה, מפי הכנסיה הקתולית, ובשעת מבחן כל זה התנדף ברוח? שום תגבורת ממשית, ואפילו לא רטוריקה מעודדת ומנחמת, לא היתה.

שעה שיוצע או מוצע לישראל לראות ערובות או הבטחות חיצוניות כתחליף להסכמי שלום בשטח ולאיוונים בטחוניים באזור, עליה להביא לקח זה בחשבון תגובתה.

אולם יש כמה לקחים ממערכת לבנון אשר לא נלמדו בארץ די צרכם. אחד מהם נוגע לבעיית היסוד של קיומנו. מה הוא התנאי הראשון במעלה ליציבות קיומה של מדינה? עשרות בשנים היתה לבנון שם נרדף לחבל ארץ מסויים, "הר-לבנון", שתושביו ברובם הגדול והמכריע נוצרים. באה צרפת ב־1926 ולמען שאיפותיה ומגמותיה כוננה את הרפובליקה הלבנונית המורחבת. היא הוסיפה ללבנון שטחים — וגם הוסיפה מוסלמים הרבה מאוד. מה היא התוצאה המסכמת? האמנם הגדלת שטחה של לבנון הביאה לגידול כוחה, או שמא להיפך? שמא הוכח שוב כי המרכיב החיוני ביותר של בטחון מדינה הוא המרכיב האנושי — שאזרחיה יראו עצמם

מקרי. דהיינו, היא נובעת מגורמים חולפים ומגורמים שהם מחוץ לאזור. היא נובעת מכך שארצות-הברית היא הגורם היחיד המסוגל לשמש מוקד נהירה, מוקד התייחסות לצדדים, והיא משותקת, ובשיתוקה — משות- קים כולנו. אך זהו צירוף נסיבות מקרי וחולף, והעתיד ייהפך להווה.

לישראל ניתנת איפוא הזדמנות להיערך בכמה תחו- מים, ואין קפאון דווקא נגזר עליה. שום גורם חיצון אינו מונע ממנה להגיע לידי הכרעה בנושא המרכזי, הכרעה בין שתי התיזות: זו שהוצגה כאן על-ידי חבר- הכנסת בגין וזו המדברת בזכות חתירה לשלום על יסוד פשרה טריטוריאלית וויתורים מרחיקי-לכת. מתבקשת הכרעה. אין שום גורם חיצון המחייב אותנו לראות את היערכות העם היהודי כמספקת. היא איננה מספקת. אותה ועדת ירושלים, עם כל חשיבותה, לא היתה אלא השתקפות חיוורת של עוצמת הנכסים שאפשר להביא לידי הפגנה ולידי ביטוי. ואני שרוי בכל הנושא הזה במבוכה מסויימת: כל האנרגיה הברוכה העומדת לרשות ההפגנות הכנות והנרגשות — לעומת המעורבות הבלתי- מספקת במשימות חיוניות של עלייה והשקעות. 120,000 יהודים מפגינים ביום אחד בשתי קהילות מכובדות — ומשתיהן אין 2,000 עולים ב-365 ימי השנה.

קיצורו של דבר: האתגרים הם רבים, וההמתנה הזאת לגבי אתגרים מדיניים מרכזיים איננה מונעת מאתנו צורך ואפשרות של הכרעה. שהרי סיסמתנו איננה להת- לכד מסביב לסיסמאות שאינן משותפות לנו. קודם כל להכריע, ולאחר מכן — להתלכד מסביב להכרעה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חורביץ, ואחריו — לחבר-הכנסת כהנא.

יגאל חורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, גם אני תומך בכל לבי בקביעה של חבר-הכנסת אבא אבן שהגיעה השעה שנכריע בין שתי הדעות שנדמה לי שמיוצגות כאן. אבל הייתי מבקש מכם, כדי שנוכל להכריע בדבר ולהביא את הנושאים לפני הציבור כפי שצריך, הבה נדבר באמת גלויות. ואני רוצה ללכת בעקבות חבר-הכנסת נבון ולדבר דברים כנים, כפי שהוא ביקש, ולבקש ממנו את דעתו בכנות — והוא איש כן — ולדרוש זאת מכל חברי הכנסת, שיאמרו את דעתם בבירור ובבהירות, גלויות. אין כל כך הרבה זמן להעמדת-פנים, ואין כל כך הרבה זמן לצבוע הכל בוורוד או, חלילה, בשחור.

יש שתי דעות. האחת אומרת, כפי ששאל כאן חבר-הכנסת נבון את חבר-הכנסת בגין: בדרך שלך — אתה מאמין שתביא את השלום? בדרך שלך, אילו אמרת "הבטחון עדיף" — זה מובן, אבל כשאתה אומר שהבטחון יביא את השלום — תגיד אתה גלויות, עם היד על הלב: אתה תביא את השלום? כך שאל חבר- הכנסת נבון את חבר-הכנסת בגין, ואני רוצה לשאול את השאלה הזאת בדיוק באותה צורה, עם היד על הלב, לגבי ההצעות שלכם, שלכם, של הסיעות השונות, של החטיבות השונות במערך; שלכם, חברי הכנסת מן המערך.

ממנו במשך החודשים הקרובים. גם מהירות של ביצוע היא חשובה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

שום איש לא קבע שזה אסור.

אבא אבן (המערך):

אולם עניין האמינות מתעורר במיוחד כלפי חוץ. אם מדיניותנו היא לראות רק סכנה ישירה לבטחוננו כעילה וכנימוק לשינוי הקו — אין להתבייש מהבהרת עובדה זו. ואני חושש כי הדימוי "הקו האדום" חדל להיות מועיל. אני בהחלט מציע שינוי במדיניות המ- טאפורית. שהרי ניתן רושם שכניסה של צבא סורי, ואחר כך כניסה של צבא סורי גדול, ואחר כך כניסה של צבא סורי גדול לאזורים מסויימים, היא שתפעיל את השעון המעורר. ואחרי כל מהלך ומהלך יש הסבר חדש של חוגים יודע-דבר, ובזמן האחרון אפילו ניתן להבין מאמצעי התקשורת כי בעצם סוריה היא הנבחרת המועדפת שלנו מול לובשי החולצות השחורות של אש"פ. ויש אמנות חדשה של פיענוח מרכיבי של "הקו האדום".

אני מציע שנסתלק מן הדימוי הזה. ככל שהקו הולך ונועשה נייד, או צבעו משתנה — הוא מפסיד את ערכו. תגובה של ישראל רק אם תהיה סכנה לבטחונה הפיסי — אין צורך להשמיע פחות מזה או יותר מזה, או לחתור ליתר הבהרה. וכל המוסיף גורע, וכל הגורע — גורע.

אחרון הלקחים ממערכת לבנון מתייחס למצב-רוחה של ישראל מול עדות מנקרת עיניים של פלוגתה ומריבה בעולם הערבי. חברי הכנסת, אני מציע שנגרש מתודע- תנו כל אשליה כאילו ישראל תיגאל שמדניו וממרי- בותיו של העולם הערבי. אמנם הלאומיות הערבית נקלעת זה עשרות בשנים בין גורמים מאחדים: שפה, תודעה היסטורית, גאווה לאומית, סולידיאריות מול העו- לם החיצון, לבין גורמים של פיצול וגיוון, ניגודי אינ- טרסים, שוני במציאות הגיאוגרפית, הבדלים בסוגי משטר, ניגודים ביחס למסורת המוסלמית מזה, ואל הראדיקאליזם החילוני מזה. אולם מעט מאוד הקלה נוזלנו אנו כל השנים ממריבותיהם של יריבים. לא רק לא נבון להתנבא בפרהסיה על שמחה ישראלית ממדינה של המשפחה הערבית; לגופו של עניין ומעבר לכל טאקטיקה — אין כן גאולה. לא עלידי כך נחולץ ממבחנים, מאתגרים ומחובות מדיניות דחופות.

ניזכר-נא, למשל: מאי 1967. מצרים מתבוססת בתימן, מנותקת מתוניסיה, מטוסכסת עם ירדן ועם סעודיה. כע- בור שבועיים, שלושה שבועות, היא עומדת בראש חזית ערבית תוקפת, מלוכדת, יוזמת. ניזכר: בשבוע אחד עוברות ירדן וסוריה מניתוק יחסים דרך חידושם עד לברית צבאית במלחמה משותפת. וככל שאני מרבה לעיין בנושא זה כן אני מתרשם מן הוולאטיליות, ממהירות התמורות, מיכלתם של הערבים להתאושש ממריבות ולהגיע לחיבוקים, שגם הם אינם אלא חולפים.

עלינו להבין כי לסוריה אין מלחמה יסודית עם אש"פ, שלמצרים אין עניין לקיים יחסי מתיחות ומריבות עם סוריה; שבבוא היום — אולי בקרוב — יתכנסו בריאד או ברבאט, מי יודע היכן, וילכדו מחדש את השורות, ואל נראה במציאות זו סימן לרגיעה.

ומכאן חובתי בסיום דברי להעיר על מגמות המדי- ניות הישראלית. הרגיעה הדיפלומאטית הנוכחית היא

כן. כי אני מאמין שבטחון ישראל יוציא מלבם של הערבים את המוטיבאציה למלחמה.

(קריאה: ביום-הכיפורים ישבת בכל השטחים — והיתה מלחמה)

כי נדרמת. אילו היית ער הכל היה שונה. למה אתה שואל שאלות?

רבותי חברי הכנסת, השאלה שאני מציג אותה גלויות היא ביחס למה שאמר חברי-הכנסת אבא אבן, שאי אפשר לחיות עם שליש של אוכלוסיה ערבית שאינה משלימה עם שלטוננו. אם כן, אם יהיה בארץ מצב שיתברר שלא ניתן לחיות ביחד — שלא באשמתנו, כי אנחנו הראינו רוח-לב בלתי-רגיל — אם יתברר שהם אינם יכולים לחיות ביחד אתנו, אנחנו נישאר כאן. את הדבר הזה אנחנו צריכים להחזיר לראשנו. מישוהו יצטרך להישאר כאן. אולי יש כאלה שיש להם לאן ללכת, ומדינה אחת מתוך עשרים מדינות לא תהיה בריבונות שלהם. הערבים יוכלו לחיות כאן אם ירצו, ואם לאו — אנחנו נישאר כאן.

אני מבקש לפנות עכשיו אל ראש הממשלה ואל הממשלה שלנו. שמעתי את ראש הממשלה מצביע על ההישגים. רבותי, רואים את האור בקצה המנהרה; אבל איך אומר שר האוצר? — צריך לחזור הרבה במנהרה, לדדות, לזחול כדי להגיע לאור שבקצה המנהרה. האור המהבהב בקצה המנהרה הוא בשנת 1977. בשנת 1977 גגיע לקצה המנהרה שאנחנו חותרים לקראתו. אני שואל את הממשלה ואת ראש הממשלה: מה אתם עושים לקראת יום המבחן, כאשר תצאו מן המנהרה לאור הגדול, לאחר שייבחר נשיא ארצות-הברית ויתחילו לדבר אתנו? אתם אומרים שיש הבנה, יש הארמוניה, אבל עד מתי תימשך ההבנה הזאת, עד מתי תימשך ההארמוניה — אתם יודעים. האם אתם מתכוונים לכך?

אני זוכר את דברי ראש הממשלה, שנאמרו לא בדלתיים סגורות, שחלק גדול בשיקולים להסכמי-הביניים היה הצורך להתארגן התארגנות פנימית, המשק צריך להתארגן, כאן בארץ צריך לעשות משהו בפנים. אני שואל את ראש הממשלה: האם אתם מתארגנים? האם כך מתארגנים? האם כך צריך להיראות המשק?

מה יש בעמוד הראשון של העתון היום? — היום הוחלט על שעות קיץ. היום החליטה ההסתדרות שהחלטת הממשלה בדבר ביטול שעות קיץ היא עשן פורח, ועובדי דים לפי שעות הקיץ. הראדיו מוסיף ומלגלג באמרו שלא מדובר בעובדי הייצור אלא בעובדי השירותים, וזה בשעה שמדובר במתן הטבות לעובדי הייצור ובקטנת הפער. האם כך אתם מתארגנים במשק? ולך תראה מה קרה בפירון העבודה, מה קרה במוסר העבודה.

שנת 1977 תגיע, ואנחנו נצא מן המנהרה דלים, אביזנים, רקים ומבולבלים — בגללכם; לא נכונים לשום מאבק, כי לא יהיה לכם כוח להיאבק בשעה שהאוצר ריק, בשעה שיש התמטטות פנימית. אתם לא עושים צעד, כי בלבכם השלמתם עם כך שתיכנעו. אין לכם אומץ להגיד שאתם מוכנים ללכת לגבולות 1967, אבל בלבכם אתם יודעים שכך יהיה. אנחנו מכירים את מפי"ם, הם ירגילו אתכם לכך, כי מי שמתכוון לא ללכת לגבולות 1967, ומשחשש בנימוק שאתנחתה זו צריכה להיות פסק זמן להתארגנות משקית, היה עושה משהו. אבל איך תסבירו את ההפקרות, את אולת היד, את חוסר המעש?

ניסו להצדיק זאת ולומר: זה עניין לגיטימי; יש דעות שונות. איך אמר חברי-הכנסת אבן? הרי נצטרך לבוא עם הדעות הללו להכרעה. הרי אי-אפשר יהיה לספר עשרה סיפורים. תצטרכו להציג תכנית. התכנית שלכם תביא את השלום?

יצחק בן-אהרון (המערך): מאמין אני.

יגאל הורביץ (הליכוד):

לא, לא. לא אומר לך שאינך מאמין, אבל אתם יודעים שהערבים לא ישלמו עם הצעה אחת שלכם. אני משבח את חברי-הכנסת נבון על שאמר, ולא בדלתיים סגורות ולא בוועדה, "בעד השלום אני מוכן לחזור לגבולות 1967, עם תיקונים".

יצחק נבון (המערך):

עם תיקונים חיוניים. חברי-הכנסת הורביץ, אינך רשאי לצטט אלא מה שאני אומר: "עם תיקונים חיוניים לבטחון ישראל".

יגאל הורביץ (הליכוד):

אני מעז לומר שאילו היה לכם האומץ לומר — וזה מאוד מאוד ספקולאטיבי ומאוד מאוד תמים — מה שאומר, נדמה לי חברי-הכנסת פעיל, שהוא מוכן לחזור לגבולות 1967 כפי שהיו ואז, הוא מאמין ואולי גם האחרים מאמינים, כי אז הערבים, כפי שהם אומרים, לא לפחות חלק מהם יהיו מוכנים לשבת עם ישראל ולערך את הסכם השלום, אני חוזר ומדגיש: אם נחזור לגבולות 1967. אבל מי שמקבל את הצעת מפי"ם או את הצעתו של חברי-הכנסת נבון, כפי שהיא כיום, ומאמין שהיא תביא את השלום עם הערבים — או שהוא מיתמם או שהוא מתכוון להטעות את הציבור. אנחנו נתבע מכם להכריע, בעת הליכה לקלפי, האם אתם בעד ויתורים מפליגים לערבים תמורת שלום או שאתם רוצים להטעות את הציבור ולקנות את לבו, כי שלום לא תביאו, אבל תביאו כפיפות, תביאו חוסר אמונה, תביאו דיכוד.

מאיר פעיל (מוקד):

את הדיכוד אתם תביאו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אין אמת בסיפור שאם נוותר לערבים נוציא מהם את המוטיבאציה למלחמה, ויהיה בכך כדי להוביל אותם — אני מכיר את הנוסח של ראש הממשלה — אם לא לשלום או לפחות קרוב לשלום; ויש ניסוחים המדברים על אי-לוחמה או על הפסקת מצב המלחמה; בכל אופן נוציא מהם את התיאבון ואת המוטיבאציה למלחמה, כמובן בנכונותינו לויתורים. אני כופר בכך, כי כל ויתור שלנו יגביר את המוטיבאציה שלהם למלחמה.

חברי-הכנסת נבון שאל את חברי-הכנסת בגין בנוגע לבטחון. אני מוכן להסתכן ולומר שבטחון ישראל הוא העיקר.

(קריאה: האם תצביע היום בעד הצעת ההחלטה של הליכוד?)

חוברת ל"ב, ישיבה ש"ה -

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (דיון) (הורביץ, זכין, שובל, שמעוני, אברמוב, כהנא, נוף) —

זלמן שובל (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, לפי בקשת חברי-הכנסת שמעוני אני מוכן לשנות את הסמאנטיקה, אבל לא את הכוונה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

רבותי, ביחס לשאלה שנשאל מר בגין, אם הוא יכול להרכיב את השעון, דבר אחד מובטח: מי שפירק את השעון — אנו יודעים; מי שמסוגל להרכיב אותו — אנו מאמינים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו לחבר-הכנסת שערי.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שמענו שבשבוע שעבר התבטאה אישיות בכירה בממשלה כי אין היא רואה צורך בדיון המדיני הנערך כעת ואין בו מה לחדש. נדמה לי כי הערכה זו מוטעית, והדיון היום יש לו חשיבות אם אמנם ייאמרו בו הדברים שצריכים להיאמר בשעה זו.

אינני מתכוון לחזרה על "אני מאמין" פוליטי של כל אחד ואחד מאתנו. כולנו חוזרנו כבר על הדברים הלך וחזור, ואינני סבור שמישהו יגלה עמדה מקורית חדשה אשר איננה ידועה בציבור. אבל נחוצה קצת התבוננות ביישום העמדות השונות, רגע של אתגרתה. עברו עלינו כבר כשנתיים אשר בהן דגלה המדיניות הרשמית בנכונות לויתורים. היא לא רק דגלה בה אלא אף ביטאה אותה. אמנם נדמה לי שאין מפלגה בבית הזה אשר איננה מוכנה לויתורים. סיסמת "אף לא שעל אדמה", אשר נגדה יצאו בהתקפה אף לאחרונה והוכיחו כי היא לא תיכון, נדמה לי שאיננה קיימת זה שנים, ואני לא שמעתי אותה מעל הבמה הזאת. אולי ראיתי לפעמים במודעות בעתונות, אבל לא ראיתי מפלגה אשר סיגלה לעצמה סיסמה זו. הבעיה היא אם כן לא ויתורים כשלעצמם ולא מהות הויתורים והתמורה שאפשר לרכוש בעד ויתורים אלה. לצערי עלי לומר ששנתיים אלה של הדגשת נכונות לויתורים לא הוכיחו שיש מי שמוכן לשבת אתנו על-יד שולחן אחד, לקבל את הויתורים ולתת לנו תמורתם. ואל יבוא מישהו ויאמר שלא הגדירו את הויתורים. אם החלטות ועידת מפ"ם, לדוגמה, אשר דובר בהן על חציית הגולן על-ידי קו ופירוט מעבר לקו זה אינן שירות מפות, הרי שאינני מבין מהו שירות מפות שיוכל לשמש מבוא למשא ומתן. ואם ה"נץ" של מפ"ם, יעקב חזן, מוותר על ה"הבית ומצהיר שאפשר להכריז עליו כשטח אקס-טריטוריאלי הנחום למרות מוסלמית, אם זהו איננו שיר-טוט מפה, הרי גם אז אינני מבין למה ייקרא שירות מפות.

עקיבא נוף (הליכוד):

סליחה, הרב כהנא, אני מסכים לדברך, אבל איך אתה בכל זאת מסביר את התמיכה של החוגים שלך בכך שיהודים לא יוכלו להתפלל על ה"הבית"?

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אל תערב עניינים ובעיות של הלכה בבעיות פוליטיות כאלה.

האם זה רק מפני שאין לכם אומץ לדבר אל הציבור? זה גם בגלל זה, אבל לא רק בגלל זה. השלמתם, ואין טעם להיאבק, כי בשנת 1977 — — —

רב זכין (המערך):

אתה דיברת על גבולות 1967, אתה דיברת על התי-אוריה של בן-גוריון, ואז עברת לליכוד. עד אז איש לא הכיר אותך.

יגאל הורביץ (הליכוד):

איש לא ידע את שמך.

רב זכין (המערך):

הישר משם הלכת לליכוד.

יגאל הורביץ (הליכוד):

לא ידעתי שאתה הופעת בראש הרשימה שלך, ולא יערי וחזן. שמעתי שהיית חסיד של בן-גוריון, אבל כשהוא היה זקוק לחסידים — דרכתם עליו.

זלמן שובל (הליכוד):

אתה שקרן.

רב זכין (המערך):

אתה קורא לזה דיאלקטיקה, אבל אתה שקרן.

יגאל הורביץ (הליכוד):

איך נהגתם בבן-גוריון — אני זוכר.

זלמן שובל (הליכוד):

מה פתאום בן-גוריון? פעם סטאלין היה האלוהים שלך.

יגאל הורביץ (הליכוד):

על הבמה הזאת אמרת שבן-גוריון צודק, אבל כאשר הוא היה צריך את תמיכתם — אני זוכר איך דרכתם עליו.

חביב שמעוני (המערך):

אולי תבקש, אדוני היושב-ראש, מאת חברי-הכנסת שובל שיחזור בו מדברים שאמר, הוא כינה את חברי-הכנסת זכין ושקרון.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

גם חברי-הכנסת הורביץ אמר שהוא לא השתמש במלה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

די אם אני אומר לו את מה שאמרתי.

חביב שמעוני (המערך):

כל חברי הבית שמעו את שובל אומר זאת. אני חושב שלכבוד הבית תבקש מאת שובל שיחזור בו מדבריו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אני לא אמרתי שום דבר.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

לא שמעתי את הנואם משתמש במלה זו. אינני עוקב אחר קריאות הביניים.

אני רוצה לשאול מי מאתנו תיאר לו בתיאוריו המדיניים הריאליסטיים — הרי כאן כולם ריאליסטים, כביכול — מצב זה השורר כיום בגבול סוריה? מי תיאר לעצמו לפני שישה חודשים שבתום תקופת הסדר הביניים ובהגיע המועד להארכתו תסכים סוריה להארכה זו ללא תנאים, בגלל הסתבכותה בלבנון. יש, לצערי, מנהיג לבירה זו ומנהיג זה מנהיג עולמו ומזמן לזמן מזכה אותנו בהפתעות, ואנו כלפי כל אלה אטומי אוזן ורעולי לב. לכן כל כך כואב כשזורקים טלית ותפילין לראשונה.

ועם זאת מתעוררת השאלה של הצגת עמדותינו כלפי יהדות ארצות-הברית ועל-ידי יהדות ארצות-הברית, השותף הנאמן לנו במאבקנו. בעבר לא היו עמדות קטניות כאלה הקיימות היום במדינת ישראל. יהדות ארצות-הברית ידעה שהיא צריכה לשמש פה למדיניותה של ממשלת ישראל, והיא עשתה זאת ברצון, ולא אחת בהצלחה. המצב היום הוא אחר. יש עמדות קטניות במדינת ישראל ולאמיתו של דבר יש גם עמדות קטניות ביהדות ארצות-הברית. ולצערנו מופיעים כדוברי יהדות ארצות-הברית יהודים מתבוללים למחצה, שלש ולרביע, אם לא יותר מזה, והם קיצונים בוותוריהם והתבטאויותיהם מכל עמדה רשמית של המנהיגות הפוליטית של מדינת ישראל. להם יש כבר ברירות מרחיקות לכת. וכנוטאבלים מוכתבים מעצמם מביעים הם את דעתם ומציגים אותה כדעת יהדות ארצות-הברית. וכך הם משפיעים אפילו השפעה חזרת עליו.

האמת היא שהיהדות המושרשת, היהדות הקשורה בעם, איננה מיוצגת על-ידי אישים אלה. הם נציגים של חלק זה מן העם אשר יהדות היא עניין שולי אצלם, אשר בניהם ובנותיהם, לצערנו ובעוונותינו כי רבו, כבר התרחקו לגמרי מאתנו. והיהדות המושרשת סוברת אחרת. והיא נמצאת בגלות אצל יהודים, ואינה מבטאת את עצמה כלפי חוץ מתוך חוסר כלי אירגון מתאימים, מתוך כך שבעבר לא היה איכפת לה מי היה דובר, ומפני שהיה קונסנסוס בקשר לתוכן הדברים. היום הוא איננו קיים. ויש כאן עיוות חמור של הצגת עמדות היהדות בגולה כלפי בעיות מדינת ישראל. ומתוך מדינת ישראל, על-ידי דיבורים בלתי-זהירים ובלתי-תועלתיים על ויתורים, רק מקדמים תופעה זו, שהיא בהחלט לרעתנו. כאן יוצרים תדמית של סאדאט כרודף שלום לא רק אצל אומות העולם אלא גם אצל אותם יהודים מתבוללים. והם על-ידי הופעתם זו, בהשלכה חזרת, מרפים את ידינו.

בסיכומם של דברים אינני חושב שהדיון היום תפקידו לערוך מחדש חזיתות פנימיות. הן ידועות ומוכרות. כל עוף למינהו, ויש לנו סוגי עופות שונים. הדיון היום, לדעתי, תפקידו להביאנו לכך שנתבונן אם יישמנו בצורה נכונה ומתאימה את רעיונותינו היסודיים, אם לא ביזבוז אלה אשר היו מוכנים לווייתורים אם מיטב ויתורים-כבר היום, וללא הועיל, אם היתה בהם דם בתבונה פוליטית לא לרתום את העגלה לפני הסוסים. ומתוך כך כמובן המסקנה: חכמים היהירו בדבריהם, היהירו ברעיונותיהם, היהירו בויתוריהם.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו — לחבר-הכנסת תלמי.

(חבר-הכנסת מ. פעיל קורא קריאת ביניים)

עקיבא נוף (הליכוד):

זה שאתה מומחה לריבוננו של עולם, אנו יודעים.

(חבר-הכנסת מ. פעיל וע. נוף קורא

אים-קריאות-ביניים)

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר-הכנסת נוף, השמעת את קולך בצורה מספיקה. אבקשך לאפשר לנואם לסיים.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

לצערי הרב, לא שמעתי משהו מן הצד השני שנענה ואמר כי על רקע זה אפשר לדבר ולדון. ומי איננו יודע עדיין שתכנית-אלון, שבעיני רבים היא יוגית ובעיני אחרים היא גיזית כמעט, לא זכתה לשום תשומת-לב מן הצד הערבי שהיתה מופנית אליו? והחמור מכל, ממשלתנו הכריזה במהלכים דראמאטיים, בחלקם קם על-ידי ראש הממשלה בביקורו בוויינגטון ובחלקם לאחר שהוחלט על כך בישיבות הממשלה במיוחד עם שובו, שהיא מוכנה להסכם הפסקת לוחמה וביקשה לברר את עמדת ארצות ערב להסכם שכזה תמורת ויתורים — ובאופן ברור לא התכוונו לויתורים בלתי-משמעותיים — ויוזמה זו לא עוררה כל חד וגשארה ללא מענה וללא תגובה. הכי-גרוע שעובדה זו אף לא נוצלה על-ידי ממשלת ישראל כדי להוכיח שרצונה לשלום ושפני ארצות ערב למלחמה.

אינני מכיר בבית הזה מפלגה הראויה להיקרא בשם זה, אני מתכוון כרגע מבחינה מספרית כמותית, אשר מוכנה מאידך גיסא לוותר על הכל ולומר שהיא מוכנה להתפשר על יסוד גבולות 1967. אפילו במפ"ם נסיון להעביר החלטה שכזו לא הצליח. אני משוכנע שעל פחות מכך אין גם ערבי אחד מוכן להתדיין. מתוך כך אני שואל: רבותי, מה כל הפסטיבאל הזה של ויתורים וההכרזות עליהם? מה הוא אנו? לנו? במה מקדמים אותנו ההכרזה כי התנחלות קדום היא בלתי-חוקית ושהיא תפונה, אם סקרנטון דורש ותובע — כבר לא מדינאי ערבי, אלא סקרנטון — את כל כבשת הרש, כל היאחזות וכל התנחלות בטחונות, הכל בכל מכל כל. ואותי מלווה כל הזמן השאלה האם אין עובדות אלה צריכות ללמד אותנו שלא זו הטאקטיקה המדינית אף לגבי מי שסביר רים שיש הכרח ללכת לויתורים מרחיקי-לכת. אין זה מוביל למטרה כלשהי, ומאידך גיסא זה מוריד את המוראל בעם בארץ ובתפוצות. ואני מדגיש במפורש את התפוצות.

אך ראשית מחובתי להתריע על הנכונות, הנשמעת מצדדים מסויימים, לזרוק את הטלית והתפילין. כוונתי להרה-הבית. יעקב חזון משתמש אפילו בנימוקים הילכתיים כלפי ציבור שומרי התורה ומסביר לו את האיסור לעלות להרה-הבית ומנמק בזה את הצורך והנכונות לווייתור זה. רבותי, אם המצב כבר כל כך גרוע בעיניכם, ויש הכרח בויתור זה, לדעתכם, היאך אתם כל כך שקטים ואינכם מרעישים עולמות, והיאך אתם אינכם קוראים כולכם דווקא לתשובה, כי הרי טלית ותפילין אלה הם הם שהצילונו, ואני מעז לומר שגם היום מצילים אותנו.

לכן ההתערבות הסורית והבין-ערבית בלבנון יחד עם התבלטות הפלשתינאים כגורם לוחם עלולים להביא לכך שבגבולנו הצפוני ייווצר מצב שיש בו צירוף של כל המגזרים וכל החסרונות יחד. לבנון תיהפך למדינת-עומת, אבל תהיה גם להבא בסיס לפעולות המחבלים, וסוריה לא תתנגד לכך אם תוכל להטיל מרות עליהם, כפי שהיא נוהגת לגבי המחבלים ואירגוניהם בסוריה.

לכן עלינו להיערך נגד אפשרות קשה ובלתי-רצויה זו. עלינו לראות את הקו האדום לא כקו גיאוגרפי אלא כסיטואציה. ועלינו להחזיר בקרב רבים בעולם את לקח מאורעות הדמים בלבנון. הלקח הראשון הוא: אין אפשרות לקיום מדינה רב-עדתית ורב-לאומית במזרח התיכון. בלקח זה יש תשובה לרעיון של מדינה פלשתינאית מאוחדת וחילונית, וגם תשובה, חומר מחשבה ואזהרה לכל אלה הדוגלים במדינה יהודית שיש בה 40% ערבים.

ידידיה בארי (הליכוד):

מה בדבר הלקח שאין מקום במזרח התיכון למדינה שאיננה מדינה ערבית-מוסלמית?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אינני יודע איך למדת היסטוריה, אבל תמיד היו כאן גם מדינות לא ערביות. אך לא ראיתי מדינה רב-לאומית שהחזיקה מעמד, לא מדינה רב-לאומית, לא רב-עדתית ולא מדינה שהיה בה מיעוט גדול שלא השלים עם קיומה. הלקח הזה הוא לא רק של האזור הזה. זה לקח שלמדנו מקפריסין וממקומות אחרים בעולם.

ידידיה בארי (הליכוד):

איוז מדינה לא ערבית מוסלמית החזיקה מעמד?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

צריך להזכיר לפלשתינאים שוב ושוב שלמעשה הם כלי משחק של האמביציות והאינטרסים של הפאטרונים הערבים שלהם. בטאון אש"פ בלבנון כתב בימים אלה: "המזימות הערביות הפילו בקרב הפלשתינאים יותר חללים מאשר המזימות הציוניות". חיי הפלשתינאים אצלנו יותר בטוחים ומוגנים מאשר בארצות ערב השכנות. אולי זה יעורר אצל ערביי השטחים את המחשבה ההגיונית שכדאי להגיע להסדר אתנו ולחדול להיות כלי משחק בידי מדינות ערב היריבות.

דבר שלישי: אין אני חסיד של התערבות ישראלית בלבנון, אך אסור שתתהווה הרגשה אצל הצדדים המעורבים בקרבות בלבנון כי אנו נשלים עם כל דבר וכל מצב.

מכאן להתפתחויות המדיניות העתידות. הסכם-הבניים הוכיח את עצמו כהצלחה, אך זוהי הצלחה מוגבלת בזמן ובמקום. ראש הממשלה הצביע על כך שפרקטיקה-תאומה טאקטי עם ארצות-הברית, ואין כעת לפחד מעניין נגדנו. ברם אנו כבר למדנו לדעת שיחסי ישראל-ארצות-הברית אינם נהר הזורם באפיק שקט עם תוואי בטוח ומוגן. האם זה סוד בשביל מישור שלא יארכו הימים והיזמות האמריקנית יחודשו, ושצפוי לנו עימות לא קל? השאלה היא אם אנחנו מתכוונים לקראת 1977. זאת צריכה להיות השאלה המרכזית. השאלה היא גם על מה יבוא העימות.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנו נתונים כעת במצב-ביניים. הסכם-הבניים עם מצרים העניק לנו תוצאות-ביניים חיוביות. אך ההסכם איננו סופי והתוצאות אינן סופיות. הסכם זה, מלחמת האזרחים בלבנון ומערכת הבחירות לנשיאות ארצות-הברית העניקו לנו מירווח זמן מדיני קצר ביותר. והמבחן האמיתי שלנו איננו בטפיחה על השכם נוכח המתרחש בעולם הערבי — שבוודאי ישתנה במרוצת הזמן — אלא בניצול ההפוגה המדינית בת-החלוקה לבדק-בית פנימי ולהיערכות מדינית לקראת שנת 1977.

צר לי להגיד, חברי הכנסת, שעל ההיערכות לקראת הבאות לא שמענו היום הרבה מפי ראש הממשלה. כי מי שעושה הערכת מצב לפי סיטואציות-הביניים הנוכחית, ואינו לוקח בחשבון את ההתפתחויות האפשריות בעוד מחצית השנה או שנה, הופך אלמנטים קוניונקטוראליים לפרמאננטיים, טועה ומטעה.

אדוני היושב-ראש, הנני מזדהה עם מדיניות הממשלה שעד עכשיו נמנעה מהתערבות צבאית בלבנון. התערבות כזאת היתה הופכת את החזיתות, מלכדת את כל הגורמים הערביים נגדנו, וייתכן שאף היתה מביאה להתלקחות מחודשת של המלחמה נגדנו, ובוודאי היתה מעוררת תביעה עולמית ליציאתנו מלבנון ומקילה על אלה הרוצים לראות בנו תוקפן.

אולם אל לנו לספוק כפיים נוכח מלחמת ערבים נגד ערבים בלבנון. אמנם לטווח קצר סובל אש"פ אבירי דות, אך לטווח ארוך יותר ספק אם אש"פ ייצא נחלש ממבחן הכוחות הצבאי והמדיני.

המשבר בלבנון הוא תוצאה של עירעור פנימי של יחסי העדות וניפוץ הרעיון של אפשרות קיומה של מדינה רב-עדתית בעולם ערבי שהתהליך של ערביואציה ואיס-למיואציה הולך וכושב בו את כל המדינות שיש בהן מיעוטים לא-ערביים או לא-מוסלמיים, כפי שקרה בעיראק לגבי המיעוט הכורדי, בסודאן לגבי הדרום הלא-ערבי ובעת בלבנון. אולם המשבר הלבנוני הושפע והחריף על-ידי שני גורמים נוספים: היריבות הבין-ערבית וקויר-מם של הפלשתינאים ובעייתם. טוב שכל מדינה ערבית חשה על בשרה שאש"פ הוא אלמנט הרסני כלפיה. עם מי לא הסתכסך אש"פ, ונגד מי לא נלחם? נגד ירדן בשנת 1970, נגד מצרים ב-1975 ונגד סוריה ב-1976. אך אם פה ושם יש הרגשת סיפוק ממלחמת סוריה נגד אש"פ, יהיה זה קוצר ראות לראות במאורעות בסוריה מאורעות דומים לאלה של "ספטמבר השחור" בירדן. אז היה המאבק תוצאה של ההכרה שלא ייתכן דו-קיום בין הממלכה האשמיית ובין המחבלים. שונים מהם יחסי סוריה-אש"פ. סוריה איננה רוצה להשמיד את אש"פ אלא להכניעו ולהטיל עליו מרותה. עובדה היא שסוריה לא יצאה במלחמת תנופה נגד אש"פ. גם אש"פ לא ניתק את עצמו אחת ולתמיד מסוריה. אין לאש"פ יכולת להתקיים בלי תמיכה של מדינה אחת או יותר ממדינות-העומת, והוא מוכרח להישען או על סוריה או על מצרים. לפיכך, לאחר שיתהווה איוון חדש כתוצאה מן ההתמודדות הנוכחית בין סוריה ואש"פ, יש להביא בחשבון אפשרות של הסכם ביניהם, הסכם שאולי יכלול גם את הנוצרים, ואשר בוודאי יהיה על חשבונם ועל חשבון ישראל.

חבר-הכנסת בגין טען שאם אנחנו נהיה מוכנים לויתורים נזמין לחצים חדשים. אני רוצה לשאול: בלי ויתורים לא נזמין לחצים? הוא טען ששום גורם ערבי אינו מוכן לקבל איוושה תכנית שלום. אינני בטוח אם תכנית שלום המדברת על ויתורים טריטוריאליים מרחיקי-לכת אמנם תביא את השלום, אבל אני בטוח שהתכנית של בגין בוודאי לא תביא שלום. לכן יש צורך להעמיד במבחן אותה תכנית שיכולה להיות יסוד להשגת השלום.

אני רוצה לסיים ולהגיד: אל נעלה על דרך היאוש המתבטא בתכנית השלום, כביכול, של חבר-הכנסת בגין, היודע שהיא אינה יסוד לשום משא-ומתן ולשום שלום. נתכונן לשנת 1977 על-ידי היערכות פנימית מבחינה כלכלית, חברתית ומדינית, וגם מבחינת הכרעה על הדרך שלנו בעתיד.

הי"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תלמי, ואחריו — לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

מאיר תלמי (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הקשבתי היטב לדבריו של חבר-הכנסת בגין. ואמנם ניתן לקבוע שהכין שיעורי-בית, ציטט את החלטות מפ"ם, את ברל כצנלסון ואת טבנקין. אלא שבשיעורי-הבית שלו אין מר בגין שומר על פרופורציות מתקבלות על הדעת. הוא מכין היטב היטב את החלק שמוקדש לביקורת זולתו, וכאשר מגיע לגקודה שהוא צריך להסביר בה מה הוא מציע, למעשה, לעם ישראל ומה הוא מציע לממשלת ישראל, הוא שולף את הנוסחה הקלאסית, הפשוטה והנחמדה: משא-ומתן על שלום חוזי, סופי וישייר. זהו.

משה ארנס (הליכוד):

זהו הנוסחה המקובלת בעולם כולו.

מאיר תלמי (המערך):

מי שמציע דרכים צריך לנסות להסביר לזולתו שיש להצעותיו איווה שהיא אחיווה במציאות.

בן-ציון קשת (הליכוד):

איווה מציאות?

מאיר תלמי (המערך):

איננו חיים בחלל ריק; יש אזור, יש עולם, יש זירה מדינית, ובתוך זה יש מציאות ממשית של מדינת ישראל על כוחה, משק, בטחונה ובעיותיה. וצר לי לומר שכל הצעותיו של מר בגין בנויות על התעלמות מוחלטת מכל אשר קיים במדינת ישראל, באזור ובעולם כאחד.

בן-ציון קשת (הליכוד):

מי אימץ את התכנית שלך, חבר-הכנסת תלמי?

מאיר תלמי (המערך):

רגע, אגיד לזה. גם אני עשיתי שיעורי-בית. בין כה איני מקריא אותם כפי שהזכרתי אותם. ואגיד לשאלתך.

אני אינני יודע אם זה מפתיע את חבר-הכנסת הרוביץ, השומע אותי מדי פעם במקום אחר, אבל יהא

עלינו לחתור כעת להסדר כולל ולא להמשך הסדר-הביניים, גם אם הם ייכנו בשם אחר. אסור שהוויכוח יתנהל בעיקר על הנושא הטריטוריאלי — כמה ואילו שטחים אנו מוכנים למסור לערבים. הוויכוח צריך להתנהל בראש וראשונה על שלום. כאן הערבים הם הנחב-עים, ולא אנו.

אין אני מקבל את התיווה שהיות שהערבים אינם מוכנים כעת לשלום אין לדבר על תביעה יסודית זו. להיפך, נעמיד את הערבים במבחן זה ונוקיע קבל עם ועדה את אי-נכונותם לשלום, אם אמנם יתברר שאין נכונות כזאת. ממשלת ישראל הודיעה שהיא מוכנה לנהל משא-ומתן על סיום מצב המלחמה. אני חלקתי על המהלך הזה, וגם על מפלגתי. לפי שעה אין מדינה ערבית המראה נכונות לכך. אך גם אם נעמוד לפני אפשרות כזאת, גם אז נגיע לעימות עם ארצות-הברית, גם אז ארצות-הברית תלחץ בעד ויתורים מצדנו, גם אז יאיימו עלינו בסכנת הקפאון, אבל זה יהיה עימות בלי שלום, ולא על שלום.

אין אני טוען או שלום או לא כלום, אך מה היא עמדת המיקוח הנוחה לנו יותר: לדרוש שלום, ואם אין הערבים מוכנים לשלום, להוקיע אותם על כך ולשמוע מה היא ההצעה הנגדית, או להתמקח מן הרגע הראשון על הסדר-ביניים חדש, גם אם הוא ישא שם אחר, לצאת מנקודת זינוק של ויתור על מצב השלום? השאלה היא: האם אנחנו צריכים לבוא ביומנות רק אם יש לחצים, או שאנחנו צריכים לבוא בתכנית שלום מיזמתנו שלנו כאשר אין לחצים, בטרם לחצים?

לפיכך אני מציע: (א) גיבוש תכנית שלום ישראלית שתצביע בבירור מה הם ה"לאווים" ומה הם ה"הנמים" שלנו; (ב) לדרוש כינוס ועידת ז'נבה ולהוקיע את ברית-המועצות על כך שהיא מונעת את כינוס של ועידת ז'נבה. מוסכם שאין לצרף צד נוסף למשא-ומתן בלי הסכמת הצדדים המקוריים, ודרישת רוסיה לצרף את אש"פ גם בשלב הראשון המוצע על-ידיה היא חבלה בעצם האפשרות של כינוס הוועידה; (ג) להעמיד על ספסל הנאשמים את הערבים אם הם יודיעו שאין הם מוכנים לנהל משא-ומתן על שלום; (ד) להציע לערבים הפלשתינאים פתרון שיבטיח להם ביטוי לזוהותם וללאומיותם.

לסיים: חבר-הכנסת בגין טען בדבריו ששום תכנית ישראלית איננה תכנית שלום, כי אינה מתקבלת על-ידי הערבים. אני רוצה להגיד: ראשית כל, תכנית שלום ישראלית דרושה לנו שבבילגור, כדי שנדע מה אנחנו רוצים. אם אנחנו מוכנים לפשרה טריטוריאלי, הרי אנחנו מוכנים לכך לא משום שאין לנו זכות היסטורית על כל ארץ-ישראל אלא משום שאנחנו רוצים מדינה יהודית, ולא רוצים לכלול בתוכה מיליון ערבים. שנית, תכנית כזאת דרושה לידידינו, שידעו מה אנו רוצים, על מה אנו מוכנים לוותר, וייווכחו שהעיקר הוא השלום ולא סיפוח שטחים. דבר שלישי, נדע על מה אנו רוצים לנהל מאבקים בקרב דעת-הקהל בארצות-הברית ועם הממשל. אני מאמין שיש סיכוי לשנות את העמדה האמריקנית לא בכיוון ארץ-ישראל השלמה אבל בכיוון של גבולות בני-הערה ביותר לבטחוננו. תכנית כזאת דרושה גם כדי להפוך את הערבים מבעלי היומיה ומתוקפנים מבחינה מדינית למתגוננים ומשיבים.

הקרע הוא עדיין בתקפו, אף שחלו בו תהפוכות קי-צוניות, וסוריה היא עכשיו נגד אש"פ: אסאד הוא האויב התורן של הפלשתינאים, לאחר חוסיון של "ספ-טמבר השחור" ולאחר סאדאת של הסדר-הביניים. כי כאשר אינטרס סורי הכתיב עזרה לשמאל ולאש"פ, היא ניתנה. כאשר האינטרס הזה מכתב לסייע לנוצרים, אין גרועים מלשלוח אש במחנות הפלשתינאים וביחידות אש"פ. מה שסוריה רוצה הוא למנוע את חלוקתה של לבנון. היא מעוניינת בקיומה, על בסיס איזון עדין בין הכוחות הפוליטיים בלבנון, איזון שיקויים בתוקף חסותה של סוריה.

היקף פעולתה הצבאית של סוריה נבלם שוב על-ידי חשש מהתערבותה של ישראל. מסתבר כי מדיניותה האקטיבית של ישראל בעניין הסדר-הביניים, ומדיניותה המאופקת של ישראל לגבי הלבנון, שתיהן היתה להן השפעה לא מבוטלת על ההתפתחויות באזור. אינני מתפתה לאשליה. האחדות האנטי-ישראלית היא בתקפה, ונשקם של אלה ואלה עלול לפעול במשותף נגד ישראל. ודאי כי הכרחית ערנות בטחונית חדה וכוננות לעמוד מול כל סכנה אפשרית. אולם מהתפתחות הדברים הכרחי גם להסיק על ערכן וחשיבותן של המחשבה והפעילות המדינית היוזמה שלנו.

היקף בעיותינו חורג מתחום המתרחש בלבנון וב-סביבה. מאז הסדר-הביניים אנחנו נמצאים בשלב שהוגדר על-ידי אחד השרים הבכירים, כ"אתגרתה בממנה-טום", או אגיד בפשטות: הפסקה במהלכים המובילים להמשך המשא-ומתן בין ישראל וערב. יש לכך גורמים אובייקטיביים, גם בארצות-הברית וגם במערכה בלבנון. אולם חוששני שלמרות כל הדברים הנכונים שראש הממשלה אמר כאן מבחינת יחסה ועזרתה של ארצות-הברית לישראל לא נאמרו הדברים עד הסוף, על כל פנים לא ביטאו את החשש הכבד המקנן, לפי הבנתי, בארץ בלבי בלבד, והוא כיום מנת-החלק של רבים בארץ הזאת, החוששים כי לאחר הבחירות לנשיאות ארצות-הברית לא יחזור המצב שנשיאי ארצות-הברית חזרו ושאלו: איזו ישראל אתם רוצים? אלא שהפעם תוגש לנו תשובה, והיא תוגש לנו בנוסח שהאמריקנים רגילים לאחורנה לכנותו "הפשרות המכאיבות". וכאשר יוגש לנו — יוגש דוקומנט אשר עלול מבחינת התביעות לגבינו להיות חמור וחריף.

אומר גם זאת: כל שיעור של פשרה אשר יוגש על-ידינו — שיעור של פשרה באותו משקל כשייגש לנו על-ידי תכתובת הוא חמור שבעתים. כי הוא לא יבטיח הסכם. הוא יעודד את מדינת ערב להמשיך בלחץ. הוא יכה אותנו מבחינת מצבנו המדיני בעולם. הוא גם לא ישפיע לטובה על המתרחש במצב-רוחה של גולת ישראל. לפי הבנתי חייבת ישראל למנוע ככל האפשר מצבים שהיא תעמוד בהם מול תכתיבים. היא חייבת להיות היוזמת ולהיות אמיצה ולדעת שבנאיים הקיימים אנחנו הולכים לקראת פשרה טריטוריאלית מרחיקה לכת גם ביהודה ושומרון.

אני חוזר וטוען שהדבר צריך להיות מוגש על-ידינו, במגמת ארעאה והמשך הבניין. כי כל עשר שנים, כל רבעה של עולים, כל בניין נוסף בגליל, כל התיישבות, בניין המשק הם הבטחון שמבטיח את עתידה של מדינת ישראל. אתם שואלים אותי, ואני עונה בפשטות: אינני אומר שאם מחר תחליט ממשלת ישראל לפעול על-פי

נא ברור לחלוטין שגם בשבילי הבטחון הוא העיקר. גם לי ברור שמבלי להבטיח את בטחונה של ישראל אנחנו מדברים בחלל ריק. הננו חיים בתקופה אשר בה קיומנו, גורלנו, עתידנו הם על כף המאזניים. אבל שוב אותו הדבר: כאשר חבר-הכנסת הורביץ אומר בטחון, הוא צריך לומר לנו במה מדובר. האם נשק מתוחכם זה בטחון?

אליעזר שושטק (הליכוד):

גם זה.

מאיר תלמי (המערך):

גם זה. יפה. גם לזה אי-אפשר להגיע תוך התעל-מות מוחלטת מבעיות מדיניות שאנחנו עומדים בפניהן, מקשר עם ארצות-הברית, ממדיניותה של ארצות-הברית באזור, שאינה עוסקת רק בבטחונה של ישראל כי אם, בין היתר, עוסקת בענייניה המדיניים של ארצות-הברית. כשאומרים. בטחון, האם משק זה בטחון? גם זה. אבל כשרוצים לקיים משק, וכשרוצים להבריא משק, הרי הבעיה אינה רק לדבר, בצדק, נגד עיוות זה או זה בעיבור הפועלים; חייב אדם להגיד לנו: האפשר? האם באמת יש תכלית בדבר שלאורך ימים נצטרך להקציב אותם 40% מתקציבנו הדל לבטחון? ושוב, האם אנחנו יכולים לעשות זאת בלי סיוע של גורמי-חוץ? מה הדיבור הזה על בטחון בלי לדבר על דברים לגופם? או מה הדיבור הזה על עלייה? חבר-הכנסת בגין עושה לנו חשבונות של העלייה. למה הוא מתעלם מעובדות? האם אין כל קשר בין מה שקורה בשטח העלייה ובין מה שקורה בבטחונה ומשקה של הארץ הזאת?

רבותי, כדאי בכל זאת קצת לרדת מן הנוסחה הכל-לית שאינה אומרת שום דבר, ולדבר — כמו שאומר חבר-הכנסת הורביץ — לדבר אתנו את האמת; עם עצמו ואתנו. ועלי לומר בבהירות: אין ויכוח על הזכות ההיסטורית שיש לנו. יש בינינו ויכוח חמור, והוויכוח החמור בינינו הוא על החובה ההיסטורית לעם הזה. ומי שאינו מביא בחשבון את הגורמים הממשיים הפועלים במציאותה של הארץ הזאת מחתיב לגבי העיקר של החובה ההיסטורית לעם הזה בימינו.

רבותי, אינני רוצה להקדיש את כל דברי לויכוח הפרמאננטי עם ה"ליכוד", שהננו עוסקים בו בלי הרף כאן ובמקומות אחרים. רצוני לנגוע בכמה דברים נוספים. בעניין הבטחון אני יודע מה ערכו של הנשק, אני יודע מה ערכו של כוחה הצבאי של ישראל, אולם לי נדמה שאנחנו חייבים גם להחשיב קצת יותר את מדיניותה של ישראל. לאחר הסדר-הביניים בין ישראל למצרים עמדה סוריה בפני ברירה בין שתי אפשרויות: ללכת שוב בעקבותיה של מצרים הבכירה ולנהל משא-ומתן עם ישראל על הסדר-ביניים, או לנצל את ההזדמנות כדי להתמודד עם מצרים על מנהיגות בעולם הערבי, וזאת בהילת המגינים העקבים על אש"פ ועל הפלשתינאים. סוריה העדיפה את האפשרות השנייה. דבריה ועתו-נותה פתחו במערכה נגד סאדאת, שעל-פי ניסוחם "תקע סכין בגבה של האחדות הערבית".

רבותי, מי שבשעור-ההבית עבר ביקר את ראש הממשלה בשל הערכותו כי הסדר-הביניים משבש את היחסים בין מצרים לסוריה, מן הדין כי יחשוב מחדש.

כמוה במאבק שלנו על קיומה של ישראל. הכוח הבין-ערבי הזה, שהיום הוא בחזקת עובר המתפתח בשטחה עקוב-הדמים של לבנון, יכול להתגבש בהדרגה לצבא כלל-ערבי, שמשולבים יהיו בו כוחות של מחבלים קי-צונגיים לסוגיהם, ואשר מטרתו היחידה לאורך ימים לא תהיה אחרת מאשר השמדתה של מדינת ישראל. כל הדיונים על קו אדום זה או זה לגבי המהלכים הסוריים, במועדים אלה או אלה, אינם חלים ואינם מקבילים לגבי הסכנה הזאת, המסתמנת החל מן השבוע האחרון על-יד ביתנו בצפון.

מדינת ישראל חייבת להביע, בכל הצינורות המדיניים, דעה נחרצת — ולעמדתה בנושא זה יש משקל ומאזנים לה — שהיא לא תיתן להפוך את שטחה של מה שהיתה פעם מדינת לבנון לבסיס פאן-ערבי החותר להשמדת מדינת ישראל כמטרה מרכזית, אולי ייחודית.

אדוני היושב-ראש, האזנתי לראש הממשלה בקשב רב. דבריו נאמרו מתוך תחושה של שרשרת הישגים שהממשלה מתברכת בהם בתקופה האחרונה, לרבות הסדר-הביניים. הבטחתי בשעתי מעל הבמה הזאת, ובדעתי לקיים את הבטחתי, שאם אזהרתנו לגבי הסדר-הביניים, התנגדותנו הנמרצת להסדר-הביניים תתברר כבלתי-צודקת, אקום ואעלה על הבמה הזאת ואומר: מעיתי. אינני חושב שהסיכום שעשה היום ראש הממשלה מצדיק מסקנה זו או מתקרב אליה. אני חושב שמוקדם מדי, מאוד מוקדם, לבוא ולומר היום לעם ישראל: הסדר-הביניים הוכיח את עצמו. את סופו של פסוק בעקבות הוויתור על המעברים וויתור על הנפט ועל כל מה שהיה כרוך בו, את סוף הפסוק ואת המאזן נדע רק כעבור שנה, שנתיים, שלוש שנים. לבוא היום ולומר שהיה שקט בתקופת-הביניים הזאת — כיוון שהמצרים מעכלים בינתיים את הנתחים שקיבלו — ולציין שבינתיים קיימת מתיחות בין חלקים שונים בעולם הערבי ועל כן מוצדק היה לעשות את אשר עשינו — צר לי, אדוני ראש הממשלה, זה מאוד מוקדם, ולוואי ואתבדה.

אני חושש עוד יותר — אני לא חושש, אני משוכנע — שהתיאור שתיאר ראש הממשלה את מצב היחסים התקין והמרגיע בינינו ובין ארצות-הברית אינו עולה בקנה אחד עם המגמות המסתמנות בארצות-הברית, ומי כראש הממשלה צריך לדעת זאת. יש כירסום ביחסים בין מדינת ישראל לארצות-הברית, הן בממשל, הן בגבעה — "קאפיטול היל" — הן בדעת-הקהל. כל המגעים המתנהלים בינתיים את זה, כל איש-שיח כנה, ידיד, מזהיר מפני התהליך שהוא תהליך מסוכן ומחייב מאמץ מירבי לבלום אותו. איני בא לומר שתהליך זה נובע תמיד ממשגיה של מדינת ישראל; יש שהוא נובע ממשגה ויש שהוא נובע ממה שנראה לאמריקאים כאני-טוס חיוני. אבל התהליך קיים. אני מקווה שאין מקום להשוואה. אך כשם שצרפת הידידה הפכה לצרפת אחרת לאחר שנסיימה מלחמת אלג'יריה, יש סכנה בעקבות סוף מלחמת וייטנאם לגבי מה שמתרחש בארצות-הברית של אמריקה כלפי ישראל.

בנתונים אלה ודאי שמוקדם מאוד ובלתי-מוצדק לבוא ולומר היום: ממשלת ארצות-הברית ואנו משדרים על גל שווה. אמנם ממשלת ישראל עשתה מהלך מחזיק לכת להתיישר לפי הקו האמריקני וצעדה צעד חמור ביותר כאשר ויתרה על מטרת השלום כמטרה קונקרטית.

תכנית השלום של מפ"ם — מובטח השלום לאלתר. אינני בורח מן השאלה ואינני נותן עליה תשובה חיובית. אינני חי על המארג, אני יודע בדיוק מהי המציאות שהננו חיים בה, אבל אומר שני דברים: גם העולם הערבי אינו עומד במקום אחד. לא מתוך יחס של ידידות ואמון לישראל עשה סאדאת מה שעשה. לא מתוך יחס של אמון לישראל הוא מחזיר מיליון מצרים לערים שליד התעלה ומשקיע הון עתק בפיתוח התעלה. יש בעיות למצרים, יש בעיות למדינות ערב האחרות. יש ריאליסטים שהמציאות מובילה אליו. זאת ואף זאת: יש הכרח, מבחינתנו, במצבנו בזירה המדינית, לשבור מחדש אותה חומה של בדידות המקיפה אותנו. ואיי-אפשר לשבור אותה מבלי תכנית סבירה. אינני משלה, לא את עצמי ולא את זולתי, אבל אומר ברורות — עניין זה של תכנית ישראלית יזומה, סבירה, הודעת, הכרח למדיניותה של ישראל. הוא כיום אחד הדברים העיקריים שהננו חייבים לעשות על-יד המעשים הצינוריים הגדולים של עלייה, של קליטה, של בניין, של התיישבות, של דברים שלמענם כל תקופת הרגעה היא הישג, היא בטחון, היא הבטחת העתיד.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

קודם שאני נותן את רשות הדיבור לנואם הבא אני רוצה לומר כי העיר את אזני חבר-הכנסת דב זכין שהופנתה כלפיו קריאת-ביניים ובה מלה שהיא בלתי-פארלאמנטארית לחלוטין. אני מבין שאותו חבר כנסת לקח את מליו בחזרה. אני רוצה להסב את תשומת לבם של כל חברי הכנסת לכך שלא ייתכן להשמיע בבית הזה מלים או ביטויים שהם נוגדים את הטעם הפארלאמנטארי הטוב.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

מה זה? במלון המלים ישנן?

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחרי — לחבר-הכנסת וילנר.

שמואל תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעוד הדיון המדיני מתנהל היום בבית פחות או יותר על מי מנוחות, וב-הרגשה של כמעט זיכיונות הדעת, מתרחשים סמוך לג-בולנו אירועים אשר אינם יכולים להיגמר בדרך חיובית למדינת ישראל. תהא ההכרעה בלבנון אשר תהיה, לבנון לא תשוב להיות הארץ שמיעוט גזרי, מתון יחסית, קובע בה. בין שהיא תהא נשלטת, במישור או בעקיפין, על-ידי סוריה, בין שתחולק ולצפוננו תקום מדינת מחב-לים, ובין שכוח בין-ערבי הוא הוא שיקבע בה את הכיוון — כל האפשרויות כולן פירושו חזית נוספת קרוב לבית, בשטח מאוכלס ובאזור אסטרטגי קשה, המשנה את מצבה של מדינת ישראל מבחינה בטחונית ישירה.

בנתונים אלה ההתפתחות של השבוע האחרון, כאשר כוח פאן-ערבי, בשלב זה כוח סמלי למדי, שלד של כוח פאן-ערבי הכולל מדינות ערביות קיצוניות ביותר כלוב, עיראק, אלג'יריה, בא להתמקם על חורבותיה של מה שהיתה המדינה הערבית הדמוקרטית יחסית, היחידה באזור, יש בכך גרעין של סכנה חמורה מאין

אני חושב שאפילו עמדה שאני מציג קשה יהיה, קשה מאוד, לנקוט בבדידות האיומה שנתונה בה מדינת ישראל; בנתונים ששר אחד שלנו — שר החוץ, או שר הבטחון, או ראש הממשלה — צריך להיאבק עם הנשיא האמריקאי בתחום המדיני, שעה שעמיתו, שר האוצר הישראלי, נאלץ "לעמוד על הברכיים" ולבקש עזרה כספית מפני שבפנים, כאן בבית, משתולל מצב רוח של "אכול ושתה". קשה מאוד יהיה לנהל מדיניות המתיימרת לעצמאות ולאי-תלות כאשר התלות גוברת ממעל לראש בגלל מחלות פנימיות. אך אני יודע שלא יהיה מנוס ממאבק זה אם חפצי חיים אנו.

על כן מוקדם מאוד התחיל ראש הממשלה לדבר על מסע הישגים. אני משוכנע שאין לכך הוכחות בשטח, כשם שברור לי שנהיה חייבים כולנו, על כל פלגותינו, לבוא למסקנה שאם אנו מאמינים באיזה שהוא סיכוי של שלום, ובעיקר ביכולת של הידררות עם האומה הגדולה היחידה בעולם שעומדת לנו — נצטרך לבנות את מערכת יחסינו על תנ"וקח הדדיים. זוהי הדרך היחידה; אם היא תהיה מעוגנת בסירוב לוותר על שלום — יש סיכויים שהיא תעלה אותנו לבסוף על דרך-המלך.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו — לחבר-הכנסת מאוב.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראש הממשלה, אם כי לא במפורש, הביא לנו סיכום של שתי שנות ממשלת רבין, ורוח דבריו היה של מסע הישגים במדיניות ובתחומים אחרים. אני חושב שהתמונה היא אחרת לגמרי. אפשר להגיד שאלו היו שנתיים של כשלונות של המדיניות הישראלית הרשמית. היא הנחיתה עלינו לפחות 10 מכות:

(1) מצב הבטחון של ישראל נעשה גרוע יותר בשנתיים אלה, אף-על-פי שמוצאים את לשד העם למען מרוץ זיון מטורף;

(2) ישראל מבודדת כיום בעולם יותר מאשר אי פעם, בעטייה של מדיניות הממשלה;

(3) ישראל תלויה כיום באופן מסוכן ביותר ברצונה הטוב של ממשלת ארצות-הברית;

(4) כלכלת ישראל נמצאת במצב קשה ביותר ועלו-לה להתמוטט כתוצאה ממרוץ הזיון ההורס את המשק;

(5) ההתקפה על הפועלים, על כלל העמלים בישר-אל, על שכרם וזכויותיהם, החמירה בשנתיים האחרונות יותר מאשר בשנים קודמות.

(6) הממשלה החמירה את מדיניות האפליה והדיכוי הלאומי של האוכלוסיה הערבית בישראל על-ידי הפקעות אדמה חדרות ועל-ידי הפגורום ב-30 במארי;

(7) גבר הקיטוב הסוציאלי והתחרפה האפליה העדתית;

(8) גברה מה שקוראים הירידה מן הארץ. מאות אלפים עזבו את מדינת ישראל מסיבות שהממשלה ומדיניותה אחראיות להן;

(9) מדיניות הממשלה הביאה לחיזוק הימין הקיצוני, לעליית כוחות פאשיסטיים ולרמיסת החירויות הדמוקרטיות;

טית לשנים הקרובות והמירה אותה במטרה של ביטול מצב הלוחמה, שלעניות דעתי איננו אלא הפסקת-אש בצורה זו או זו. אמנם האמריקאים נחה דעתם מן הווי-תור הזה, שלא קיבלנו תמורתו דבר, אפילו לא תהודה חיובית ראויה לשמה. באמריקה היום נאבקים כל הפוליטיקאים על עתידם, על עצם קיומם הפוליטי, ויש אתנחתה ב"תנופה" המזרח-תיכונית. אולם יום אחד אחרי הבחירות בארצות-הברית, אם לא קודם לכן, נועמד בפני מלוא הלחצים, הבלומים עכשיו מטעמים של פוליטיקה פנימית.

אדוני היושב-ראש, לא יועיל לנו שירטוט מפות, לא מפה זו ולא זו. מי שירטט מראש את המפה — ללא ספק יתייחסו אל הוויתור שלו כאל דבר נתון, ומיד יציגו את השאלה-הלחץ: ומה עוד?

אבל באמרי את הדברים האלה, אדוני היושב-ראש, אני חושב שנשגה שגיאה מרה אם נצהיר, לאור המצב הזה, שאנו מסתפקים בנכונות למשא-ומתן, ונקודה. זו לא תהיה תשובה שתניח את הדעת בארצות-הברית, גם לא בקרב ידידים. גם כאשר אנו יודעים שהשלום רחוק, גם כאשר אנו יודעים מה זעומים סיכויי בשלב זה — אנו חייבים להכין תשובה לשאלה הנוספת: ובמשא-ומתן אתם מוכנים לתת או רק לקבל? חייבת להיות תשובה. לא שירטוט מפה זו או זו — זה פשוט מהלך גרוע; צריכה לבוא תשובה: כן, אהיה מוכן לתת. מזה לא נימלט. מדינאי ישראלי יושב היום בקרב ידידים איננו יכול להימלט מן השאלה הזאת, בוודאי לא אחרי הבחירות. אינני רוצה להיות במצב — ואני מדבר על הנתונים של אחרי מלחמת יום-הכיפורים — של צודק במאה אחוזים ומפסיד מאה אחוזים. מדינת ישראל תעמוד אחרי הבחירות בארצות-הברית בפני הסכנה של הדיפתה לגבולות 1967, ללא שלום, לכל אורך הקו. זה הדבר שיעמוד לפיתחנו בעוד שנה, אם לא קודם לכן. גם התליכי הביצוע לא יהיו ארוכים וממושכים. על כך צריך להיות הדיון היום, בפני סכנה זו יש להתכונן.

אינני מאלה שבעיות הדמוגרפיה מהלכות עליהם אימים. אילו הדבר היה נתון בידינו, עדיף לי, עם כל בעיות הדמוגרפיה, כל סנטימטר מרובע שאנו חולשים עליו, בצפון, בדרום ובמזרח; אבל אנו איננו היחידים הקובעים והעתידיים לקבוע את הדברים בשטח.

אני אינני מאמין בגירוש של שום אדם שהוא אורח ישראלי. לא על כך חונכתי בחזרת ז'בוטינסקי, חונכתי בתפיסתי המדינית ההומאניסטית. אינני מאמין שמישהו יכול ברצינות להציע הצעה כזו ולקוות שמדינת ישראל תחיה עם זה הן מבחינה בין-לאומית והן מבחינה מוסרית פנימית.

אנו נעמוד בפני מצב שנידרש לתת תשובות. וידי-דינו — גם אם לא נגיע לשלום — צריכים לדעת שעמדותינו סבירות גם מבחינתם. עמדה סבירה כזאת היא — שעל שלום לא נוותר ויהי-מה; ובהעדר שלום — לא נוזל ויהי-מה, כי פירוש הדבר "סאלאמי" וכריתת מדינת ישראל אבר אחרי אבר לקראת חיסולה. אבל באותה עת עצמה אין מנוס מלומר, בנתונים של היום, שבמסגרת שלום גלך לויתורים של ממש. אין מנוס מזה אם רוצים שיתוף רציני עם איזה שהוא גורם בין-לאומי קובע ברגעי ההכרעה.

טירוף. מדינה שאין לה מוסר מסכנת את עמה. אנחנו מאשימים בזה את הממשלה. לא בחזית עם דרום-אפריקה הגזענית נגד העמים הערביים ונגד עמי אפריקה ניושע, אלא על-ידי מדיניות ריאליסטית, שוחרת שלום וידידות עם שכנינו.

ראש הממשלה אמר כאן: פשרה טריטוריאלית אפילו מרחיקה לכת. יש המקבילים דבריו ברצינות. אבל באותו זמן הוא אומר שאפילו במסגרת חווה שלום לא נרד מרמת-הגולן; גבול הבטחון — על נהר ירדן; ירושלים כולה מאוחדת — רק של ישראל; שארם א-שייך — ישראל; פיתחת-רפיח — ישראל. מה יישאר לפלשתינאים? נשאר להם אולי משהו בשכם ובג'נין, כמוזן בפיקוח של צה"ל. כל זה לא רציני.

ראש הממשלה משתמש בטענות לא נכונות. הנה הופיע בוועידת מפ"ם והאשים את ברית-המועצות שהיא מונעת כינוסה של ועדת ז'נבה מפני שהיא הציגה — כך הוא אומר — שני תנאים. תנאי אחד הוא שישיראל תתחייב מראש לחזור לקווים של 4 ביוני 1967, והתנאי השני הוא שאש"פ ישתתף. בקשר לאש"פ הדבר נכון. אבל מי שמתנגד להשתתפות אש"פ, דומה הדבר כאילו בצד שני היו מתנגדים להשתתפות ישראל. איזה שלום אפשר לעשות בלי הצד השני? הצד השני העיקרי הוא העם הפלשתינאי. העם הפלשתינאי אומר שאש"פ מייצג אותו. לא אנחנו נקבע מי מייצג אותם, כפי שלא אני יקבעו מי מייצג אותנו. אני נגד ממשלת רבין, אבל אני אומר שממשלת רבין מייצגת את מדינת ישראל. איך ייתכן שנגיד להם מי מייצג אותם?

ברית-המועצות לא הציגה כתנאי לכינוסה של ועדת ז'נבה התחייבות מוקדמת של ישראל לחזור לקווים של 4 ביוני 1967. הדברים של ראש הממשלה בוועידת מפ"ם נועדו להוליך שולל את הצירים בקשר לוויכוח על המשך המערכה.

בסיכומי של דבר: השנתיים שעברו לא קירבו את ישראל לא לשלום, לא לעצמאות לאומית, לא לפתרון הבעיות הכלכליות והחברתיות. להיפך, כל השאלות האלה החמירו עוד יותר. לכן אין סיבה להיות שבעי-רצון, כפי שהציג זאת ראש הממשלה. הסכנות נשארו והחמירו, ומעל לכל, והחמורה שבהן, היא סכנת מלחמה נוספת.

חברי הכנסת, החלוקה המכרעת היום בישראל היא לא בין ציונים ולא-ציונים. חברי-הכנסת בגין הוא ציוני, אבל הוא מסכן את הבטחון ואת עתידה של מדינת ישראל. אני לא ציוני; אני קומוניסט. אני עומד על בסיס זכות הקיום הריבוני ועל בטחונה של ישראל בשלום עם מדינות ערב, וקורא לכל מי שהוא בעד שלום ריאלי — ציונים, קומוניסטים — להציל את ישראל ממל-חמה נוספת, מהבגנים ומן המדיניות של ראש הממשלה.

הי"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת בועז מואב, ואחריו — לחברי-הכנסת משה כרמל.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מסכים עם דבריו של חברי-הכנסת בגין כי לממשלה אין כל תכנית שלום וראש הממשלה לא הציג תכנית שלום בדבריו כאן

(10) התערער המוראל בחברה הישראלית, גברו ה-אלמות, השחיתות בצמרת, הפשיעה, ה"פרוטקשן". כל דאליים גבר גם בפנים, ולא רק בחוץ.

לאחר עשר המכות העיקריות האלו שהנחיתה ממ-שלת רבין על עם ישראל, בסיכומי של דבר ישראל כיום חלשה יותר, מפוררת יותר, למרות הנשק הרב והמודרני.

מה הוא שורש הרע? שורש הרע נעוץ בתפיסות היסודיות של מדיניות הממשלה, אשר נתמכת בקווים כלליים על-ידי הליכוד הימני הקיצוני. אותן קונצפציות שהביאו למלחמה באוקטובר 1973 עלולות להביא מלחמה נוספת. אותם דברים ששמענו היום מפי יצחק רבין שמענו לפני שלוש שנים ולפני ארבע שנים מפי הגברת גולדה מאיר. איפה השינוי בממשלת "ההמשך והשינוי"? אנחנו שומעים אותם דברים: הכל בסדר, יש שקט, הנה הצלחנו לפלג את העולם הערבי, הרווחנו זמן. רכשנו נשק רב יותר מאשר קודם, אנחנו משרתים את האמרי-קאים, והאמריקאים משלמים לנו, קשרנו קשר עם גורם פאשיסטי זה או זה בדרום-אמריקה.

אחת התפיסות האלה היא האשליה המסוכנת שאפשר לחסל את זכויותיו הלאומיות של העם הערבי הפלש-תינאי ולהתמיד בהחזקת השטחים שנכבשו ב-1967. האם לא צריך ללמוד משהו ממה שכבר קרה? ראש הממשלה דיבר כאן כאילו ברגש על מה שקורה בלבנון, על הטראגדיה האיומה מבחינה אנושית. אבל מה אמר לפני ימים מספר? הוא אמר: אל לנו להפריע לסוריה להכות בפלשתינאים. לכן אנחנו דוחים את הצנינות שלו מאתמול ואת הצביעות היום.

מבחינה פוליטית: הרי היה ספטמבר השחור, היה טבח פלשתינאים בירדן. מה לא דיברו כאן בכנסת כמעט כולם? אמרו: הנה הצלחנו. אנחנו היינו כמעט יחידים כאן שאמרנו שקודם כל זה לא אנושי, זה קאנבאלי, לשמוח כשטובחים עם, אבל מבחינה פוליטית לא חוסל קיומו הלאומי של העם הערבי הפלשתינאי אחרי ספטמבר 1970. דווקא בשנים האחרונות העם הערבי הפלשתינאי ונציגו אש"פ הוכרו על-ידי כל המדי-נות הערביות, על-ידי אירגון האומות המאוחדות, על-ידי כמעט כל העולם.

מי יש לו קצת ראייה ריאליסטית, האם יוכל להע-לות על הדעת שאחרי הטראגדיה בלבנון יבוא חיסול הזכויות של הפלשתינאים? אם אינכם מבינים, שאלה קונצפציות ששילמנו בעדן בעשרת אלפים בחורים הרו-גים ופצועים — אתם עלולים להביא למלחמה נוספת, לקרבנות שיהיו פי כמה, מכל הצדדים. מדיהמה השא-ננות והזאת. ראש הממשלה אומר: הנה שורר שקט, אין מה לעשות, נחכה. ממשלת רבין לא פתרה ואינה פותרת שום שאלה יסודית מאלו העומדות בפני ישראל.

ממשלת רבין עשתה דבר ששום ממשלה קודמת לא העזה: הידוק הברית עם דרום-אפריקה, עם הגזענות. ממשלה המתיימרת לדבר בשם העם היהודי, שכל כך הרבה סבל מגזענות ומאנטישמיות, מקימה ברית עם גזענות ונאציסם. הנה הנאצי פורסטר, מי נתן לו טי-הורז — ראש הממשלה של המדינה היהודית. כאילו אין כל מוסר, כאילו על הכל יענה הנשק. עכשיו נחתם הסכם על שיתוף פעולה מדעי וטכני בין ישראל לדרום-אפריקה, והכוונה היא לפתח גם נשק אטומי ביחד. זהו

לאחר הבחירות בה, וקשה יהיה לממשלה להעמיד עמ' דות-ביניים נוקשות על בסיס של הסדר-ביניים.

צריך להזכיר לכולנו שוב ושוב מה קרה לעמדות-הפתיחה במשא-ומתן על הסדר-הביניים עם מצרים. שמע' נז כאן כיצד שני חברי כנסת נכבדים מן המערך — חברי-הכנסת אבן וגבון — העלו על נס והתאפזרו בחי' לוקי-הדעות במערך כאות לוויכוח פנימי חיובי וחיוני. קשה לראות כיצד ויכוח כזה, שבאמת קיים, תורם לעמידה איתנה של הממשלה ולאמינות עמדותיה במשא-ומתן. לממשלה הזאת אין, לצערנו, מסורת ארוכה ואמינה. על בסיס רעוע כזה הסכמי ביניים או הסכמי אי-לוחמה עלולים להיות הסכמים חסרי-משמעות, שישראל תשלם בהם את המחיר המלא ולא תקבל מאומה.

המהות המשתנה של התביעות הערביות, לנוכח התהפוכות בעולם הערבי, גם היא גורם מסוכן ביותר. הפלשתינאים משמשים כיום כדור-משחק בידי ארצות ערב לקידום האינטרסים המדומים או האמיתיים שלהן, כשראשי המחבלים כזהסכמי ביניים בין האינטרסים המנוגדים, מנסים לנצלם כדי לשרת את ענייניהם. כשמשתנים האינטרסים של המדינות — משתנים גם בעלי-הברית: היום סוריה, מחר מצרים, מתחרים לוב ואחרים.

ההצעות שהובאו על-ידי ועדת-פלשתינאית שמיתנה עצרת האו"ם לפתרון הבעיה הפלשתינאית משקפות את העמדות המתונות, כביכול, של אש"פ. בהמלצות אלה באה לביטוי הגישה של "התקדמות בשלבים" מצד אש"פ, כשמנסים להסתיר את המגמות הסופיות. ועדת-פלשתינאית מדברת על הזכות להגדרה עצמית, לריבונות ולעצמאות לאומית של הפלשתינאים. אך בשלב א' הם מדברים על מסירת השטחים לידי האו"ם, החזרת פלטי 1967, ואחר כך החזרת פלטי 1948; בשלב שני — ביטול חוק השבות, חוק הנפקדים וחוק מקרקעי ישראל. רק בסוף הם מדברים במעורפל על זכויות אחרות שבאו לביטוי בהחלטות האו"ם.

לצערנו לא נפגע מעמדו של אש"פ בזירה הבינ-לאומית כתוצאה מן התהפוכות בלבנון. אני חושב שההסברה הישראלית צריכה לגצל היטב את המצב, כדי לחזור ולהסביר לעולם מה הם הפתרונות שאש"פ מציע. אבל הטאקטיקה של אש"פ הולכת ומתאימה את עצמה למציאות האמריקנית-ישראלית של הליכה בשלבים לקראת פתרונות.

הסכנה הגדולה, חברי הכנסת, היא שאנחנו הולכים להסדר-ביניים, הסדרים הדרגתיים, הסדרים בשלבים כשעניינם מכוסות ואיננו רואים לאן אנו הולכים. הערבים, מצד שני, מכסים את עיני העולם כדי שלא יראה לאיזה כיוון הם הולכים ומה הן מטרותיהם הסופיות.

במצב כזה, בהליכה עיוורת, ספק אם ניתן יהיה למצוא את האור בקצה המנהרה. במצב שכזה אני מעדיף את הגישה הראשונה שהזכיר ראש הממשלה: מעבר חד למצב של שלום. כאן לפחות נצטרך ונוכל להגדיר במפורש לאן אנו הולכים, נוכל לקבוע את האלמנטים החיוניים לבטחונה ולקיומה של מדינת ישראל.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו — לחבר-הכנסת אליאב.

היום. אבל לא שמעתי גם בדבריו של חבר-הכנסת בגין ומפי הדוברים האחרים של הליכוד תכנית שלום. לליכוד, כמו לחלק מן הממשלה, יש אינטרס ברור בהמשכו של המצב הקיים של הסיכסוך הישראלי-ערבי, ואפילו בסטאביליזציה שלו, כדי שלא יצטרכו לענות על השאלות הקשות שידרשו פתרון כשנגיע למצב של שלום.

גם לאש"פ יש אינטרס ברור בהמשך הסיכסוך ואף בליבויה של האש עד כמה שאפשר, כי זהו הדבר שנותן לאש"פ את הזכות ואת ההצדקה לקיומו ומכשיר שב-עזרתו רוכש אש"פ את אהדתה של דעת-הקהל העולמית.

ברור שלא הפתרונות הערביים של האמנה הפלשתינאית ולא הפתרונות של הליכוד וחלק של הממשלה יביאו לסיומו של הסיכסוך ויקדמו את השלום. בהצעת הסיכום שהביא חבר-הכנסת בגין בשם הליכוד הוא ציטט מקווי-הסוד של הממשלה. וגבון אמר בדיון חבר-הכנסת נבון כי קשה להגיה שעל בסיס הצעות כאלה ניתן להגיע לפתרון של שלום בסיכסוך הישראלי-ערבי.

ראש הממשלה תיאר כיצד הממשלה פועלת במקביל בשני כיוונים בחתירתה לשלום: (א) מעבר חד למצב של שלום; (ב) מעבר הדרגתי למצב של שלום דרך הסכמים בדבר ביטול מצב המלחמה. לצערנו לא פירט ראש הממשלה בכנסת בצורה מוסמכת ובשם הממשלה את מהות ההבדלים בין מצב של שלום וביטול מצב המלחמה. ראש הממשלה גם לא פירט ולא ציין מה הם ההסדרים והתנאים שישאל רואה כחיוניים לבטחונה במצב של שלום או בביטול מצב המלחמה. בהעדר הגדרה מוסמכת וברורה של כוונות הממשלה ושל מדיניותה אני רואה סכנות רבות בכיוון השני, בכיוון הדרגתי שראש הממשלה דיבר עליו. כולנו צריכים ליכוד כיצד נשחקה תביעת הממשלה להסכם אי-לוחמה תמורת ויתורים על הנפט באבו-רודיס ונסיגה למעברים. בסופו של דבר קיבלנו הסדר-ביניים שהמצרים קוראים לו "הסכם צבאי", תמורת ויתורים משמעותיים מצדנו, ותוך ויתור חלקי על העקרון של פירוק השטח שצה"ל נוסף ממנו.

הסכנות של שיטת השלבים, של מעבר הדרגתי דרך הסכמים שמהותם אינה ברורה ומוגדרת, נובעות: (א) מן המהות הקבועה של האינטרס האמריקני באזור; (ב) מן המהות המשתנה של התביעות הערביות, הולבושות צורות שונות ומשתנות לפריקים.

האינטרס האמריקני באזור הוא קבוע, והוא פונקציה של התלות האמריקנית-מערבית במקורות הנפט ושל החשש מאמבארגו מצד המדינות הערביות. האינטרס האמריקני הקבוע הוא לדחות עד כמה שאפשר את ברית-המעצות, את ההשפעה הרוסית, מן המזרח התיכון ולמנוע עימות צבאי ערבי-ישראלי העלול להסלים ולדחות את ארצות-הברית לעימות גרעיני עם ברית-המועצות.

החשש העיקרי שלנו הוא כי כדי לקדם את האינטרס האמריקני משלמים האמריקאים לערבים במטבע של ויתורים ישראליים; לישראל הם משלמים במטבע ממש, בצורה של סיוע כלכלי וצבאי. בשיטה שהממשלה מעדיפה כיום, של צעדים הדרגתיים לקראת הסכם אי-לוחמה או ביטול מצב המלחמה, תלך ותגדל הדרישה לויתורים הדרגתיים של ישראל מצד ארצות-הברית

משה כרמל (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההתרחשויות בלבנון צופנות תהפוכות לרוב, והן מחייבות מעקב על היערכות צבאית דרוכה, ואף נכונות לפעול כשיתגלה — אם יתגלה — כי מתבצעים מהלכים עוינים בגבולנו הצפוני, העלולים לסכן את בטחון ישראל.

אל ישלה איש את עצמו כי היות שאלה מכים את אלה — ישראל תצא נשכרת. יש רגליים להנחה כי ביסודו של דבר הנעשה בלבנון איננו אלא נושא עמו תמורות שליליות לחזיתנו הצפונית, ושכנתנו מעבר לגבול בצפון לא תחזור עוד להיות מה שהיתה.

אמנם סוריה שקועה עתה בקשייה הצבאיים בלבנון ובבעיותיה המדיניות בעולם הערבי והיא נוהגת זהירות שלא להסתבך בחזית שנייה עם ישראל; ואמנם המחב"ל, הנתונים במלחמה קשה עם צבא סורי סדיר, נמנעים עתה מנסיונות התנכלות נגדנו. אולם בינתיים בלבנון העצמאית, הדמוקרטית והקונסטיטוציונית נטרפת והולכת ולא תהיה עוד מה שהיתה.

בסופה של המלחמה הזאת, אפשר להניח, יבוא הסדר, אחתהעברות בין-ערבית ואם בעדיה, אשר יגבש מחדש התלכדות ערבית נגד ישראל, כשהטריטוריה הלבנונית עלולה לשמש את התוקפנות הצבאית הערבית יותר מאשר בעבר, והגבול הצפוני פרוץ להתנכלויות טרוריסטיות יותר משידענו בשנים שהלפו.

התפתחות זו מחייבת, קודם כל, התאמה משמעותית ודחופה של מערך ההגנה של ישראל בחזית הצפונית ושל התכניות האופראטיביות לעת התלקחות צבאית, הכוללות את ביצורה של ההגנה המרחבית ואת הכנתה לעמידה במלחמה, בשילוב עם מערך צה"ל. הגליל הישראלי, ו"אצבע" הגליל במזרחו במיוחד, עלולים בעת המלחמה להיות מאוימים מגבול לבנון בצפון על-ידי כוחות צבא סוריים, שלא יותרו על החלום של "סוריה הגדולה". הסכנות הצבאיות לרמת-הגולן יכונן לוח להתגלות גם מכיוונים בלתי-צפויים עד עתה ומ-מהלכים צבאיים עקיפים, תוך נסיון התקפה מן הטרר-טוריה הלבנונית לעבר הגליל ואיום על רמת-הגולן מעורפה. כל אכן זה בלתי-אפשרי כי עם שוך הקרבות יימצא מעין "מודוס ויוונדי" בין הצבא הסורי, אשר יפרס את השפעתו על לבנון ויחזיק בה בחינת פרוטקטוראט, לבין אש"פ, אשר יוכה לחירות בהפעלתם מחדש של המחבלים מגבול לבנון כלפי ישראל ובשימוש בלבנון כבסיס ראשי לכל מערכת הפעילות החבלנית, הנוכה למטריה כלשהי של הגנה סורית.

התפתחות כזו, אם תקרה, תשנה מאוד, לשלילה, את מעמדנו האסטרטגי בחזית הצפונית בהשוואה לכל שידענו שם מאז מלחמת השיחור, והיא מחייבת מעשים דיפלומאטיים דחופים כדי לסכל אותה, כמו גם היערכות צבאית מיידית כדי למנוע אותה בכוחנו שלנו, אם יהיה הכרח בכך.

ישראל נתונה עתה בתקופה של רגיעה מדינית ובטח-ונית, שהיא יחסית וארעית ועלולה להטעות ולהשלות את מי שנוטה לאינרציה של מגוחה, חוסר מעש וקפ-און, העלולים להתנקם תוך תקופה קצרה. סיבות הרגיעה נעוצות בחלקן באירועים מדיניים וצבאיים אשר לא אנו קובעים בהם, כגון הבחירות הקרובות בארצות-הברית

והמלחמה בלבנון. אולם אין להוציא מן החשבון את הסדר-הביניים עם מצרים, שנחתם לפני כעשרה חודשים, ואשר היתה לו השפעה חיובית גדולה על ההתרחשויות באזור. עובדה היא כי עם הסכם-הביניים חלה רגיעה ממשית בחזית המצרית ומתרחש תהליך של פנייה אל מעשים של פיתוח באזור התעלה, שיקום גוקי המלחמה, החזרת הפליטים — דבר שאינו מצביע על היערכות למלחמה קרובה. בעקבות הסכם-הביניים עם מצרים חלה התערעורת בולטת וברורה, אפילו יתברר שהיא ארעית, באחדות הערבית הלוחמת נגד ישראל אשר לשתי מדינות-העימות העיקריות — מצרים וסוריה. הסכם-הביניים יצר תנאים אשר הביאו לדחיקת רגליה של ברית-המועצות ממצרים ולהרחבת ההשפעה האמרי-קאית בה, שהיא חיובית ביסודה. ומה שאולי חשוב מכל הוא כי ההסכם הזה, שהושג בתיווכה של ארצות-הברית, העלה הבנה טובה בינינו לבינה, דבר שאיפשר התעצמות צבאית ישראלית מרשימה, תמיכה כלכלית חשובה לנו ועזרה מדינית אמריקנית בזירה הבין-לאומית, שאין לזלזל בה נוכח בדירותנו הגדולה בעולם.

אך יש לזכור כי הרגיעה המדינית והבטחונית היא ארעית, והיא תבוא על סיומה בעתיד הקרוב כשהיא מביאה עמה מבחנים גדולים. יש לדבר אל העם אמת, קשה ככל שתהיה, ולהכינו לעמידה בפני לחצים מדיניים שניאלץ להדוף אותם, לנכונות לווייתורים גדולים בתכ-ניות שלום נעוצות שראוי לעשותם, ולהיערכות פנימית, כלכלית וחברתית, אשר תטיל על כד על כל אורח, ועל הכל — להוסיף ולקיים דריכות בטחונית וכוונות להתייצב במלחמה אשר תבאנו, כל עוד אין שלום, היא אפשרית תמיד, שכן ההתעצמות הצבאית הערבית הגדולה מוסיפה לאיים על בטחוננו.

ישראל צריכה לא לחדול מחתירה בלתי-נלאית לשלום כולל, מלא וחווה בינינו לבין מדינות ערב ולא להרפות מכל יומה המכוננת לפרוץ את מעגל האיבה בדרך לשלום אמיתי. אפילו לא נראה עתה סיכוי טוב למהלך מדיני בכיוון זה, עקב המשולש אשר מטילים הערבים והסובייטים על דרך התכנסותה של ועידת ז'נבה — אסור לנו להרפות מן הנכונות ומן היוזמות בכיוון השלום, יהיו הקשיים ככל שיהיו. יוזמות השלום שלנו צריכות להיות גלויות וברורות לעולם כולו ומלוות בנכונות ישראלית לווייתורים טריטוריאליים משמעותיים בכל החזיתות, לרבות ביהודה ובשומרון; וזאת תוך התייצבות בגבולות בני-הגנה, שיוסכמו על-ידי הצדדים במשא-ומתן. המשמלה מוסמכת בהחלט לנהל משא-ומתן על כך עם שכנינו, אף שהכרעה סופית לגבי יהודה ושומרון תהיה טעונה הסכמת העם בבחירות.

אולם מי שבא לטעון כי אין לנהל כל משא-ומתן עם שכנינו אלא על שלום מלא וסופי בלבד, ומי שבא לקבוע כי תמה תקופת ההסדרים החלקיים, צריך לדעת את המשמעות שבדבר הזה. מניעת התקדמות אל השלום בדרך השלום היא פירושה העמקת הקפאון המדי-ני, על כל הסכנות שמצב זה טומן בחוכו לנו.

כל שצופה בעיניים פקוחות על המתהווה במחנה הערבי יבחין כי יש סיכוי קלוש ביותר להיענות ער-בית לשלום מלא וכולל בתקופה הנראית לעין, וזו אשליה מסוכנת ביותר לתלות תקוות-שווא, במציאות המורח-תיכונית החמורה האופפת אותנו. האיבה הער-

ולשלוט בהם. תושבי עבר-הירדן ותושבי הגדה יקבעו ביחד ובאורח חפשי את האופי והמשטר של מדינתם הירדנית-פלשתינאית שממזרח לישראל.

חברי הכנסת, קווי הסדר אלה עולים בקנה אחד עם האינטרס של העם הפלשתינאי להביא לידי מימוש את זהותו הלאומית ועם האינטרס של מדינת ישראל להתקיים כמדינה יהודית ודמוקרטית שאינה שליטה באוכלוסיה ערבית גדולה, דבר העלול לפגוע קשה באופיה כמדינה יהודית, עובדת ונאורה, ואף לסכן את יציבותה הפנימית עקב התפתחות דמוגרפית צפויה.

פירוט יתר, כמו גם סימון גבולות מדויקים, הוא עניין למשא-ומתן בין הצדדים, בעת שמשא-ומתן זה יתאפשר ויתנהל. כל הצגת תכנית "מדויקת", "משור-טח" ו"סופית" — כפי שיש הדורשים מאתנו — רק תביא לנו נזק בזירה הבין-לאומית בעת הזאת: היא תיתן הודמנות נוספת לאויבינו להוקיע אותנו בגלל השטחים שברצוננו להוסיף להחזיק בהם עקב צרכי הבטחון שאין להתפשר בהם, והצעותינו המפורטות לא יתקבלו אלא כעמדת מיקוח ראשונה, ויבקשו לדחוף אותנו ממנה אל גבולות 1967.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אליאב, ואחריו — לחברי-הכנסת פעיל.

אריה אליאב (סיעה סוציאליסטית עצמאית):

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, אנו, חברי לדעה ואנו, אומרים כי לעם ישראל יש מלוא הזכויות ההיסטוריות והלאומיות על כל ארץ-ישראל משני עברי הירדן. אך כן הדבר גם באשר לעם הערבי הפלשתינאי. ההתנגשות בין זכויות אלה ובין שתי תנועות לאומיות הדוגלות בהן היא שורש הסיכסוך הישראלי-ערבי.

אנו אומרים כי התכנית היחידה לפתרון הסיכסוך בדרכי שלום היא חלוקת ארץ-ישראל בין שתי התנועות הלאומיות הללו — היהודית-ציונית והערבית-פלשתית-נאית. אנו אומרים כי על הממשלה הישראלית להכריז כי היא מכירה בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי ובזכותו למדינה משלו בחלק מארץ-ישראל. אנו אומרים כי על ממשלה ישראלית להצהיר כי תמורת שלום מלא, שפירושו חוץ שלום, יחסים דיפלומטיים ופירוק שטחים המוחזקים בפיקוח הדדי, היא תהיה מוכנה להחזיר, בחיקונים שיבואו תוך הסכמה הדדית, את השטחים המוחזקים על-ידיה מאז מלחמת ששת הימים.

אנו אומרים כי על ממשלה ישראלית להצהיר כי היא מוכנה למשא-ומתן על חלוקת ארץ-ישראל מחדש, וכי זוהי זכותם של הערבים להחליט אם בחלק שיכלול את הגדה, את הרצועה ואת מזרח הירדן תוקם מדינה אחת או תוקמה שתי מדינות. זכותם גם לקבוע למדינה או למדינות הללו את שמותיהן ואת צורת משטרן.

אנו אומרים כי למשא-ומתן זה על ממשלת ישראל להיות מוכנה לשבת עם כל גוף או עם כל אירגון יציג של הערבים הפלשתינאים או עם כמה גופים או אירגונים כאלה ביחד — לרבות אש"פ — וזה בתנאי של הכרת זכויות הדדיות.

בית סביבנו היא עוד עמוקה ופעילה, ההתעצמות הצבאית הערבית גוברת מאוד, והחלומות להשמיד את ישראל לא חלפו מן העולם. אף הממונים ביותר בעולם הערבי אינם אלא מוכנים בשעה זו — כתמורה לנסיגה ישראלית מלאה מכל השטחים, לרבות נסיגה מירושלים — להסכים להפסקת המלחמה, להשלים עם עובדת קיומה של ישראל, להגיע להסדרים מוגבלים של דו-קיום מדינה בצד מדינה, וכל זאת תוך השארת עצם נושא השלום להכרעתו של הדור הבא או הדורות הבאים.

במצב זה השלכת היהב על תכנית נוקשה ויחידה, המדברת על שלום מלא, סופי וחוזי, ותהיה היא אידיאלית ככל שתהיה, החייבת להיות מושגת ולהתבצע בשלמותה, איננה, בקונסטלציה הקיימת, אלא אשליה גמורה, וסופה כשלון חרוץ. היאחות בתכנית כזו איננה אלא חסימת הדרך בפני כל הסדר מדיני אפשרי שיהיה בו כדי למנוע מלחמה ולקרב את השלום. קפאון זה, שלא יהיה ממנו כל מוצא מדיני, איננו יכול אלא להוביל או אל מלחמה או אל הסדר כפוי, או אל שניהם יחד, בזה אחר זה, כשהסדר כפוי יופיע אולי אחר מלחמה נוספת.

בדבקות הזאת בתכנית שלום מלאה וכוללת, ובה בלבד, תוך התנגדות להסדרים חלקיים או הסכמים בשלבים חברי יחד שני מחנות פוליטיים מנוגדים בתכלית. המחנה האחד מאמין כי נכונות לנסיגה ישראלית, מלאה וכוללת, אל גבולות 4 ביוני 1967, אם הדבר נאמר בתנאי פה או בפה מלא, אינו עשויה להביא את השלום. אלא שזוהי טעות חמורה בהערכת המתהווה במחנה הערבי, שלא בשל כך כלל וכלל יהיו ויתוריה של ישראל ככל שיהיו, אפילו עד כדי סיכון בטחונה העצמי. והמחנה השני מניף את תביעת השלום הכולל והמלא, בידעו היטב כי היא חסרת כל ריאליזם בימינו, בבקשו לשמר ביוזעין את הקפאון לצורך ההחזקה בכל השטחים, וזאת תוך אטימות גמורה בפני הסכנות הגוברות אשר מצב מתמשך זה עלול להביא על מדינת ישראל.

חברי הכנסת, אין כל אמת באמירה החוזרת, ששמענו אותה גם מעל לבמה הזאת היום, כי אין לישראל תכנית שלום. בהצגת דברים זו יש עוול כלפי עצמנו, נזק למדיניותנו וחוסר צדק. ישראל הבהירה ושבחה ותבהירה את נכונותה לפשרות טריטוריאליות משמעותיות בכל הגזרות, לרבות הגזירה המרכזית, למען השלום. אמנם דבר זה מעורר חילוקי-דעות גדולים בקיר-בנו, אך בבוא העת תיפול הכרעה שתחייב את הכל, והכרעה זו תהיה דמוקרטית-פארלאמנטארית, ולא הכרעה חוץ-פארלאמנטארית פרועה ואלימה כטעמו של "גוש אמונים".

עקרונות התכנית הישראלית יש בהם אינדיקציות, ברורות לכל, לגבי הנכונות לוויתורים, כמו גם לגבי גבולות הבטחון ההכרחיים שאינם זיהים עם גבולות 1967, כמו גם לגבי ההכרח להבטיח את חופש השיט בדרום בכוחנו העצמי.

חברי הכנסת, אין עוד התעלמות מן הנושא הפלשתינאי, וקיימת נכונות ישראלית לתת יד לפתרונו. הדבר יכול להיעשות על-ידי יצירת תנאים לביטוי של הזהות הפלשתינאית שתמצא את פתרונו בטרטוריה של עבר-הירדן, שיצורפו אליה שטחים והמאכלסים מאות אלפי ערבים בגדה המערבית, שאין לישראל עניין לספח אותם

והסדר בלתי-שיגרתי זה חייבים להביא בחשבון הן את הזכויות ואת האינטרסים הדתיים והלאומיים של הנוצרים והן את הזכויות ואת האינטרסים הדתיים והלאומיים של הערבים בעיר המיוחדת הזאת. תהיה זו אשליה לחשוב כי בלי פתרון מיוחד במינו לירושלים נוכל להתקדם לשלום מלא עם הערבים.

אנו אומרים כי על ישראל לבצע מפעלי פיתוח גדולים בגליל ובנגב — מפעלי פיתוח הנגב, ובעיקר מפעלי פיתוח הערבה, שישתלבו עם בוא השלום במפרץ ערביים מקבילים שיוקמו לאורך הירדן ובערבה. ביחד יהיו המפעלים הללו בסיס אדיר לפיתוח אזורי.

על ממשלת ישראל לפתח את הגליל בקנה-מידה גדול ובעדיפות לאומית גבוהה ביותר, ולהכריז כי היא לא תפקיע לשם כך אף לא דונאם אחד מאדמות יהודים ומאדמות ערבים בגליל, וכי הפיתוח יהיה לטובת כל תושבי ישראל וכל אזרחיה בגליל.

אנו אומרים כי עד השלום ובדרך אליו יש לאפשר למיליון ערביי הגדה והרצועה להתארגן התארגנות פוליטית חפשית. יש לאפשר להם להקים מפלגות פוליטיות יציגות ולקיים חופש ביטוי בכתב ובעל-פה. לכל אלה יהיה, כמובן, תנאי אחד בלבד: אסור יהיה להשתמש באלימות ובנשק, ואסור יהיה לאיים בשימוש כזה.

אנו מודעים היטב לכך שעד השלום, ושנים רבות אחריו, יהיה על ישראל להחזיק צבא מודרני ומשוכלל ומיטב אמצעי ההרתעה החדישים ביותר. על ישראל לתת את כל כוחה ואת כל אונה לחיזוקו של צה"ל ולהפיכתו מחדש לצבא רוה, שרירי, גמיש, קפיצי, בלתי-שיגרתי, מאלתר ורב-תושיה.

אנו טוענים כי יישומה הלכה למעשה של דרכנו, הן כטאקטיקה והן כאסטרטגיה מדינית, יביא לשינוי אדיר ומהפכני במצבה של ישראל בעולם. היא תמצא הבנה חדשה בין עמי העולם, גם בקרב העולם השלישי. יישום כזה עשוי להביא לחידוש היחסים הדיפלומטיים עם ברית-המועצות ולהוצאתה של ישראל ממעגל הבדידות הנורא שנקלעה אליו. ממצב של מתי-גונות והזקקות לרחמים תיהפכה ישראל והציונות למה שהיו צריכות להיות — גאות, אמיצות, צודקות ועומדות על שלהן.

אנו אומרים כי על ישראל להצהיר ולהזהיר את עמי ערב באשר עמי העולם כי עם כל רצוננו לשלום-אמת לא נעשה דבר מעמדת חולשה. להיפך — עמדתנו תחזור להיות עמדת כוח. לא ניסוג ללא תמורה, ואם יוקמו הרפתקנים ערביים להרגנו, נשכים עליהם להרגם בכל כוחנו ובכלא תחושת צידקתנו.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פעיל, ואחריו — לחבר-הכנסת רימלט.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להתחיל בדברי בדיון זה בהבעת תמיחה על ראש הממשלה, שמפריז בחשיבות הסכם-הביניים שעשינו עם מצרים, חולק לו שבחים ותולה בו כל כך הרבה דברים טובים, עד שחייכתי לשמוע שגם רעידת האדמה באיטליה היתה בגלל הסכם-ביניים זה. כל דבר שקרה נובע, לפי דעתו של ראש הממשלה, מהסכם-הביניים.

אנו אומרים כי על ישראל להיות מוכנה למשא-ומתן עם כל ארצות ערב השכנות — מצרים, סוריה, ירדן, הפלשתינאים ולבנון — על מכלול הבעיות ועל הסדר השלום בכל מקום ובכל עת, על בסיס הצהרותיה ועל בסיס הודיות. ישראל תהיה מוכנה, לחלופין, לשבת עם כל מדינה או עם כל אירגון בנפרד.

אנו יודעים היטב כי חלקים גדולים בעולם הערבי עדיין שואפים ל"פתרון סופי" של הבעיה היהודית ולמחיקת מדינת ישראל. אנו מודעים לכך כי הסיסמה של אש"ף ל"פלשתינה דמוקרטית וחילונית" אינה אלא מסווה לרצון למחוק את ישראל בעולם. אך עם זה אנו מודעים לעובדה שקיימים בקרב הערבים ובקרב הפלשתינאים זרמי מחשבה אחרים, המוכנים להשלים עם ישראל ועם קיומה ולחיות אתה בשלום.

אנו אומרים כי רק מדיניות ישראלית כזאת תחזק את האלמנטים הללו בעולם הערבי ותקרב את השלום. אנו מודעים לכך שרוב עמי ערב ומנהיגיהם אינם מוכנים עדיין לשלום מלא. לפי השקפתנו ההחלטת לעבור מן המצב של היום למצב של שלום מלא היא תנאי בסיסי לפתיחת תהליך שיבוא בו השלום, תוך כני החזרת השטחים בשלבים. קצב החזרת השטחים יהיה מותנה בקצב מימושו של השלום. קצב זה יהיה תלוי במידה רבה בערבים: אם בדרך אל השלום המלא המוצהר עליידי שני הצדדים יתנו הערבים הרבה, יקבלו הרבה; יתנו מעט — יקבלו מעט; לא יתנו כלום — לא יקבלו כלום. יתנו הכל, כלומר שלום מלא — יקבלו הכל.

אנו אומרים כי עוד לפני השלום על ישראל להקים רשות לטיפול בכל נושא הפליטים הפלשתינאים שבתחומיה — הן באשר לפיצויים אינדיבידואליים וקולקטיביים והן באשר לראשית תכנון וראשית ביצוע תכניות לשקום הפליטים בריפוע-עזה ובגדה המערבית. זה יהיה שלב בפתרון כולל של בעיית הפלשתינאים בתחומי המדינה הערבית שתקום. כמו כן אנו אומרים כי יש להקים רשות ממלכתית שתרכז את כל הנתונים על הרכוש שגנלק מהידי ארצות ערב כאשר עלו לישראל. תביעות אלה תובאנה לכל פורום משא-ומתן עם ארצות ערב.

אנו אומרים כי הקמת הישובים מעבר לקו הירוק לא היתה חיונית לבטחון ישראל. אך משקמו, יש לדון על גורלם במשא-ומתן עם המדינות הערביות הנוגעות בדבר, תוך הכרה כי הקמתם איננה סיפוח דה-פאקטו. יש להניח כי עם בוא השלום יהיו ישובים יהודיים שיהיו בארצות ערב השכנות מזכויות מיעוטים, כשם שקיים מיעוט של ערבים פלשתינאים אורחי ישראל שיהיה כאן מכל הזכויות.

אנו אומרים כי עד למשא-ומתן על שלום יש לחדול מהקמת ישובים יהודיים נוספים בשטחים. הקמת ישובים כאלה רק תכביד על כל משא-ומתן כזה ותסבך אותו.

אנו אומרים כי ירושלים, לב הציונות ולב העם היהודי, היתה ותישאר בירת ישראל. אך במשא-ומתן לשלום עם הפלשתינאים חייבים למצוא הסדר בלתי-שיגרתי, כגון הקמת מועצות עירוניות נפרדות, ערבית ויהודית, תחת מסגרת-גג של ירושלים רבתי או פרוז-דור טריטוריאלי מן המדינה הערבית למקומות הקדושים למוסלמים, או פתרונית דומים ומשולבים. פתרון

המעורבות הסורית עכשיו בלבנון אלא לפני חודשים מספר, בגלל הפליט הסורי עם ירדן.

(ב) התופעה השנייה, שהיא חשובה וצריכה להדאג אותנו יותר, היא הזעזועים העמוקים בזירה הפלשתינאית הנמצאת תחת שלטון ישראל, בעיקר ביהודה ובשומרון ובמזרח-ירושלים.

שתי תופעות אלו הן תופעות שהתרחשו בזירת הסיכסוך הערבי-ישראלי ואינן קשורות בהסדר-הביניים. זו התפתחות היסטורית, שסיבתה ארוכת-טווח, יחסית.

ובמישור הבין-לאומי נמשך בידודה של ישראל, כאשר בעל בריתה היחיד הוא עדיין ארצות-הברית, דבר המתבטא לאחרונה, לעניות דעתי, בשתי תופעות מד-איגות שאעלה אותן כאן:

(א) בכל מגעיה של ארצות-הברית עם סוריה או כלפי סוריה בפרשת לבנון משתמשים האמריקנים בישראל כתוקף פוטנציאלי של לבנון, אם סוריה תקיח תבשילה, כשארצות-הברית מציגה עצמה ככוח היחיד היכול לרסן את ישראל. לפי הערכתי ההתערבות הסורית והזהירות המופלגת שהסורים מגלים בלבנון גובעות מכוסר ההרתעה הפוטנציאלי הישראלי, שהובא לידיעת סוריה באמצעות ארצות-הברית. מי המרוויח? ארצות-הברית. בינתיים שופר מעמדה בסוריה—יש לה, כמובן, מה להציע לסוריה חוץ מכך שישראל לא תתקוף את לבנון — אולם היא נשענת במידה לא מבוטלת על כוחה המרתיע של ישראל בלבנון. כך ארצות-הברית נמצאת נשכרת מבעל-הברית 'הישראלי'. זה מראה שלאמריקאים יש אינטרס לפעמים להשתמש, לנצל וליהנות באופן פוליטי מישראל החזקה. מדיניותנו צריכה לעתים להיזהר שלא להיקלע לתפקיד של בולדוג. אני מדבר על התופעה העקרונית. אני בהחלט חושב כי ישראל נוהגת בחכמה כשאינה מתערבת בלבנון.

(ב) דומה כי בתקופה האחרונה הולכת ומעמיקה נמיכות הקומה של מדיניות החוץ הישראלית אפילו עד כדי כך שהדבר התבטא בדברי ראש הממשלה בוועידת מפ"ם האחרונה ובדברי שרים אחרים האומרים זאת בהודמנויות אחרות, בערך בטון זה, כדי להצדיק מהלך ישראלי מסוים או עמדה מסוימת — או, לפי טעמי, מתחל מסויים. הטענה היא: אפילו האמריקאים אומרים שאנחנו בסדר, זאת אומרת ארצות-הברית וממשלתה — בין בבית-הלבן, בין בקונגרס ובין במה שמכונה דעת הקהל. אם בארצות-הברית אומרים שזה בסדר, סימן שזה בסדר. אולי זה מצב אוֹבִיֶקְטִיבִי. אולי כך קורה כאשר מדינה טכנה נקלעת למצב שהיא מבודדת מכל העולם ורק מעצמה אחת תומכת בה. והמסקנה היא שצריך לפתח מדיניות ישראלית עצמאית; להתחשב אמנם בידידים, אבל לא כל מה שאומרים הוא בהכרח בסדר.

הפרספקטיבה מן המצב שניתחתי עכשיו לעתיד הקרוב היא: אין בהירות במה שיקרה בלבנון. דבר אחד בטוח, שהאינטרס הישראלי הוא כי לבנון תישאר מדי-נת'חץ עצמאית. אם אכן זה יקרה — תיקי, תשבי יתרץ קושיות ובעיות.

נהגתי הנאה אינטלקטואלית עמוקה מן הניתוח של חבר-הכנסת אבא אבן. הוא ניתח את מדינת לבנון שנוצרה ב-1926 על-ידי צרפת. הוא תיאר מה קורה למדינה החושבת שבטחונה בנוי על טריטוריות, וסופה שמוצאת עצמה מבחינה אתנית, אנושית, בפני שוקת

משה כרמל (המערך):
מה הם הדברים הטובים?

מאיר פעיל (מוקד):

מדוע הבאתי את הדוגמה של רעידת האדמה באי-טליה? כי אני חושב שקרה הרבה דברים בעולם, טובים ורעים, שאינם שייכים ואינם גובעים מהסכם-הביניים.

אני חושב שהסכם-הביניים בין ישראל ומצרים לא הוכיח עצמו עד היום יותר מאשר הסכם המבוא פסק זמן.

בעולם הערבי של מדינות העימות חלו רק שני שינויים בגלל הסכם-הביניים עם מצרים, ואני מרשה לעצמי להסב את תשומת-הלב אליהם. השינוי הראשון — הברית הצבאית שקמה בין סוריה וירדן, המכוונת נגד ישראל אם לא יתחילו הסדר-ביניים או התפתחות אחרת בין ישראל ובין שתי מדינות אלה; הסדר-ביניים שעניינם יהיה — ואני מגיח שזהו מה שרוצות שתי המדינות הללו — ויתורים ישראלים טריטוריאליים, ולו גם קלים — כמו בבקעת-יריחו וברמת-הגולן — תמורת תקופות זמן נוספות של שקט בלי התקרבות משמעותית לשלום. זהו השינוי האחד שחל בגלל הסכם-הביניים בין ישראל ומצרים — הברית כנגדנו במזרח.

השינוי השני אשר חל: כתוצאה מברית זו, בין סוריה וירדן, נדחה אש"פ מבריתו עם סוריה לכלל בית אינטרסים עם מצרים. זה גובע מן הפליט הסורי-ירדני, שהעמיד את אש"פ בצל. אפשר להבין את האינטרס הסורי, שהרי אם צריך להתכונן לאימונים על ישראל, מוטב ברית עם ירדן שהיא חזקה בהרבה מאש"פ. זאת בהנחה או מחשש שמצרים לא תצטרף — וזו תוצאה חיובית מהסכם-הביניים.

נוסף על כך חלו בתקופה האחרונה התופעות הבאות, שלפי עניות דעתי אינן שייכות להסכם-הביניים, אבל הן התרחשו.

(חבר-הכנסת א. גיבלבר קורא קרי-את-ביניים)
זו לא תוצאה חיובית ולא תוצאה שלילית.

משה כרמל (המערך):

מה התוצאות החיוביות?

מאיר פעיל (מוקד):

אמיתי מה לדעתי קרה בגלל הסכם-הביניים. נתקדב. יש דברים שאינם שייכים להסכם-הביניים. מה גובע מהסכם-הביניים אמיתי. אם לפי דעתך ההסכם בין סוריה וירדן הוא תופעה חיובית, יבושם לך. זה מעניין, אבל יבושם לך.

(חבר-הכנסת א. גיבלבר קורא קרי-את-ביניים)

"אדער יא אדער נישט" — אומרים בידיש. אבל ברור שברית זו, בין סוריה וירדן, היא תוצאה של הסכם-הביניים.

בנוסף על כך חלו בתקופה האחרונה שתי התופעות הבאות, שתייהן אינן חיוביות ואינן כרוכות בהסכם-הביניים: (א) טראגדיית לבנון, שהגיעה עכשיו לשלב של מעורבות סורית בינונית, לפי הערכתי, לא מאסיבית, אשר החריפה את הניכור — לפחות בינתיים — בין סוריה ואש"פ. אבל ניכור זה לא התחיל בגלל

מה שניתחתי עכשיו זה מה שיקרה. ממשלתנו רוצה להרוויח זמן, ואילו הזמן סופו שהוא פועל לרעתנו.

אחרון אחרון, המסקנה שלי מניתוח זה היא: על ישראל להעדיף מעבר חד לשלום, אני משתמש במונחים של ראש של מעבר חד לשלום. אני משתמש במונחים של ראש הממשלה. לשם כך דרושה מדיניות ישראלית שעניינה לא להרוויח זמן אלא להחיש דינאמיקה של עשיית שלום עם העולם הערבי, הווי אומר הצעה ישראלית, בנתונים של היום, על נכונות לפנות את רמת-הגולן תמורת הסכם שלום חוזי עם סוריה ופירוז; נכונות ישראלית לפנות את חצי-האי סיני תמורת הסכם שלום חוזי עם מצרים ופירוז; ונכונות ישראלית לפנות את יהודה ושומרון, רצועת-עזה ואף חלק ממזרח-ירושלים תמורת הקמת מדינה פלשתינאית עצמאית או בפדרציה עם ירדן, ובינתיים יש להכריז ולהודיע, כדי שהעולם הערבי והעולם הגדול יראו ש"מדברים ביונס", על הפסקת ההתנחלויות מיד. זאת כדי להבליט תבונה יהודית פשוטה. מי שחרר לבטחון, מוטב שיידע כי בשביל זה קיימים צה"ל וכוחות הבטחון. לא קדום ולא פצאל יעניקו את הבטחון. גם השם פצאל הוא פאנטאסטי — אחיו של הורדוס זוכה בתרבות ישראל לכך שישוּב ייקרא על שמו. ממש תענוג. "א גרויסער צדיק" ("צדיק גדול"). אולם זו בעיה אחרת, השייכת לניגון הקורה בתוכנו בתרבות. לא יכולתם למצוא שם אחר?

אם אתם רוצים להתייחס לחידוש כלשהו, לתופעות חדשות שקרו לאחרונה, אני עוד מסוגל להבין שממשלת ישראל, לאחר הבחירות ביהודה ושומרון, תאמר בערך כך: ראינו במה בחרתם, אנחנו בערך מבינים מה רצונכם, ואנחנו מוכנים עקרונית להסכים להגדרה עצמית לערביי הגדה ורצועת-עזה. למדנו את הלקח, ואנחנו מוכנים לדבר עם כל נציגות פלשתינאית, גם פנימית, שתבחרו מתוכם; שהמועצות העירוריות החדשות ותכנסנה ותהיינה מעל מועצה פלשתינאית זמנית; ונדבר גם אתכם על הגדרה עצמית — לא על ניהול עצמי בשיטת שרי-בטחוננו שמעון פרס, הרוצה ליצור בארץ-ישראל קאנטונים בשיטת האפארט-היד, אלא הגדרה עצמית.

יוחנן בדר (הליכוד):

אפילו בגן-ילדים לא יאמינו לזה.

מאיר פעיל (מוקד):

חבר-הכנסת בדר מדבר על גן-ילדים? אני עוד מסוגל להבין ממשל העוקב אחר המציאות ומנסה להתאים מדיניות חדשה עלי-פי מה שקורה.

תכנית כוללת זו שהצעתי לעיל אפשר לבצע בשלבים, לכך אני מסכים, תוך הסדר-ביניים, או אף כעיסקת-חבילה אחת, זה תלוי בכך איך הצד השני יגיב. אבל שתהיה תכנית כוללת, תכנית זו היא גם דרך-המלך לפרוץ את בדידותנו בעולם, באשר יש סיכוי שבעקבותיה יחודשו יחסים דיפלומטיים עם מעצמה כמו ברית-המועצות — ואני אומר דיפלומטיים, לא רומאנטיים — ואולי אפילו, מה שיותר חשוב, עם מדינות העולם השלישי.

הי"ר מ. שחל:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רימלט, ואחריו — לאחרון הנואמים, חבר-הכנסת דיון.

שבורה. מי שצריך להסיק לקח אלה כל חסידי ארץ-ישראל השלמה. אם אינם רוצים שבעוד דור או בעוד שני דורות נעמוד במצב דמוגרפי דומה, מוטב שיביטו על לבנון, ותשמש להם לבנון אור אדום מהבהב ממה יש להימנע.

ולבד מלבנון, מכוח הדינאמיקה של חיי המזרח התיכון אני חרד שתקרה אחת מן השלוש: אחת, במקום או במאוחר, מתוך השקט של פסק הזמן יתחילו לחצים אמריקניים — נגיה לאחר הבחירות בארצות-הברית — להסדר-ביניים בחזית המזרחית שלנו, ברמת-הגולן ובבקעת-הירדן, ואם יהיו לחצים אמריקניים רציניים — היה יהיו נסיגות — אני יודע, אפשרות שנייה: אם דינאמיקה זו לא תפעל — אם משום שנצליח להתעקש, כפי שהליכוד רוצה, או שנצליח לשכנע אלמנטים פו-ליטיים שם בארצות-הברית שלא ילחצו — יש להניח שתפרוץ מלחמת התשה, אולי יקראו לזה בשם אחר: מלחמה בטורים נמוכים, קודם כל בחזית המזרחית, בזירת ירדן וסוריה; בשביל זאת הקימו את הברית. אינני יודע מה יקרה בזירת לבנון. אי-אפשר לדעת כיצד העניינים יתגלגלו, אולם יחממו את הגבול בשיטות שונות, ביניהן מלחמת גרילה. המטרה תהיה להצביע קבל עולם: לא ניתן לישראלים לשחק עוד סטאטוס-קוו, בתקווה שדינאמיקה זו של מלחמה בטורים נמוכים תשכנע את מעצמות העולם, בעיקר את ארצות-הברית, ללחוץ עלינו להסדר-ביניים או להסדרים מקיפים יותר, והיה, אם האפשרות השנייה לא תפעל, צריך לצפות לאפשרות השלישית: למלחמה, שהערבים יזומו בחזית המזרחית, מתוך דינאמיקה זו, מלחמה בקנה-מידה מלא. אני מקווה שננצח, אני יותר מאשר מקווה, אני גם בטוח שננצח במישור הצבאי. אני מקווה שלא יהיו מחדלים; ננצח גם אם יהיו מחדלים, אבל יותר לאט. ננצח גם מבחינה צבאית וגם מבחינה טריטוריאלי; אבל בתום הנצחון — כבר אפשר לחוש איך המעצמות תמשוכנה אותנו לאחר, וידידינו האמריקאים בראש, מכוח הדינאמיקה של מאבקם עם ברית-המועצות בעולם הערבי. אם הנצחון יתחולל אל מול ירדן, יהיה לאמריקאים אינטרס; אם הנצחון יתרחש מול סוריה, לרוסים יהיה אינטרס. במקביל לכל המהומה הזאת תמשוך הקלחת בשטחים המוחזקים המיושבים בפלשתינים. אני יודע שיקומו חברים ויאמרו: אתה מסית אותם — כאילו הם מחכים לחבר כנסת כמאיר פעיל שיסית אותם. אין להם דרך אחרת. אני מצטער מאוד. אני עושה בתוכנו ניתוח יהודי-ישראלי, אפילו אם הוא חריף. מוטב לחשוב לאן דברים מתגלגלים. לשמוע את דברי בחרי חדרים — שום איש איננו מעוניין. אצל כמה חוגים בישראל אני פסול שבפסולים. באמצעי התקשורת, בגלי צה"ל ובכוחות הבטחון אסור לשמוע אותי. נותרה רק הכנסת, אולם חלקם סבור שגם כאן אסור שמא אתה, חסיד-חלילה, תואשם כמסית ומדיח. המס-קנה היא: לחשוב מותר איפוא רק ל"ממסדניקים" ולאנשי הליכוד.

משא נסים (הליכוד):

האם יש לך טענה שאתה מופלה בכלי התקשורת? האם אתה מופלה?

מאיר פעיל (מוקד):

בהחלט כן, ואף אגע בעניין זה בעתיד.

של מפלגת העבודה על נכונותה לויתורים מרחיקי-לכת גם ביהודה ובשומרון. שנית, אני שואל את עצמי: ההכרזה הזאת — לשם מה היא באה? אני שואל ואני משיב: לא היה כאן צורך מדיני אובייקטיבי באיזון תגובה כדי לתאם עמדה עם ארצות-הברית. ארצות-הברית שקועה כעת בדברים אחרים. לא היתה גם כוונה לאותה לערבים הנמצאים כעת ביורה הרוחתת הלבנונית, אולי חולפת בלבד.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
זה היה איתות למפ"ם.

אלימלך רימלט (הליכוד):

אתה איש הסייעתא דשמיא — שאני זקוק לה — אל תתחרה בריבונות-של-עולם.

חוץ מזה, אויבנו וידידיהם אינם מסתפקים בויתור-רים מרחיקי-לכת. הם רוצים עוד יותר. כי הם חושבים שצריך לכופ על ישראל את ביצוע החלטות מועצת הבטחון כפי שהם מבינים אותה. הדבר בא, כפי שאני מבין, למען הציג תעודת כשרות של מפלגת העבודה לפני מפ"ם, תעודה המכשירה אותה להוסיף ולהיות שותפה במערך. אני יכול להבין זאת כצורך מפלגתי. אבל הודעה כזאת אפשר היה למסור בפורום סגור, לא בישיבה זו, במקום שהתהווה, הלאומית והבין-לאומית, היתה די גדולה. אילו היה ראש הממשלה מסתפק בדבר אחד: אנתנו מוכנים, תמורת שלום, לויתורים מפלגיים בכל הגזרות — נקודה — הייתי מבין, אם כי לא הייתי מסכים לכך. אבל הוא הוסיף: הואיל ואין השלום בהישג יד, צריך לנסות ללכת גם בדרכים אחרות. והרוב בממשלת ישראל מבין, כנראה, ושותף להבנה שאין השלום כיום בהישג יד, לא בראיית עין ולא בחישוב השנים. מה יוצא אפוא? ויתורים מפלגיים נרשמו, הויתור על השלום, על חווה שלום, עומד והוויכוח יתחיל על התמורה. כך זה היה בהסכם ההפ-רדה השני עם מצרים.

אינני מתנגד — ואני מדבר כעת אישית, לא על דעת סיעתי — למשא-ומתן ישיר עם מצרים על ביטול מצב המלחמה, משא-ומתן ישיר. אבל האם הממשלה מוכנה לכך? האם סיכמה את המרכיבים של סוף מצב המלחמה? וצריכים להיות ביניהם הכרה, יחסי מסחר, סיום כל איבה בכל צורותיה וקווים בניהגנה. אינני יודע אם זה אקטואלי, אם זה מציאותי. אבל לא אוכל להגיד שיש לי אמון בממשלה הזאת, והיא תתחיל בויתורים מפלגיים לא תמורת שלום — רק תמורת ביטול מצב המלחמה — ותעבור תוך כדי המשא-ומתן לאיזה דבר הדומה יותר להסדר-ביניים, ובסופו של דבר יראו בזה המצרים הסכם הפרדה שליש בלבד. כי ראש הממשלה לא הדגיש הבדלים בין "צעדים אחרים" ובין שלום ביחס להיקף הויתורים שלנו.

אינני אוהב להתעסק בסמאנטיקה, אבל היה הרבה יותר נכון לדבר על פשרות, לא על ויתורים חד-צדדיים, ואני שייך לאלה המסכימים לפשרה טריטוריאלית, מחוץ לארץ-ישראל. אנחנו, מבלי משים, מתקרבים אל המינות והלכתי-הרות של אויבנו, ששרש הרשעים ולב לבו של הסיכסוך הוא קודם כל בטריטוריות, ואם רוצים להזכיר את השלום כ"סגולה" — האם צריך פעם אחר פעם לחזור ולהצהיר על מה היינו מוכנים לוותר, מבלי שנשמע נכונות לעצם השלום גם מן הצד השני? וכמו

אלימלך רימלט (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הסקירה האופ-טימית של ראש הממשלה, שדמתה כמעט למסע היש-גים, מזמינה תגובה בנוסח הפתחם או השאלה היהודית העממית: אם כל כך טוב, למה בכל זאת המצב כה רציני?

נתחיל מן המצב המדיני: האם אין אי-ודאות? אין מתח לקראת השנה הבאה, שכל הדוברים הבכירים של הממשלה מתארים אותה כשנה של הכרעות קשות, גורליות, של לחצים כבדים? אין דיכדוך בציבור? אבל אני רוצה להישאר ביחסי-חוץ. יש לברך על כך שיש תיאום בין ממשלת ישראל ובין הממשל של ארצות-הברית ביחס לדרכים, הליכים, ולראיית כמה דברים במשותף; בציבור, בעניין הטאקטיקה. אולם האם יש גם הבנה ביחס למהות הפתרון של הסיכסוך במזרח התיכון? הלא כאן פתוח פער גדול. ואין מנוס מכך — היום, מחר או מחרתיים — שיהיה ויכוח על כך. כי הקונפסציה האמריקנית הווה — אינני יודע אם תהיה, אבל היא היתה — מאקסימום של ויתורים תמורת מינימל של שלום. לא בצורה כזאת נוסחו הדברים, אבל זו תמציתם.

כולנו חבים תודה לעם האמריקני, לנשיאו, לקונגרס, על העזרה הגדולה. ידיד אחד נשאר לנו. אבל להעלים עין מקשים שאנחנו הולכים לקראתם?

ואם אמנם השנה הבאה תהיה שנה של הכרעות גורליות, ואין נכונות פאטאליסטית להיות מוכנים מראש להיענות לחץ או למערכת לחצים במקרה זה — ואני אינני רוצה לייעץ לראש הממשלה — בסקירה הבאה לסכם שנתיים של ממשלה זו בכהונתה אני במקומו לא הייתי מתעלם מבעיות כלכליות וחברתיות. כי בהן הלא תלוי כושר העמידה של מדינת ישראל בלחצים, במשברים חולפים, בכל מה שצפוי לנו ועשוי להיות.

אדוני היושב-ראש, ראש הממשלה הכריז לפני ימים אחדים בוועידת מפלגת הפועלים המאוחדת שהמע-ר, מפלגת העבודה, או כפי שהוא כינה אותה תנועת העבודה, והדגיש את ההבדל בין תנועת עבודה כתנועת עבודה ובין האופוזיציה — ניסוח שהוא לא כל כך מוצלח, עם כל הכבוד, כי הבדלי דעות פוליטיים הם לא דווקא לפי חתך מעמדי של תנועת עבודה או אופוזיציה; יש השקפות שונות בתנועת העבודה ויש דעות שונות מחוץ לתנועת העבודה — אבל שם הוא אמר שתנועת העבודה, כלומר מפלגת העבודה שהוא גם דיבר בשמה, בירך בשמה, מוכנה תמורת שלום לויתורים מרחיקי-לכת בסיני, בגולן, וביהודה ובשומ-רון, בכל הגזרות. אבל, הוא הוסיף, במידה שהדברים נשמעו — כי היתה סערת תשואות לשמע הבשורה על נכונות לויתורים מרחיקי-לכת גם ביהודה ובשומרון, כאילו זה דבר חדש, ואולי משום כך לא שמעו מה שראש הממשלה הוסיף — שהוא איננו יכול לומר שהשלום שתומרתו מוכנים לוותר ויתורים מרחיקי-לכת הוא בהישג ידנו. והואיל וכך הוא הדבר, הרי הממשלה מוכנה לדרכים אחרות כדי להגיע לשלום. הוא בוודאי דיבר בשם שרי מפלגת העבודה.

קודם כל אני רוצה להעיר שנדמה לי שזו הפעם הראשונה, אם אינני טועה, ששמעתי הכרזה רשמית, לא ברמז, לא בפורום סגור, של הנציג הבכיר ביותר

לרוסיה. נשק רוסי לא רק יורה, הוא לא רק בשימוש נגד ישראל, יש לו גם תכונה אחרת: נשק זה מביא לריקמת יחסים פוליטיים בין רוסיה למדינה המחומשת.

אני יודע שמה שאני אומר עכשיו איננו אקטואלי ואיננו מציאותי היום, אבל ייתכן שהוא יהיה כך מחר. הרעיון שפיתחתי הוא מציאותי לא פחות ולא יותר מאשר כל תכנית שלום ישראלית, לרבות תכנית של מפ"ם.

אדוני היושב-ראש, בכל מדינה בעולם, ולא כל שכן במדינה כמו שלנו, שכלכלתה מעורערת ונתונה במשבר כרוני מחמיר, הופך המצב הכלכלי לאחד הגורמים החשובים המשפיעים על מדיניות החוץ. קל-יחומר במדינה כמו ישראל, שהחלות שלה גדלה והולכת, תלות בגורם-חוץ יידידותי אבל מעצמתי. לכן בעיה מדינית חשובה שלנו היא גם בעיה כלכלית, על כל הבעיות החברתיות המתלוות אליה. ומה היא הבעיה? — כיצד נטפס ולעלות מן השפיל הכלכלי הפוקד אותנו, כדי שנוכל להציל לפחות מידה מסויימת של כושר עמידה ויכולת משקית לעמידה בפני לחצים. הממשלה הזאת מבחינת ההתדרדרות הכלכלית שהביאה הלאה לא רק ממשלת המשך, אלא היא אף ממשלת המשך מוגבר, כי המצב הגיע לידיו כך שלק עימות עם ארצות-הברית, אפילו חולף, כל "ריאססמנט" הנמשך כמה חודשים, כל אי-שביעות רצון יכולים להביא את הכלכלה ואת המשק שלנו לכלל התמוטטות, ואת המדינה — עד לפשיטת-רגל לאומית. ולא יועיל אם שר האוצר בא לפני כל צעד כלכלי חדש וקשה ומוזהר את העם שאנו עומדים על עברי פי פחת. כעבור כמה זמן חוזר אותו מצב. נראה שעלינו ליטול על עצמנו עולות כבדים כדי שתהיה לנו הזכות לעמוד באופן פרמאננטי על עברי פי פחת, וזאת בלי לראות את הקצה השני של המנהרה.

קיצוץ בתקציב המדינה, עם כל הדראמטיזאציה המתלווה אליו, הוא דבר רצוי אם הוא נעשה באורח סלקטיבי ולפי סולם עדיפויות לאומיות. אבל ההשפעה של הקיצוץ התקציבי, לפחות בבעיה המרכזית שלנו, היא צנועה יחסית. שהרי לא חלה כל התקדמות באותם יעדים שאנו שואפים להשיג. היצוא גדל, אבל מה הוא חלקו של היצוא התעשייתי בגידול הזה? היצוא התעשייתי עומד במקום, קופא על שמריו; גדל היצוא החקלאי והיצוא של היהלומים. היבוא קטן בעיקר בחמ"ל-גלם ומוצרים חצי-מוגמרים; היבוא של מוצרי צריכה לא קטן. והצריכה הפרטית גדלה והולכת.

אם יש חילוקי-דעות על הפיחות הוחל, ברור שיש לו שתי השלכות: ראשית, הוא מעכב את ההשקעות. כל אחד מחכה לפיחות הבא כדי לקבל תמורה יותר גדולה בעד מטבע-החוץ; שנית, הוא גורם המברית את הכספים אל עבר מוצרי הצריכה.

אדוני היושב-ראש, הייתי מאוד מזהיר את עצמנו שלא להשתית את כל עתידנו הכלכלי ואת קיומנו המשקי על תקוות מופרות של סיוע אמריקני לאחר הבחירות. שאם לא כן ייהפך האוצר לקולומבוס מאחר. הוא תמיד יגלה באיחור את אמריקה, את אמריקה שאיננה מוכנה למלא כל חור בשידורו הגנוב. אני חושב שכמה פעמים עוד נעשה צידור מערכות פיס-קאלי, כיוון שהיו לנו תקוות וציפיות גדולות שלא התגשמו.

כן — בעיית הפלשתינאים. אני חושב שעל אף "ההתקדמות" לשלום, פעמיים עם המצרים, פעם עם סוריה, אנחנו לא קרובים לשלום יותר משהיינו לפני שנחיים-שלוש שנים.

אינני אומר, וזה שוב על דעת עצמי, שאם אין שלום מלא — ואני שוב מדגיש את יחסי המיוחד לארץ-ישראל — לא צריך לנסות "צעדים אחרים". אבל האם חוסר הנכונות לווייתורים טריטוריאליים הוא המונע את השלום, או שאנחנו מכירים בכך שלא יכול להיות שלום בלי פתרון הבעיה הפלשתינאית, וזה מונע את השלום? אילו היה כך, הרי עד 1967 יכלו מדינות ערב להקים את המדינה הפלשתינאית. יהודה והשומרון ועזה היו ברושות, בשליטתן. מה מנע מהן להקים אז ישות פלשתינאית ומדינה? וטריטוריות אז לא היו, ואש"ף הוקם ב-1963-1964, לא אחרי 1967. אם כן, המניעה העיקרית לשלום היא חוסר רצונם של הערבים להכיר בקיומנו, להשלים אתנו. גם הווייתורים כולם, לא רק המרחיקים לכת, לרבות הקמת המדינה הפלשתינאית — וצריך לחזור על דברים אלה — עדיין אינם מבטיחים שלום לא עם מצרים ולא עם סוריה.

קיבלנו את הטיועון כאילו פלשתינאים-ארץ-ישראל — פלסטין ערבית היא רק השטח בין הירדן והים התיכון — ארץ-ישראל-פלשתינאית כמושג גיאוגרפי או כמושג אדמיניסטרטיבי או כשטח מאגנטטורי עד ל-1946, כי גם אחרי 1922 היתה עבר-הירדן נתונה במידה מסויימת במסגרת רופפת של המאנדאט האנגלי — זה הכל ארץ-ישראל. וכאן חיו יהודים פלשתינאים וערבים פלשתינאים. ואם אנחנו חושבים שבאמת קיימת בעיה פלשתינאית — ואינני חושב שאפשר לפתור בעיה על-ידי כפירה בקיומה — האם יהודה ושומרון יפתרו אותה? האפשר להכניס לשם את כל אלה שייצרו לחזור ולנהל "שיבת-ציון" ערבית ולחיות בארץ שלהם, בביטוי לאומי משלהם? בעבר-הירדן — שני שלישים ויותר של ארץ-ישראל — חיים כבר יותר מ-900,000 פלשתינאים, לכל הדעות, המצהירים על 1.25 מיליון חושבים בערך. האם אנחנו חייבים להבטיח הגדרה עצמית רק לערביי יהודה ושומרון? מדוע לא לאלה בירדן? ניתנה להם אפשרות להגדיר את עצמם מבחינה לאומית, מבחינת "ישות"? אם הם רוצים ממלכה — יש ממלכה; ירצו רפובליקה — זה עניינם. ההתעלמות מכל זאת מצמצמת ודוחה את הוויכוח על יהודה ושומרון למסגרת צרה וקושרת את הבעיה, שהיא בעייה פוליטית בין-לאומית שקיימת, לדעתי, אך ורק ליהודה ושומרון.

אני יודע שיש מי שמשלשה את עצמו — כל אנשי המסד, לרבות חברי-הכנסת פעיל — שאפשר לפתור את הבעיה באמצעות השושלת ההאשמית. השושלת ההאשמית איננה מכשיר לפתרון הבעיה הפלשתינאית — אם היא קיימת — היא מוזהר רק מכשול. אני יודע שזה צורם את האוון בכל הספסלים, כי סוף כל סוף המלך חוסיין הוא חלק אינטגרלי של כל החלומות הישראליים על שלום, הוא עמוד התווך, יכין ובוזו של כל בניין עדי עד של השלום שחולמים עליו. הוא מקובל עלינו, הוא שכן טוב, ויש לכך סיבות: תקשורת פתוחה, מנע חדירת בלגנים, לא תמיד ולא בכל תקופה. כל אלה הם פתרונות רק לטווח קצר; לטווח ארוך זה רק יסבך את הדברים. וחוף מזה, מי יודע למה יביא המהפך החדש שלו? ברית עם סוריה, נסיעה

זאת כי זה יהיה מכשול לכיבוש סיני מחדש מידי ישראליים.

מה שראש הממשלה לא ציין, ואני סבור שחייבים לציין זאת, הוא שהתפנית הזאת במצרים לא נעשתה בהסדר הביניים השני, ואין להסדר הביניים השני ולזה ולא כלום, פרט לכך שהמצרים שואבים גם נפט באבו רודים.

במצרים חל שינוי יסודי במדיניות, וזאת בראש ובראשונה בגלל מפלגת המלחמה בלחץ יום הכיפורים. ומי שרוצה לעקוב אחר הדברים האלה מקרוב יקרא את ספרו של הייכל "הדרך לראמאדאן", ספר מאלף מאוד בנושא זה. עד לימים האחרונים, לאחר שצה"ל כבר חצה את התעלה, סירבה מצרים להסכם הפסקת-אש, גם כשצה"ל כבר היה בצדה השני של התעלה, עד שנוכח סכנת במה שקרה והסכים בבתי-אחת לוותר על תביעותיו שיש-ראל תיסוג מסיני וגם מרצועת-עזה, דבר שעמד עליו לפני כן.

הדבר האופייני הוא שמצרים החלה במדיניות חדשה, מאוד מוגדרת, מובהקת ובלוטת, שסימני ההיכר שלה היו הפעלת התעלה ומעבר לאורח חיי שלום באזור הגבול אתנו. אבל התפנית הזאת היתה בהסדר הביניים הראשון, לרבות הסכמת מצרים למעבר מטענים ישראליים בתעלת-סואץ.

מה נתן ההסדר השני? נכון הדבר שכאשר מצרים מחוץ למעגל המלחמה, סוריה — ובייחוד כשהיא קשורה במאורעות בלבנון — בוודאי נאלצת לחדש את המאבק לכוח האו"ם. אבל מה נתן ההסדר הביניים השני למצב רגיעה זה? שיצאנו מן המיתלה והגדינו מצרים עלתה על הדרך הזאת עוד כאשר צה"ל נמצא במרחק 20 קילומטרים מן התעלה.

לגבי מצרים ולתיחסינו אתה בעתיד אני רוצה להדגיש עוד נקודה אחת. גם עכשיו אנחנו נמצאים בקו שאינו קו טוב מבחינת ההבטחה של תקופת רגיעה ממושכת בינינו ובין מצרים. אנחנו נמצאים בחלקו הדרומי של מפרץ-סואץ, ופירוש הדבר, למעשה, שאנחנו יות מצריות השטות לתעלת-סואץ עוברות בטווח התו-תחם שלנו, וכאשר אנחנו נמצאים בשארם-א-שייך, אנחנו שולטים על נתיב המים שלנו המוביל אלינו. אבל כאשר אנחנו נמצאים בחוף המזרחי של מפרץ-סואץ, בצד המערבי של סיני, אנחנו שולטים על נתיב המים המצרי. הנושא איננו פשוט, הוא קשור בשאלות מספר, ולא את כולן אפשר כאן. אבל ביטודו של דבר, ודווקא בגלל שאלות אלה, צריך לעשות הכנות ולחשוב איך שארם-א-שייך צריכה בעתיד להיות בלתי-תלויה במקורות מים ובמצעים אחרים הנמצאים בגדה האחרת, במפרץ-סואץ. זאת צריך לראות עכשיו. כאשר אנחנו עורכים דיון מדיני, והדגש הוא בתקופת רגיעה והגעה לגמר מצב הלוחמה, אנו צריכים לומר לעצמנו, ואני רוצה לומר זאת, שיש הבדל יסודי בין הימצאותנו ושליטתנו — גם אם זה שטח שהמצרים רואים בו שטח ריבוי מצרי — על נתיב המים שמוביל אלינו, לאילת, דרך שארם-א-שייך, לבין הימצאותנו ושליטתנו על נתיב מים שמוביל למצרים. אולי זה קלף מיקות, אולי זה לא קלף מיקות. אולי זה קלף מלחמה. הקו הזה שאנחנו נמצאים בו איננו הקו הטוב ביותר מבחינת ייצוב מצב רגיעה.

הערות מספר לגבי לבנון. יש משהו כמעט אירוני בנוסחה שנשמעה כבר בעבר מפי שרי הממשלה ועתה

והנה עולמנו כמנהגו נוהג, על אף המצב. יום יום כל אחד מקבל את מנת המרה השחורה שלו בקראו עתונים, בהאזינו לאמצעי התקשורת, בצפותו בטלוויזיה: אלימות, פשע, סיכוכי עבודה מלווים הפרת הסכמים והפרת הסדר הציבורי; איסורים מינהליים, גילויי שחיתות, מהומות על רקע חברתי, ירידה מן הארץ, בכל פינה הן שחור שאי-אפשר לאתר אותו כדי להכניסו לאפיק חוקי, ראוותנות ומותרות מצד אחד, ומצד שני מצוקה אנושית אמיתית ומחיריה הקיימת בשולי החברה לגבי אלה החיים מתחת לקו העוני. נראה שההנהגה לא הצליחה להחדיר לתודעת העם שהמצב הוא רציני. אחת מן השתיים: או שהממשלה לא הקדישה לכך מחשבה, או שהיא בעצמה איננה מאמינה שהמצב הוא רציני.

יגאל הורביץ (הליכוד):

לא יודעים.

אלימלך רימלט (הליכוד):

האחריות הרובצת על ההנהגה היא גדולה. דומני, אדוני היושב-ראש, כי היסטוריון העתיד, כבואו לתאר את תולדות השנים האלו אם ירצה לתת בהן סימני היכר אופייניים לתקופה, יציין כמה תופעות: שקיעת תודעה בירוד של יעדים לאומיים; עליית האשליה כתחליף מדעת לשם הרגעה ציבורית; סחף בתחושת האחריות של הפרט ושל המשמעת הלאומית.

יש קריטריונים ואמות-מידה שונים להערכת הממשלה בימים של שקט יחסי ורגיעה, בימים של יציבות, לעומת קריטריונים לגבי הערכת ההנהגה בימים כאלה שאנו חיים בהם. דומני שלא אגזים, אם אומר כי לרבים יש תחושה כי בכל יום מוטל מחדש גורל האומה על כף המאזניים של ההיסטוריה, של העתיד.

אדוני היושב-ראש, אסיים במשפט באנאלי ואהיה מאוד לא מקורי, כי אחזור על דברים שאומרים רבים, ורבים עוד יותר חושבים אותם: הממשלה הזאת איננה ההנהגה שהעם והמדינה בתקופה זו זקוקים לה וראויים לה.

היו"ר מ. שחל:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת דיון.

משה דיון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להעיר הערות מספר, ובתחילה — ביחס למצרים. ראש הממשלה ציין בדבריו, במקום ראשון בין ההישגים, את תקופת הרגיעה, בהעדר לחימה, שישראל נהנית ממנה, אבל קשר זאת בהסדר הביניים עם מצרים, שהוא תרם גם להארכת המאבק בסוריה.

בניתוח עמדתה של מצרים ומגמתה ציין ראש הממשלה, ואני שותף להערכתו לחלוטין — הוא אמנם לא השתמש באותו ביטוי שאני השתמשתי בו בעבר, כי פני מצרים לשלום, אבל הותכן זהה — שבפעילות המצרית הנוכחית של הרחבת התעלה, שקיום הערים, פיתוח התעשייה וכד' יש סימנים לא של הכנה למלחמה נוספת. פני מצרים אולי אינם לקביעת שלום עם ישראל, אבל לאורח חיי שלום במצרים. החזרת מיליון תושבים לערי התעלה אינה עולה בקנה אחד עם התכנון נגות לפתיחה באש, ובוודאי שכן לאחר שנאצר במשך שנים רבות וגם סאדאת בתחילת הכהונה מנעו את יישוב הערים ואת פתיחת התעלה בנימוק שאין לעשות

תקלות אותם שם. ואנחנו צריכים לפעול כדי לקלות, כך או כך, את הפליטים מרצועת עזה, להעביר אותם מן המעמד של פליטים, של פליטות, למעמד של תושבים, כשאר התושבים פה. אבל הפליטים שבלבנון — מה אנחנו רוצים מהם? מה אנחנו רוצים שהם יעשו?

נניח שהסיכסוך הלבנוני, שהמלחמה הזאת בלבנון, יסתיימו, והמחבלים יהיו חלק אורגאני מן המשטר בלבנון. אנחנו לא נסבול את זה? הרי לא כולם יושבים שם בבסיסי הצבא. יש להם שם נשים, ילדים וזקנים, והם מעורים בחיי הכלכלה, נמצאים שם כבר כשלושים שנה, כשם שגם בסוריה הם נמצאים בכוחות הצבא, בבסיסים שונים, כחלק אורגאני מן המשטר. אנחנו נצא נגד זה? מה אנחנו רוצים שיהיה שם? שיוציאו אותם משם? לא אנחנו רוצים שיוציאו אותם מלבנון?

השאלה של מעבר הגבול בלבנון איננה רק שאלה בטחונית. דעתי ועמדותי בעניין זה ברורות: אם וכל עוד לא ייערכו הכנות קונקרטיות ריאליות של תקיפת ישראל מלבנון על-ידי כוחות סורים, על-ידי כוחות כלל-ערביים, על-ידי כוחות מקומיים — איננו צריכים להתערב במלחמה הזאת. יש שם מלחמה בין-ערבית; לבנו נשפך על זה, ובכל מקום אנחנו זועקים: איך העולם רואה זאת ועומד מנגד, ואנחנו מצלצים בפעמוני העולם. אבל המלחמה הזאת איננה מכוונת נגדנו; איננו צריכים להיכנס אליה כל זמן שאיננה מכוונת ישירות נגדנו.

אני רוצה להעיר עוד הערה אחת ואחרונה בעניין זה, בנושא לבנון: זהו הגבול האחרון שנשאר בדמותו, במעמדו הבין-לאומי; זה הגבול האחרון שיש לנו. לכן לבנון לא היתה מוזמנת לוועידת ז'נבה, והחלטה 242 איננה חלה עליה. יש גבול אחד, אחרי 30 שנה של קיום מדינת ישראל, שנשאר במקומו, במעמדו הבין-לאומי. האם אנחנו צריכים עכשיו גם את הגבול הזה לעבור? נחזיק בשלושים כפרים, וגלך עד הליטאני? ומה נאמר להם? שאנחנו רוצים שיהיה שם משטר אחר? שסוריה לא תשלוט שם? שעצמאות לבנון תחזור? או מה? זה בדיוק מה שחסר לנו עכשיו, את הגבול האחרון הזה לחצות? אם הם יתכננו מלחמה נגדנו — מותר לעשות זאת. מוטב שאנחנו נחצה את הגבול לפני שהם יחצו את הגבול אלינו, או במקרה שהם ימרו את חיי הישרים בים שלנו. אבל האם עצם ההימצאות של צבא סורי שם היא שצריכה להביא לכך שישראל, נוסף על הגולן, סיני והגדה, תעבור את הגבול ללבנון? האם המהלך הזה הוא שנדרש מאתנו?

את הדגש בדברי אני רוצה לשים בנושא שכמעט כל המשתתפים בדיון היום עסקו בו — בשאלת השלום, קווי השלום וכו'. אני רוצה לומר בעיקר דבר אחד: רבות, כולנו עוסקים הרבה מאוד בנושא שאיננו קיים, ומתעלמים מאוד מאוד מן הבעיה הקיימת. כל תכניות השלום, איך נהיה ובאילו מקומות נהיה ובאילו מקומות לא נהיה בשלום הסופי והמוגמר, החל בהסכם לשלום חזיון עם סוריה, שדיבר עליו חברי-הכנסת אליאב, וכלה בכל התכניות — כולן הן טיפול במצב שאיננו קיים היום. והמצב שקיים עכשיו, משום-מה מעסיק אותנו — או הרשו לי לומר, את רובכם — מעט מאוד. אבל המצב הקיים קיים כבר עשר שנים. אנחנו נכנסים לשנה העשירית מאז מלחמת 1967, אנחנו חיים עם הערבים בשטחים ומעצבים את דמות חיינו, את ישראל היהודית וישראל הדמוגרפית וישראל הדמוקרטית

מפי ראש הממשלה, נוסחה האומרת ש"הגורמים הפועלים בלבנון מודעים אל נכון מה הם המהלכים והתנאים בשטחה של לבנון שנראה בהם מצב חדש ובלתי-נסבל מבחינת בטחונה של ישראל".

האם הכנסת של מדינת ישראל אינה יכולה להיות מודעת לאותם מהלכים שהכוחות הסוריים יודעים אותם? אינני מבין, ואם אני מבין אינני רוצה להסכים לנוסחה האומרת שהסורים — והיום לא רק הסורים, הסורים, הלבנונים וכוחות ערביים אחרים הנמצאים שם, וארצות-הברית וברית-המועצות — יודעים מהו הקו האדום, או מהו אותו מצב בלתי-נסבל שאם יגיעו אליו ישראל תשלח חייליה מעבר לגבול. מי איננו יודע זאת? אנחנו. האם זה מוגזף, זה סוד? או שהערבים אינם יודעים זאת, או שגם אנחנו יכולים לדעת מה המצב הבלתי-נסבל. האם יש קשר סוד בין ממשלת ישראל והכוחות הפועלים בלבנון? מהו אותו מצב בלתי-נסבל? וראש הממשלה אמר כאן שהמצב כיום איננו כזה שמחייב את ישראל לחצות את הגבול — ואני מסכים לכך — אלא אם כן ייווצר מצב חדש.

היום אנחנו כבר נמצאים במצב שיש התלטה על כוחות בין-ערביים שיימצאו בלבנון. הסורים כבר נמצאים שם בכוחות גדולים, והם נמצאים כבר בדרומה של לבנון, ואם הידיעה שהיתה בראדיו על ראשיה אל ואד נכונה, הם נמצאים 30 ק"מ מן הגבול הישראלי, וזה מצב — לפי דברי ראש הממשלה — שאיננו מצדיק או מחייב את ישראל לנקוט פעולה צבאית אלא אם ייווצר מצב חדש; לא המצב הזה. אותן נוסחאות שמענו לפני שהיה המצב הזה.

אבל לא צריך ללכת לעבר הרחוק. אתמול בישיבת המערך הודיע שר החוץ — אני חייב לומר, לתמיחתי הרבה — שאם כוחות המחבלים בלבנון יחזרו לבסיסים שנמצאו בהם לפני המלחמה ישראל לא תסכים לכך. אם זה נכון, מדוע לא אמר זאת ראש הממשלה היום? אם זה לא נכון, מדוע אמר זאת שר החוץ אתמול?

האם זהו המצב החדש שיויוצר? נניח שהסורים ייצאו מלבנון, ואותם עשרות מחבלים שהיו בבסיסים בדרום לבנון יחזרו לשם. זאת ההודעה האחרונה — לא האחרונה, זאת של אתמול — ששר החוץ מודיע: אם זה יקרה, לכך לא נסכים. במקרה זה נעבור ונכבוש את דרום לבנון, מפני שתיפסק שם המלחמה ויחזור המצב שהיה שם בעבר, למה לא עשינו את זה בעבר, אם זה בלתי-נסבל בשבילנו? אם איננו יכולים לעמוד בזה — למה לא עשינו את זה כל השנים? למה נעשה את זה עכשיו, כשהסורים ייצאו וכל מה שיקרה זה שהמחבלים יחזרו?

עוד הערה אחת, לגבי הפלשתינאים בלבנון. אנחנו צריכים גם לומר לעצמנו מה אנחנו רוצים שיקרה לפלשתינאים שנמצאים בלבנון. מה בעצם אנחנו חושבים שצריך להיות הפתרון ל-250,000 הפליטים הנמצאים שם? יבואו למדינה פלשתינאית? יבואו אלינו? מה אנחנו רוצים שיקרה אותם? האם באמת יש משהו שהיינו רוצים יותר מאשר שייקלטו קבע בלבנון, כשם שחצי-מיליון הפליטים, פליטי 1948 הנמצאים בירדן, בגדה המזרחית, ייקלטו שם? ולוואי והגדה המערבית תישא את 200,000 הפליטים הנמצאים ברצועת-עזה ועוד מספר קטן של פליטים הנמצאים ביהודה ושומרון וכבר נקלטו שם. מתוך מיליון הפליטים יותר ממחציתם נמצאים בירדן, וירדן, אני מקווה, כך או כך

לטרוץ תהיה אצלם? או קלקיליה — שתהיה אצלנו או שתהיה אצלם? האם מבחינת הבטחון זו השאלה? האם זה רציני לומר שתיוקונים קלים יפתור את בעיות הבטחון שלנו? אם נצא, לדוגמה, משארם אי-שייך ונחזיק בנבי-עות, האם זה יתן את השליטה שלנו על מפרץ אילת? האם זה יפתור את הנושא הזה ששמו גבולות בנ"הגנה ובטחונה של ישראל מבחינת המפה שלנו בנתיב המים לאילת? הנושא הזה הוא כל כך פשוט, כל כך אלמנטארי, עד שאפשר, בקונפציה כזו או בקונפציה אחרת, להציב עליו באצבע ולומר מה פירוש גבול בנ"הגנה שיתן לנו בטחון, ואינני חושב שיש חילוקי-דעות או יכולים להיות חילוקי-דעות על כך בקשר לגדה המערבית, יהודה ושומרון, במה שנוגע לקווי ההגנה, קווי הבטחון.

אפשר לומר ששלוש עדיף על קווי ההגנה. זה עניין אחר. אבל כאשר מדברים על קווי ההגנה — הירדן הוא הגבול הבטחוני של ישראל, שכוחות אחרים לא יעברו אותו ומסתגנים לא יעברו אותו, וכן הלאה. ומבחינת השליטה — הרס הדומינאנט של כל הגדה המערבית, לרבות המקום שאנחנו נמצאים בו כרגע ולרבות השטחים שמרכוז בהם רובו של הישוב הישראלי, הוא קו הרס של חברון וירושלים, מרמאללה ועד שכם.

תכנית-אלון איננה מהווה לא בסיס להסכם עם הערבים — מפני שהם אינם רוצים בדבר הזה, לא ממשלת ירדן ולא אחרים אינם רואים בחלוקה הזאת בסיס להסכם — והיא איננה נותנת את קווי הבטחון, גבולות בנ"הגנה, משום שאין היא כוללת את גב ההר, ורק הימצאות בבקעה — אולי היא יותר טובה מאשר לא להיות שם בכלל, אך איננה נותנת לישראל את הבטחון.

אבל תכנית זו היא הנושא המרכזי ששתי הממשלות הקדמות, של אשכול ושל גולדה, והממשלה הנוכחית הקפידו להגשים אותו באופן אדוק.

בשעה שאנחנו צריכים עכשיו, בתקופה הזאת, להתרכז ולשים את הדגש לא רק בתכנית השלום העתידי, שיבוא כאשר באחד הימים הערבים יסכימו לעשות אתנו שלום חזירי, אלא באותה מציאות שאנחנו מעצבים יום יום, גם בגבולות הבטחון וגם בנושאים אחרים, יש לישראל בשטחים שני אינטרסים, ויש אינטרס אחד שלנו שלילי שיש להימנע ממנו ככל האפשר. האינטרסים שלנו בשטחים הם התנחלות יהודית-ישראלית במקומות שאנחנו מוצאים נכון, במקומות סלקטיביים, והימצאות בכל מקום ללא ויזה. אני יודע שהסכמנו לשלום עם הערבים גם בלי הרובע היהודי שבירושלים העתיקה במציאות שהיתה אז. אילו הערבים הסכימו, אחרי 1948, לעשות אתנו שלום — היינו עושים שלום גם ללא הרובע היהודי וגם ללא הכותל המערבי. זו היתה אז המציאות. אבל במציאות של היום, שאנחנו נגזר על עצמנו זרות וניכור מן הגדה המערבית? שאנחנו נהיה זקוקים לוויזה? שאנחנו נקבע הסדר כזה? זה נשמע בעיני כל כך אבסורדי שאפילו אני צריך לנסות להסביר מדוע לא.

העניין שלנו בגדה וברצועת-עזה הוא להבטיח את האינטרס הבטחוני שלנו, את הימצאותה, הן להתנחלות והן להימצאות חפשיה במקומות אלה, ואין זה מה שהאינטרס שלנו לשלוט על זרים שאינם רוצים בנו. אלא ערבים שאינם רוצים בנו. השליטה בהם נוגדת את

ואת אורח חיינו עם הערבים זה עשר שנים. יש דור שגדל על זה. לכו לסטודנטים הישראלים, אלה שהיו לפני 10 שנים בני 10 והיום הם בני 20. איך התחנכו וגדלו? אנו כולנו על הספורים שהעלייה הראשונה וראשוני האיכרים החזיקו בחצרות בתיהם משפחות ערביות? בעינינו הדבר הזה — לפחות בעיני — נראה דבר נורא ואיום. והנה, גדל דור, גם ערבי וגם ישראלי, כשאנחנו הכוח השליט, כשיש מושבים, כמו שדות, עם שכונות ערביות עליהם והערבים עובדים שם, כשיש 60,000 ערבים שעובדים כאן — וזאת ישראל העברית וישראל הדמוקרטית וישראל היהודית? אנחנו מתפל-פלים על הבעיה איזו מין ישראל תהיה כשנעשה את הסכם השלום, מן הבחינה הדמוגרפית ומבחינה זאת ומבחינה אחרת; ובינתיים, איזו ישראל יש היום — זאת לא השאלה? "היום" זה לא, רק היום; לא רק שהוא כבר בן עשר שנים, אלא שאלו הן עשר שנים שעברו מבחן מלחמה שלא השתתפו בה לא רק ירדן אלא גם לא ערבי רצועת-עזה וערביי יהודה ושומרון. האם באמת כשיבוא השלום ויבוא אותו הסכם — זאת תהיה תמונה של מסך עולה ומסך יורד, כמו במחזה שמתחילה בו מערכה חדשה של משהו שאין לו שום קשר עם המציאות שהיתה עד אז? כך זה יהיה? אולי יהיה קצת שלום, אולי יהיה שלום בשלבים, אולי תהיה התקרבות לכיוון שלום והמציאות הזאת שאנחנו מעצבים יום יום תהיה אחד הגורמים העיקריים לכך. "הבינתיים" הזה שאנו חיים בו הוא הגורם האמיתי והעיקרי בקביעת התקרבותנו לשלום.

האמת היא שאינני מדייק אם אני אומר שאיננו עוסקים בזה די. יש נושא אחד שעוסקים בו, בשאלה זו, באופן אדוק, והוא תכנית-אלון. היא לא הוחלטה בשום מקום, אבל מוגשמת בהקפדה, באדיקות, במשך כל הזמן, בעשר השנים הללו, וזוהי יצירת מציאות. אני הרי מדבר בזכות יצירת המציאות הנוכחית כצעד וכניצוץ אותם דפוסי השלום, כי מציאות זו היא ודאית, ואילו מה יהיה הסדר השלום איננו יודעים.

בתכנית-אלון אמורים להיות שני דברים, ושניהם אינם בה: תכנית-אלון צריכה לתת, ראשית, בסיס להסכם בינינו לבין ירדן; ושנית — בטחון לישראל. ואין בה לא זה ולא זה. מגשימים אותה בהקפדה, מבלי שיהיה בה לא בסיס להסכם עם ירדן ולא בטחון לישראל. בטחון לישראל — זה קו הירדן וקו הרס כעמדות מפתח, ואיש איננו יכול לומר אחרת.

בכלל, ההגדרה הזאת, כשאומרים: אנחנו נשאף, בישראל, בהסכם השלום לגבולות בנ"הגנה, והשי-קולים שלנו לגבי מפת העתיד הם שיקולי בטחון — מה משמעותה? האם גבולות בנ"הגנה וגבול בטחון זה נושא סודי? האם זה משהו מיסטי, מסתורי? האם זה לא דבר ברור? מה זה גבולות בנ"הגנה, ומה זה קווי בטחון? האם זה לא הרים ונהרות, האם אלה לא תוואים, טופוגרפיים? למה אנחנו מנסים להשתמש בנוסחאות מעורפלות? הנושא ששמו גבולות בנ"הגנה, אם יש בו תוכן, אנחנו צריכים להיות מסוגלים להראות מה הוא; להצביע עליו באצבע, כי זה נהר, או הר או שטח ספציפי. זה לא דבר יהודי ספציפי שהגויים אינם מבינים אותו ואשר אנחנו נחליט עליו בלבד העת. ומה הם הדיבורים על "תיקונים קלים", שאין להם ולונושא הבטחון ולא כלום? ניקח לדוגמה את לטרון. האם באמת זו שאלת בטחונה של ישראל שלטרון תהיה אצלנו או

מה שאפשר היום לעשות, מה שניתן היום לעשות, הוא להמשיך בדברים כפי שהם קיימים עכשיו. שכן, חברו, וערביי ירושלים מעדיפים את הזהות הערבית שלהם את הקשרים שלהם עם ירדן. אין הם מתדפקים על דלתותינו ואינם רוצים להיות אזרחי ישראל. ודבר זה איננו עומד בסתירה לכך שתושבי קריית-ארבע ומקומות אחרים ביהודה ושומרון יהיו אזרחים ישראלים. אנחנו חיים באזור הזה שבין נהר הירדן לבין מה שהיה מקודם הגבול הירוק, להוציא ירושלים, כאשר יש בו אזורים וקהילות ערביות, ולוואי ויימצאו בו גם יותר אזורים ישראליים.

הדבר שאני רוצה להדגיש ולסיים בו את דברי הוא: אין רע בזה שאנחנו מנסחים, קובעים ומציעים תכניות לשלום הקבע, לכשיבוא. אבל, רבותי, בשנה העשירית למצב שאנחנו נמצאים בו עכשיו, כאשר בינתיים עוד לא קיבלנו הזמנה לוועידת השלום, לא למחר ולא למחרתיים, אנחנו חייבים לשים את הדגש העיקרי במציאות המתעצבת עכשיו, מציאות שלא תהיה מנותקת גם מהסדר השלום; לשים את הדגש בפעולותינו לבטחוננו, ובהתנחלויותינו, ובראש וראשונה באורח החיים המשותף שלנו עם הערבים הנמצאים ביהודה, בשומרון, וברצועת-עזה.

2. תשובת ראש-הממשלה

הפלשתינאי — גם כאשר בזמן נתון אין ודאות שתהיה היענות חיובית לכך מצד מנהיגי ערב.

ומדוע ממשלה חייבת להציג תכנית שלום? אני מאמין שאנו חייבים לעשות זאת ועשינו זאת ועושים זאת משום שעל העולם הערבי לדעת מה מדינת ישראל רוצה. גם אם כרגע אין היענות חיובית, גם אם לכך השפעה מיידית על התנהגות עמי ומנהיגי ערב, אני משוכנע שעלינו לומר להם מה היא משמעות השלום שאנו רואים להיות.

מנחם בגין (הליכוד):

אולי ויתרתם על השלום עצמו?

ראש-הממשלה י. רבין:

לא ויתרנו. חבר-הכנסת בגין, אגיע גם לכך.

הדבר השני: אנו חייבים לעשות זאת כלפי העם בישראל משני טעמים: ראשית, והיה כי לא יושג השלום ונמצא עצמנו במצוקה, ואולי במלחמה, חייב העם לדעת —

(חבר-הכנסת מ. וילנר קורא קריאת-ביניים)

— מה עשינו ומה ניסינו לעשות כדי למנוע זאת, כדי לקדם את השלום וכדי למנוע את המלחמה.

שנית — ואולי לא הבינו את תחילת דבריו של חבר-הכנסת דיין שהציג סימן שאלה בקשר לצורך להגדיר תכנית שלום, אבל במשך דבריו הסביר, ואני מקבל את הסבריו, מדוע צריך שתהיה תכנית שלום — כי היא משפיעה על מה שיעשה ועל מה שלא ייעשה במציאות של הבינתיים, של כל עוד לא הושג השלום. והדבר השלישי, אני מאמין שעלינו להציג תכנית שלום משום שמדינת ישראל, כדי לקיים את בטחונה, כדי לקדם את סיכויי השלום, זקוקה להבנה, לידידות ולסיוע של עמי עולם, בראש וראשונה של ארצות הברית. —

האינטרס שלנו, ובמידה שהדבר בידינו — צריך להימנע מזה ככל האפשר.

ההנחה של הקאטאסטרופה הדמוגרפית שתקרה איננה עומדת בפני המציאות, לא מפני העלייה היהודית העתידה אלא משום שהערבים אינם רוצים להמיר את האזרחות הירדנית שלהם באזרחות ישראלית. הנה סיפחנו את ירושלים; האם כתוצאה מכך 60,000 או 70,000 ערביי ירושלים הירדנית קיבלו אזרחות ישראלית? האם הם הפסיקו את קשריהם עם ירדן? האם הם אינם רואים בעמאן את הבירה שלהם ובפארלאמנט הירדני את הפארלאמנט שלהם? האם הם רואים בכנסת הזאת את הנציגות שלהם? ולא רק הם אלא גם ערביי ישראל, אילו בשנת 1948 לא בטלה פלשתינה, לא בטל ערכו של הפאספורט שהיה בידם, ולו יכלו להתחזק באזרחות זרה, האם הם היו בוחרים למחוק מן הדרכון שלהם את הזהות הערבית כדי לקבל עליהם זהות ישראלית? מדוע ערבי צריך לרצות להיות ישראלי? אלא שאז בטלה פלשתינה והוא נשאר בלי פאספורט, הוא עמד בפני הבחירה לעזוב או לקבל אזרחות ישראלית — וקיבל אזרחות ישראלית, כי העדיף את זה על פני יציאה מן הארץ. אבל האם מישוהו מהם רוצה באמת להמיר את אזרחותו הערבית באזרחות ישראלית?

היו"ר מ. שחל:

רשות הדיבור לראש-הממשלה, לתשובה.

מאיר פעיל (מוקד):

עדיין מחכים לטלפון שיזמין אותנו לוועידה, לאותו טלפון משנת 1967.

היו"ר מ. שחל:

חבר-הכנסת פעיל, אני מציע לך שלא תעסוק בתקשורת ותאזין לדברי הסיכום.

ראש-הממשלה י. רבין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במרוצת הדין הועלו נושאים מנושאים שונים, בחלקם חזרה על עמדות ידועות בקשר לבעיות המלוות אותנו זה שנים רבות ובחלקם הערות הנוגעות למצב המשתנה, אם בקשר ללבנון ואם בקשר לנושאים אחרים.

אשתדל להיות צמוד לנקודות העיקריות שרציית להדגיש אותן בהודעת הממשלה, וירשו לי חברי-הכנסת מנחם בגין ויצחק נבון להתיימר להיות בקיא בשענות ולעסוק פחות בשעונים.

על השאלה הראשונה שהציג חבר-הכנסת בגין הוא נתן, בעצם, את התשובה בעצמו, כאשר התייחס, כביכול, לא רק לתכנית שלום אחת אלא אפילו ליותר מאשר אחת. ולכן השאלה אינה אם הבינונו נכון האם יש תכנית שלום, אלא האם יש תכנית שלום מקובלת על מנהיגי ערב היום. ולדעתי יש הבדל מהותי בין שתי שאלות אלה ואסור לטשטש אותן.

אני משוכנע שממשלה בישראל חייבת להציג תכנית שלום. אין היא חייבת להיות לפרט הכל אשר למפתה עד כדי קילומטרים. אך חייבת ממשלה להציג מה היא רואה כתכנית שלום באשר למציאות שתשרור בין מדינות ערב למדינת ישראל; מה תהיה מערכת היחסים; מה תהיה מפת גבולות הבטחון; כיצד יפתר הנושא

חוברת ל"ב, ישיבה ש"ה

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (תשובת ראש-הממשלה) (רבין, הורביץ, דרובלס); (סיכום הדיון) (שחל, אביעד יפה, ידיד, אברמוביץ) —

פועלת לאורה, כאשר היעד המרכזי הוא השלום, וכאשר יש שני מסלולים אפשריים כדי להתקדם אל השלום, הוכיחה ישראל כי היא מוכנה למצות כל סיכוי ולוא גם הקלוש ביותר, לקדם את השלום, להרחיק את המלחמה ולבסס את הרגיעה.

באשר למצב בלבנון אינני סבור שיהיה זה נכון אם אוסיף על מה שאמרתי עד כה. ואינני חושב שהדברים הם כה פשטניים שאפשר לומר שמה שידוע לאירועים תם כוחות ובצורה שזה ידוע להם, ניתן לומר גם בפומבי כאן, מעל במת הכנסת. יש דברים הנאמרים בצורה ובצינור שהם נאמרים בהם, ולא תמיד טוב לחזור עליהם בפומבי.

ואשר להערתו של חבר-הכנסת דיין — אין ספק שהמגמות במצרים בכיוון שמצרים מכלכלת בו את מדיניותה היום החלו עם תום מלחמת יום-הכיפורים. אך אילולא הסכם-הביניים עם מצרים, ספק אם מצרים היתה מסוגלת להתמיד, לבסס ולחזק את המגמות שלאורן החלה לפעול לאחר מלחמת יום-הכיפורים. ואני מאמין שהמשא-ומתן להשגת הסכם עם מצרים חיזק וביסס מגמות שהיו בתחילתן לאחר מלחמת יום-הכיפורים. ובהעדרו של ההסכם, מסופקני אם היו מתבססות כפי שהתבססו היום.

לא אכנס להערכה מה יתרחש במערכת יחסי ישראל-ארצות-הברית ב-1977. אבל אני מאמין שמה שנבנה עד היום ומה שניתן לטיפוח עד 1977, בראש וראשונה תזכיר ההסכם בין ארצות-הברית וישראל שנחתם כחלק מהסכם-הביניים עם מצרים במישור האמריקני-ישראלי, נותן בסיס איתן ליכולת ההתמודדות והעמידה, אם יתפתחו חילוקי-דעות. ואני מאמין שיש בכוחנו לעמוד ולהיאבק על בסיס מדיניות זו, על בסיס מה שהושג ומה שיושג, על בסיס מערכת היחסים וההבנה שהתפתחו בין ארצות-הברית לבין ישראל.

מעל לכל אני מאמין שב-1977 נעמוד עם כוח צבאי איתן וחזק, שיתן גיבוי לכל מדיניות שנחליט עליה הן בעקבות ההתפתחויות במזרח התיכון והן בעקבות ההתפתחויות בורה-הבין-לאומית.

3. סיכום הדיון

הליכוד הצעה לסיכום הדיון על הודעת הממשלה על המצב המדיני:

א. הכנסת מחייבת משא-ומתן ישיר בין ישראל ושכנותיה, בלא תנאים מוקדמים מצד כלשהו, למען חתימת חוזה שלום ביניהן;

ב. הכנסת שבה וקובעת כי יש לקיים התנחלות כפרית ועירונית על אדמת המולדת.

הי"ר מ. שחל:

חבר-הכנסת אברמוביץ יביא הצעת סיכום בשם סיעת החזית הדתית התורתית.

יהודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה,

א. שאיפתה של מדינת ישראל היא להגיע לשלום עם מדינות ערב, ומתוך כך מצהירה הכנסת על נכונותו למשא-ומתן על שלום עם כל מדינה ערבית המוכנה לכך.

ב. הכנסת סבורה שדיבורים וזוזרים ונשנים על נכונות לויתורים אינם מחזקים את כוח עמידתו של העם בארץ ובגולה ואין הם מקדמים אותנו לקראת שלום.

(חבר-הכנסת א. לין קורא קריאת ביניים)

— ומשום כך, כדי ליצור את התשתית הזאת של ההבנה בין העולם הידידותי, בין ארצות-הברית לבין ישראל, עלינו להציג את תכנית השלום. אני מאמין שמדינת ישראל הציגה תכנית שלום המגדירה את מהות השלום, את עקרונות המפה לשלום ואת הדרך לפתור את הנושא הפלשתינאי.

אני צורך בשלב זה להציג פירוט מעבר למה שהוצג. אינני מאמין שהוא חסר כדי להביא לאותן מטרות שהצגתי כאן.

אני משוכנע שבנוסף על הצגת תכנית שלום, וכל עוד השלום לא ניתן להשגה, צריכה מדינת ישראל, ממשלת ישראל, להציג גם דרך אלטרנטיבית לקידום סיכויי השלום באמצעות ההתקדמות לשלום דרך יעדי-ביניים מוגדרים. והא ראה, מאז קמה עצמאות ישראל ועד היום הזה לא השגנו את השלום וחיינו בהסכמי-ביניים או במציאות-ביניים. אני מאמין שהדרך שמציגה הממשלה, הדרך שלאורה היא פועלת, היא דרך נכונה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

מה זאת מציאות-ביניים?

ראש-הממשלה י. רבין:

מציאות-ביניים היא, לדוגמה, מ-1956, כאשר נסוגנו מסיני בלי הסכם עם מצרים וחיינו במציאות-ביניים שלא היתה מושתתת על שום הסכם בינינו לבין מצרים. אז חיינו במציאות-ביניים.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):

האם למדנו לקח מכך?

ראש-הממשלה י. רבין:

כן. והא ראה, שלאחר מלחמת יום-הכיפורים אנו חיים במסגרת של הסכמים עם אותן מדינות שנלחמנו אתן במלחמת יום-הכיפורים.

מכל מקום, בלי לחזור על כל אשר אמרתי בתחילת דברי, בתפיסה המדינית הכוללת של הממשלה שהיא

הי"ר מ. שחל:

חברי הכנסת, הגענו לפרק הסיכומים. חבר-הכנסת אביעד יפה יביא הצעת סיכום בשם סיעת המערך, חזית דתית לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח וחבר-הכנסת בנימין הלוי.

אביעד יפה (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשם סיעות המערך, חזית דתית לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח וחבר-הכנסת בנימין הלוי הריני מתכבד להגיש הצעת סיכום לאמור:

הכנסת רושמת לפניה את הודעת ראש-הממשלה יצחק רבין בדבריו תשובתו שנמסרו לכנסת היום, י"ז בסיון תשל"ו — 15 ביוני 1976.

הי"ר מ. שחל:

הצעת סיכום בשם סיעת הליכוד יביא חבר-הכנסת ידיד.

מנחם ידיד (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, יש לי הכבוד להביא בשם סיעת

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (סיכום הדיון) (אברמוביץ, נבון, שחל, שריד, לבנבראון, מ. פרידמן, מואב); הצעה לסדר-היום (שחל, ורדיגר) —

1. הכנסת קובעת כי המשך התנגדותה של ממשלת ישראל לכינוסה מחדש של ועידת השלום ב'זנבה' בהשתתפות כל הגורמים המעורבים בסיכסוך, לרבות נציגיו המוכרים של העם הערבי הפלשתינאי, אש"פ, עלולה להביא להתלקחות מלחמה חדשה באזור.

2. לכן מחליטה הכנסת, שמדינת ישראל תיתן הסכמתה לכינוסה מחדש של ועידת השלום ב'זנבה', בהשתתפות כל הגורמים הנוגעים לדבר, לרבות אש"פ, במטרה להגיע לשלום צודק ובר-קיימא על בסיס ביצוע החלטות מועצת הבטחון 242, 338 והחלטות עצרת האו"ם המאוחדות.

3. הכנסת דוחה את איומי ראש הממשלה, שהושג מעו היום בכנסת, כי צה"ל יתערב בלבנון אם ההתפתחויות בלבנון לא יהיו לפי רוחה של ממשלת ישראל. הכנסת מחליטה כי בשום מקרה לא יתערב צה"ל במאורעות בלבנון. רק העם הלבנוני עצמו צריך להחליט על גורלו, ללא התערבות זרה.

היו"ר מ. שחל:

הצעת סיכום אחרונה תביא חברת-הכנסת מרשה פרידמן בשם הסיעה הסוציאליסטית העצמאית וסיעת מוקד.

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיכום מטעם הסיעה הסוציאליסטית העצמאית וסיעת מוקד: הכנסת מלטייגת מהודעת ראש הממשלה, שלא הצגי שום תכנית כוללת לשלום.

היו"ר מ. שחל:

חברי הכנסת, אעמיד להצבעה את ההצעות בשם המציעים. אני מקווה שזה לא יבלבל, ותדעו לזהות. לראשונה נצביע על הצעת חברת-הכנסת מרשה פרידמן.

ה הצ ב ע

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת-הכנסת מ. פרידמן לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת-הכנסת א. לבנבראון לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת-הכנסת י. מ. אברמוביץ לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת-הכנסת מ. ידיד לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת-הכנסת אביעד יפה נתקבלה.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
מי נמנע?

ד. הצעה לסדר-היום

הצורך בביטול מידי של החלטת רשות השידור להפעיל רשת שידור נוספת

כנסת, מלבדו, באולם. רשות השידור לחברת-הכנסת ורדיגר.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ביום ראשון הקרוב מתכננת רשות השידור להפעיל רשת שידורים נוספת,

ג. ממשלת ישראל הביעה את נכונותה לפתוח במשא-ומתן על הפסקת הלוחמה תמורת ויתורים משמעותיים. שום מדינה ערבית לא הודיעה על נכונותה להיכנס למשא-ומתן על בסיס זה. הכנסת קוראת לממשלה לצאת במסע הסברה נרחב שיבהיר עובדה זו, המגלה אף היא שאין פני מדינות ערב לארגעה באזור.

ד. הכנסת קוראת לממשלה ליום התיישבות בכל שטחי ארץ-הקודש.

ה. במצב המדיני והכלכלי שאנו שרויים בו קוראת הכנסת לעם בארץ ובגולה לשים מבטחו באלוקי ישראל וקוראת לעם לשוב בתשובה שלמה. באירועי הימים האחרונים אנו רואים את יד ההשגחה העליונה. האמונה באלוקי ישראל היא הערובה היחידה לקיומו של העם, לבטחונו ולגאולתו.

יצחק נבון (המערך):
הצעה לסדר.

היו"ר מ. שחל:
בבקשה.

יצחק נבון (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני פונה אל חברת-הכנסת אברמוביץ: תואיל בטובך, למען כבוד השם, להסיר את הפסקה האחרונה בהצעתך. אינך צריך להחליט הכנסת לסמוך על הקדוש-ברוך-הוא.

(חברת-הכנסת ק. כהנא קורא קריאת ביניים)

יהודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):

אני מציע שהכנסת תתרום ותביע אמונה — — —

היו"ר מ. שחל:

חברת-הכנסת נבון, זו איננה הצעה לסדר. זו הצעה לחברת-הכנסת אברמוביץ.

יוסי שריד (המערך):

האם אפשר להפריך את ההצעה על הפסקה האחרונה בהצעת חברת-הכנסת אברמוביץ, כי כולנו זקוקים לחסדי שמיים?

יהודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):
אני מוכן להצבעה נפרדת על הסעיף האחרון בהצעת הסיכום שהבאתי.

היו"ר מ. שחל:

הצעת סיכום בשם הרשימה הקומוניסטית החדשה יביא חברת-הכנסת לבנבראון.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיעת רק"ת לסיכום הדיון על הודעת ראש הממשלה בכנסת:

היו"ר מ. שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת אברהם ורדיגר, על הצורך בביטול מידי של החלטת רשות השידור להפעיל רשת שידור נוספת. תקוותי היא שיישאר עוד חברי

אפשר לומר על כל המערכת הזאת של אמצעי התקשורת שיש בה קנאת סופרים?

אדוני שר החינוך, אתה היית האיש שנענית לפניי תם של אנשי חינוך וראדיו שהציעו לך הקמת רשת חינוכית בראדיו. הבטחת לפעול לביצוע הדבר.

גאולה כהן (הליכוד):

מה זו רשת חינוכית בראדיו?

אברהם ורדיגר (חזית, דתית תורתית):

הכנית חינוכית מיוחדת בראדיו, ב"שידורי ישראל".

כך נמסר לי. ואתה הבטחת לפעול לביצוע הדבר.

שר-החינוך והתרבות א. ידלון:

לא ידוע לי על כך. יש שידורים לבתי-הספר.

אברהם ורדיגר (חזית, דתית תורתית):

ייתכן שהוטעית. כך נמסר לי.

האם ידוע לך, אדוני השר, שהנהלת רשות השידור לא הסכימה להקצות אפילו שעה אחת למישורי האו-ניברסיטה הפתוחה שתתחיל לפעול בעוד חודשים מספר? האם ידוע לך עד כמה מיצרים את צעדיהם של אנשי התכניות הלימודיות במסגרת הראדיו? כדאי שתבדוק את הדבר הזה. הייתי, אולי, יכול להבין הצעה לתוספת של רשת שמטרתה חינוכית-לימודית, המיועדת להרחיב את תחומי ההשכלה, הידע והתרבות של המאזין, כאיוון ליתר הרשחות וכמתן אפשרות בחירה לציבור הרוצה להתרחק משאגות להקות הקצב למיניהן. אך לא כן נעשה. האם כך אנחנו רוצים לחנך נוער, עליידי תוספת שעות של מיקצבים שירחיקו עוד יותר את השפה העברית, שירוקנו את המוח ממחשבה ויקנו תחושה של הנאה רגעית במוסיקה פופית וזולה שאין בה ולא כלום?

חברי הכנסת, הגל החדש הוא הישגו של מנכ"ל רשות השידור, אשר מיום כניסתו לתפקידו החל להיאבק להפעלת הגל החדש, ואני מבין אותו. לצערנו בשתי דרכים נבדקת הצלחתו של מנכ"ל רשות השידור: ביכולתו להרחיב את מסגרת התכניות וביכולתו להעמיק את תוכן השידורים ומהותם. מאבקו של מנכ"ל הרשות להרחיב את מסגרת תוכניה כי הוא בחר בדרך הפשוטה והקלה. אמנם יכול הוא להשתבח שהוסיף כך וכך שעות, אך אם נבחן נכונה את המצב ניווכח שאנו חיים בתרמית, כי מה שדרוש לראדיו זה לא גל נוסף אלא ביטוס המישורים הקיימים, ויש מה לתקן, חברי הכנסת. מחלקת החדשות צריכה להתרענן, וזה לא יהיה גם אם יגדילו את יומן הבוקר לשעה וישתמשו במסוקים לדיווח מן הכבישים. מחלקת ההסברה צריכה לעבור ריאורגניזציה, וחטיבת המוסיקה צריכה להבין כי הכלל של "תפסת מרובה לא תפסת" טוב גם לתחום שהיא עוסקת בו, ומן הראוי שתפנה כמה ממסגרותיה לשידורים אחרים, שיהיו להם לא פחות מאזינים.

לדעתי שידורי "עברית לעם" ניתנים לשיפור רציני, וכן תחומי הפולקלור והעדות. יש לראדיו כר נרחב להתעסקות במסגרת התכניות הקיימות, והוא אינו זקוק לתוספת של רשת שתהפוך את המישורים הקיימים לרדודים עוד יותר.

אדוני היושב-ראש, הראדיו הישראלי נועד לתת את שירותיו לכל אורחי המדינה. לצערנו אין הוא עושה זאת. מספר האזרחים שהצהירו שהם שומרי

רשת ג', שתשדר 18 שעות ביממה. יהיו אלה ח"י שעות של מוסיקת פופ וסיסמאות פרסומת.

ביום ראשון בערב, לאחר הפעלת הרשות החדשה, יוכלו לקיים מסיבת נחון אנשי שירותי פרסומת בשי"דור בהשתתפות מנכ"ל הרשות שהצליח להעביר את ההחלטה על הגל החדש בניגוד לצרכי המדינה, המשק והרשות השידור עצמה. מדינת ישראל, הנתונה במצוקה כלכלית ורוחנית, מוצאת לה באחת משעותיה הקשות את הזמן והעזו להוסיף רשת שידור נוספת, שתבזבז מיליונים מכספי הציבור ותפגע עוד יותר בערכי החינוך.

תחילה להוצאה הכספית. הפעלתה של רשת נוספת עולה מיליוני לירות. אני מניח ששר החינוך כבר הצטייד בתשובה ולפיה יהיו ההכנסות מן הפרסומת גדולות מן ההוצאות. התעניינתי בנושא ובדקתי אותו עם אנשי רשות השידור בדרגים המבצעים וכן עם כמה חברי הוועדים המקצועיים. הם הסבירו לי ברורות כי עובדה זו איננה נכונה. ייתכן שיהיה עודף של הכנסות בשנה הראשונה ברשת החדשה עצמה, אך במבט כללי של התמונה הפעלת הרשת תעלה מיליוני לירות. רשת ג' תעביר אליה שידורים ותפנה זמני שידור ברשת ב', רשת ב' תקלוט מישורים שהיו עד כה ברשת א'. כיצד ימלאו אלה? זאת אין לוקחים בחשבון. הפעלת הרשת הנוספת תיאולץ לייחד לרשת החדשה אולפן שלם. ועד הטכנאים כבר הודיע כי הוא דורש תוספת של כוח-אדם, וזו הובטחה לו. במקביל הודיע ועד העובדים העותונאיים כי הפעלת הרשת והגדלת היקף העבודה לא ייעשו על חשבון העובדים היום. האם זה אינו כסף נוסף, אדוני השר? החשבון האמיתי של ההוצאות הכרוכות בהפעלת רשת שידורים נוספת חייב להיעשות בכל הרש-תות. כך נראה את החשבון הנכון. התכניות החדשות ברשתות א' וב' יהיו זקוקות לשעות אולפן נוספות. מעניין מאין תילקחנה שעות אולפן נוספות אלה.

חברי הכנסת, לגל החדש אין כל משמעות של תרומה לעם ישראל. לפי התכנית הוא ישרד 18 שעות ברציפות שירים לועזיים ושירי פופ שונים ומשונים, וכן סיסמאות משולבות פה ושם בשירים בעברית. למי, לכן, יתרום גל זה? למי הוא נחון? מה הוא עשוי להוסיף? תקציב רשות השידור הוא, כידוע, גרעוני ומכסי משלם המסים מופעל המדיום שהמאזין רוצה לקבל ממנו שירותים חינוכיים, ואולי אף בידוריים, אך בוודאי איננו מעוניין בשטיפת מוח בלתי-פוסקת אשר ינסו בה להחזיר לראשו מה יקנה ומה ילבש בכסף שלו, בליווי תכניות אשר בוודאי אין לו שום עניין בהן. מאוזן הישראלי לא דרשה רשת נוספת שמטרתה האחת והיחידה: לפתור צרכיהם של משווקים ויבואנים של כל מיני מותרות מחוץ-לארץ, המחפשים להם שוק קונים להפצת סחורותיהם, המיובאות לפעמים ארצה במטבע-חוץ כה יקר לנו בתקופתנו.

מדינה שכלכלתה כה מעורערת, והנאבקת על כל לירה מתקציבה ועל כל דולר מן ההרבות המתדלדלות שלה, לא יכולה להרשות לעצמה לבזבז מיליונים על רשת שידור נוספת ומיותרת.

אדוני היושב-ראש, כמה אלטרנאטיבות של האזנה דרושות לישראל ממוצע השולט בשפה העברית? ארבע כאלה היו לו עד עתה, 20- לחדש זה היתוסף לו אלטרנאטיבה חמישית, וכי הגיוון בין רשתות א', ב, ו-ג' גלי צה"ל והטלוויזיה הוא כה מהותי? האם באמת

שהראדיו בעולם כולו נקלע למשברים בעידן הטלוויזיה. רשות השידור מצאה לנכון לסייע לראדיו לבדוק את עצמו, להתרחב, להעמיק, לגנון, משום שהוא בהחלט נתון בתחרות עם הטלוויזיה.

הנושא נבדק על-ידי חבר-הכנסת ורדיגר. לא הייתי צריך לנתונים לקראת ההצעה המכובדת לסדר-היום שהעלית. הנושא נבדק על-ידי כי גם לי היו ספקות מספיקות שונים. ובכל הנה יש גם בעיה אחרת — אינני בטוח שהוא יגיע לכל פינות הארץ. בדרך כלל הייתי מעוניין, אם יש לנו גל נוסף, שיגיע לכל פינות הארץ. אותו דבר יהיה בקשר עם ערוץ נוסף שיהיה אי פעם בטלוויזיה. אם מלכתחילה לא נוכל להבטיח שערון שני בטלוויזיה יגיע לכל פינות הארץ, לא נוכל להיכנס להרפתקה זו.

ובכן בדקתי את העניין מכל בחינותיו, ואם נתתי את הסכמתי לכך, גם הממשלה הסכימה וגם ועדת הכספים של הכנסת נתנה את הסכמתה, הרי זה משני נימוקים יסודיים: הנימוק האחד קשור במחיר של הרשת הנוספת והנימוק השני קשור בהיערכות הפנימית שתבוא בתוך הראדיו בעקבות הרשת הזאת.

באשר למחיר, התקציב המוצע לרשת ג' לשנת הכספים הזאת הוא 6.75 מיליון לירות. כשליש מזה רשום בכלל ברורה, לפי אומדן זהיר מאוד של רשות השידור מכסות ההכנסות מפרסומת ברשת החדשה את ההוצאות, ועל-פי אותו אומדן אפילו מותרות רווח מסוימים. האומדן של הרשות מתבסס על אומדן של חברת שירותי פרסומת בשידור, המטפלת בכל עניין הפרסומת בראדיו, ויש לה ידע ונסיון. האומדן של החברה הזאת גבוה הרבה יותר. לפי הערכתה של חברת שירותי פרסומת בשידור יהיו ההכנסות הצפויות לשנה אחת גדולות לפחות כפליים מן ההוצאה שהזכרתי. אבל רשות השידור, מתוך זהירות תקציבית שאני בהחלט משבח אותה, בונה את החשבונות שלה על יסוד האומדן הזהיר שלה, והיא מניחה שרק ההוצאות יתכסו, ויישאר משהו, שאינו מובא בחשבון כיום, בתקציב ההכנסות של רשות השידור.

אגב, בעניין הפרסומת: אינני חושב, חבר-הכנסת ורדיגר, שזה יגביר את הצריכה — ולא אנמק כרגע מדוע, חבל על הזמן — אינני חושב שהפרסומת בטלוויזיה תהיה גורם שיגביר את הצריכה. על-כל-פנים אנחנו מוציאים מכלל חשבון, למרות המצוקה התקציבית של רשות השידור, הכנסת פרסומת בטלוויזיה.

מה שחשוב הוא שגם מוסדות רשות השידור — המלי"א והוועד המנהל — גם הממשלה וגם ועדת הכספים של הכנסת מתייחסים לתקציב של רשת ג' כתקציב סגור, כלומר שאין להוציא יותר משמקבלים מן ההכנסות מן הפרסומת. ואני רוצה לומר באופן ברור מאוד בכנסת, שאם יתברר כעבור זמן שלמרות כל התחזיות אין ההכנסה עומדת בתקווה המזערית שאנו תולים בה — שהיא תכסה את ההוצאות — תסגור רשות השידור בעצמה את הרשת. יתר על כן: היות שבתקציב רשות השידור אין שום סעיף המבטיח כיסוי הפסדים, אם יהיו כאלה, תצטרך הרשות לספוג את הפסדים מתקציבה הרגיל, והעובדים יצטרכו לקבל את הדין, ולא יכולים להיות, לדעתי, שום שינויים בתנאי העבודה. אני לא מעלה על דעתי שברשות השידור אפשר יהיה לקיים שיפור תנאי עבודה והעלאת הרמה. אין תקציבים.

אייאפשר לומר שאם נוציא לרשת ג' מישדרים של תקליטים, שהם אולי זולים, יחסית — זה מה שאמרת —

מסורת בכל הסקרים עולה על 50%. כמה זמן מוקדש בראדיו לציבור זה? התשובה היא: בערך 3%. הראדיו הישראלי מקפח ללא הפסק את שידורי הדת והמסורת שלנו. במחלקת הנוער אין דריסת רגל ליהודי דתי. במחלקת ההסברה הכיוון הוא אנטי-דתי מובהק, ובמחלקת החדשות, על מאות עובדיה, אין אף לא יהודי דתי אחד. שידורי דת רוכזו במחלקה קטנה ומצומצמת, שמונעים ממנה בכוח לגדול באמצעות חסימתם של תקנים. ועתה, משנוסף גל שלם, נדמה היה שהנהלת הרשות תנצל תוספת שמונה-עשרה שעות השידור ביממה להגדלת אחוז השידורים הדתיים. ולא היא. מובן שגם במקרה זה הייתי מביע את התנגדותי לתוספת גל.

אבל מעניין, רבותי חברי הכנסת, בדקתי ומצאתי שבתיכנון החדש, שייכנס לתקפו ביום ראשון הקרוב — אני מקווה שלא ייכנס לתקפו — ייתוספו לשידורי הדת בממוצע נטו ארבע דקות ליום. וזאת מול תוספת של שמונה-עשרה שעות שידור.

היור"ר מ. שחל:
חבר-הכנסת ורדיגר, אולי יהיו לנו הרבה גלים, אבל שעון יש לנו רק אחד.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
אני כבר מסיים את דברי.

לא אגלה סוד אם אומר שרבים מן המאזינים היום לראדיו הם מקרב הציבור הדתי. יש בארץ 86,000 בתי-אב שעדיין לא הכניסו לבתיהם מכשירי טלוויזיה, ואלה רובם אנשים דתיים. מדוע לא ייבדק בצורה מדעית אחוז הציבור הדתי בקרב ציבור מאזיני הראדיו? אם דבר זה יעשה, יתברר ללא ספק שבצורה בשעות הערב, כאשר רוב האוכלוסיה צופה בטלוויזיה, הציבור הדתי מקשיב לראדיו. ומה נותנים לציבור הזה?

ולא די לנו ששירותי השידור מחללים שבת וגורמים לחילול שבת לרבותו ולמאות אלפים — עכשיו באו עוד להוסיף חטא על פשע.

אדוני היושב-ראש, על-ידי אישור הפעלת רשת ג' נותנת הממשלה את ידה להגדלת בולמוס הצריכה במדי-נה הפרסומת שתושמע ברשת נוספת זו בהכרח תאץ את הציבור לרכוש עוד ועוד מוצרים ותגביר את האינפלוציה, הפירסומים במדינה ימצאו כאן תחום נוסף להוצאה מוכרת, ומס ההכנסה, כמובן, ייצא נפסד.

אני מאוד מתפלא, אדוני השר, על שהממשלה נתנה את הסכמתה להפעלת רשת זו. מדינה קשלו, המקצת בימים האחרונים בבשר החי ממש, בחינוך שאתה כל כך דואג לו וכל כך כואב את הקיצוץ הזה, בבריאות, בסעד ובבטחון, אסור לה לבזבז כספים על פרויקטים מיותרים. ההכנות המעשיות שנעשו עד היום להפעלת גל ג' הן מצומצמות, ולכן אני מציע לכנסת דיון במליאה, בתקווה לביטול הפעלת רשת מיוחדת זו ב-20 לחודש. ואני מקווה, אדוני השר, שתסכים לכך שהדיון הזה יתקיים.

היור"ר מ. שחל:
רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות, לתשובה.

שר החינוך והתרבות א. ידליון:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבין שהכנסת עוברת מעידן הטלוויזיה לעידן הראדיו. אבל האמת היא

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

האם השידורים האלה ייקלטו בכל פינות הארץ, גם בשארם א-שייך?

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

אמרתי מראש שאחת הבעיות שהדאיגו אותי היתה באיזו מידה השידורים מגיעים לכל פינות הארץ. אינני יודע אם השידורים מגיעים כבוי לשארם א-שייך, אבל יש פה איזו שהיא בעיה לגבי מקומות ספורים. יש הת- חייבות לראדיו שבמודף הכנסות על הוצאות הדבר הרא- שון העולה לטיפול הם המישדרים, שאין לנו כיום כסף כדי להבטיח את יכולת השידור שלהם למען יגיעו השי- רותים לכל פינה בארץ. למשל, יש נימוקים רציניים לגבי ערוץ שגי בטלוויזיה. היום אפשר להגיע עם הפוטנציאל של מישדרי משרד התקשורת לערוץ שני, בהשקעה גדו- לה, אבל זה יגיע ל-70% מכל הארץ. כדי להגיע ל-100% נזדקק לתחנות תמסורת עם השקעה כה גדולה, שכל עוד מדינת ישראל לא תוכל להבטיח ערוץ שני לכל הארץ לא נעשה ערוץ שני, ואינני נכנס לשאלה אם משהו מציע חברה פרטית או לא. כאמור, במידה שתהיינה בעיות תוך כדי השידורים, עודף של הכנסות על הוצאות בשלב הראשון הולך לשיפור המישדרים, דבר שלא היינו יכו- לים לעשות בלי עודף זה. אם עודף כזה לא יהיה, אם הרשת לא תוכל לקיים את עצמה בתקציב סגור, היא לא תתקיים.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אני רוצה שחברי הכנסת יידעו שגל ג' ישר חדשות כל חצי-שעה.

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

הרשת תשדר גם שירים עבריים וגם נעימות קלות. אחד השיקולים העיקריים שהיו ברשות השידור, ואולי השיקול העיקרי — וזה יהיה המבחן של רשות השידור — הוא הרצון לשחרר את רשת ב' מחומר מוסי- קאלי קל, כדי שאפשר יהיה להכניס בשידורי רשת ב' מישדרים בעלי ערך חינוכי בתכנם, אם כי צורתם תהיה קלה יותר ונוחה להאזנה הרבים. כלומר, התוכן החי- נוכי של רשת ב' יגדל במידה ניכרת עם הקמתה של רשת ג', וההנחה שלי היא שהראדיו יכול להיעשות חי- נוכי יותר ותרבותי יותר.

אני הקשבתי, חברה-הכנסת ורדיגר — לא כמוך — למה שאמרת, ואני חושב שיש הערות נכונות שהערת וצריך לקחת אותן לתשומת-לב, כמו הצורך להתחשב בצרכים התרבותיים של המאזין הדתי. יכול להיות שמה שאתה אומר לגבי תקופת ההאזנה שמספר הצופים בטלווי- זיה מגיע בה ל-80%—90%, יכול להיות שזה שיקול נכון, ותהיה פה אפשרות, אני חושב, להיענות לצרכים החינוכיים והתרבותיים של האוכלוסייה.

המקום שיתפנה ברשת א', עלי ידי העברת מישדרים לרשת ב', יתמלא במישדרים לעולים, שיעברו לרשת א' מרשת ב', ותהיה לנו תוספת נטו של מוסיקה קלאסית, שעל ערכה תרבותי אין דומני עוררין.

לסיכום פרק זה אני יכול לומר שהקמתה של הרשת החדשה לא רק תיתן למאזינים הצעירים "מנגינות-רקע" התביבות עליהם, וזה לא פסול, אלא היא אף תוסיף תוספת ניכרת לתכנים החינוכיים והתרבותיים של מיש- דרי הראדיו.

יתפנה מקום בשתי הרשתות האחרות, מקום שעלול להת- מלא במישדרים יותר יקרים, ומכאן תבוא תוספת הוצאות לרשות השידור. אני חושב שטענה זו איננה נכונה. קודם כל, לא כל המישדרים שיתפסו את מקומם של שידורי מוסיקה קלה יהיו מישדרים יקרים דווקא. אחת התוצאות, למשל, של ההיערכות הפנימית תהיה שישדרו מוסיקה קלאסית מתקליטים ברשת א' בהיקף הרבה יותר גדול, ואין זה תהליך המייקר את ההוצאות. חוץ מזה, אין לרשות השידור תקציב פתוח. התקציב הרגיל של רשות השידור מחולק לפי המחלקות, המחלקות חייבות להסתדר בסכום המוקצב להן, בלי שום תוספת שנובעת או לא נובעת מתוספת רשת. חברה-הכנסת ורדיגר, התקציבים העומדים לרשות המחלקות לא רק שלא הוגדלו, אלא הם קוצצו, למעשה, ריאלי, כפי שדברים אחרים במדינה קוצצו.

מכל מה שאמרתי יוצא שרשות השידור חייבת לעמוד במסגרת התקציב שאושר כדין בממשלה ובוועדת הכספים של הכנסת. היא איננה יכולה להגדיל את ההוצאות, לא במישורין ולא בעקיפין, מעבר לתוספת ההכנסה הצפויה מפרסומת ברשת ג'. בפשטות — איש לא יתן לה כסף זה.

משהו על אופיה של ההיערכות בעקבות הרשת הנו- ספת: רשת ג' לא תהיה כולה רשת של מוסיקה המכונה פופ. מלבד מישורי פופ, שיהיו גם ברשת זו, עתידה הרשת להכיל עוד שלושה מרכיבים יסודיים שהם חשו- בים: (א) חדשות; (ב) שירים עבריים — — —

אורה נמיר (המערך):

היו חדשות?

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

היו חדשות גם ברשת ג'.

חביב שמעוני (המערך):

את המוראל יעלו שם או לא?

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

אני מקווה שהחדשות תוגשנה על-פי חוק רשות השידור.

אורה נמיר (המערך):

כמה חדשות ביום צריכים לקבל אזרחי מדינת יש- ראל?

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

לא חייבים. כל אחד פותח בזמן שהוא פנוי ורוצה לשמוע חדשות.

היו"ר מ. שחל:

חברת-הכנסת אורה נמיר, היתרון של הראדיו שאפ- שר תמיד לסגור אותו כשנרצצים.

שר-החינוך והתרבות א. ידליו:

גם טלוויזיה אפשר לסגור, אבל החשיבות של שי- דורי חדשות לעתים קרובות היא שלא חייבים לשמוע חדשות כל חצי-שעה או שעה, אלא כל מי שמתפנה ורוצה להקשיב לחדשות יכול לפתוח את הראדיו ולשמוע חדשות.

אמרתי מפורשות — ואין לי מחלוקת עם מוסדות רשות השידור על כך — שאם ההנחות האלה לא תעמודנה במבחן, הרשת תיסגר.

הצעתי להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות, כי ההיערכות החינוכית והתרבותית צריכה לעניין את חברי הוועדה, ורצוי שהם יעסקו בה. אולי כמה הערות של חברי-הכנסת ורדיגר ימצאו את פתרונו, כי כאן ניתן מרחב להיערכות חינוכית ותרבותית.

היו"ר מ. שחל :

אני שואל את חברי-הכנסת ורדיגר האם הוא מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
אני מסכים.

היו"ר מ. שחל :

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת ורדיגר לוועדת החינוך והתרבות.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

היו"ר מ. שחל :

בכך סיימנו את הישיבה. הישיבה הבאה של הכנסת מחר, בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

ולבסוף הערה בעלת אופי עקרוני: על-פי החוק הקיים מוסדות רשות השידור הם המופקדים על קביעת תכניות הרשות, ואין הכנסת צריכה לבוא במקומם לעניין זה. נכון שמוסדות רשות השידור חייבים לקבל אישור תקציבי בממשלה ובוועדת הכספים של הכנסת, ואת זה הם קיבלו לפי אמות-המידה המקובלות. לכן אינני רואה סיבה שהרשות לא תופעל. העניין אושר בוועדת הכספים, ומבחינה זו יכולתי לבוא לכנסת ולומר שיש להסיר את הנושא מסדר-היום, כי זה היה במוסד הנוגע בדבר בכנסת. אבל היות שיש פה היערכות בתוך הראדיו, היערכות הפותחת אפשרויות חינוכיות ותרבותיות, וייתכן מאוד — על-פי הנחה של מוסדות רשות השידור — שהראדיו יוכל לשרת צרכים חינוכיים ותרבותיים כפי שלא יכול היה בעבר, אני ממליץ לפניך, חברי-הכנסת ורדיגר, שנעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות, כי בוועדת הכספים זה אושר. זאת תהיה הזדמנות לוועדה להתייחס לאספקט של ההיערכות החינוכית והתרבותית, ואולי גם דברים חשובים שביקשת יבואו על תיקונם בהזדמנות זו בוועדת החינוך.

גאולה כהן (הליכוד):

השר אמר שאם העניין לא יצליח, הרשת תיסגר. רצוני לדעת מה תהיה תקופת הניסוי — שהרי אני בעד ניסוי — שלאחריה, אם הניסוי לא יצליח, הרשת תיסגר.

שר-החינוך והתרבות א. ידליון :

אני מניח שדרוש טווח של שנה. יכול להיות שהדברים יתבררו כבר קודם. אם יהיו חילוקי-דעות ויאמרו שעדיין מוקדם להחליט, הרי שנה נותנת אפשרות לבדוק את ההכנסות ואת ההוצאות. אנו מנצלים מישדרים קיימים שאינם מנוצלים, והם משמשים כרורבה. דומני שפרק זמן של שנה מאפשר בדיקה מחודשת.

הישיבה ננעלה בשעה 21:04.